

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:
● Fundația România Literară
Director general
Nicolae Manolescu
● Ion Rațiu

13 - 19 Iulie 1994
(Anul XXVII)

27

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

LIBERTATEA
DE
A TRAGE CU
PUSCA
SI
CELELALTE
VERSURI

GEO
DUMITRESCU

O
carte
în
dezbatere

(pag. 4 - 5)

În exclusivitate pentru
„România literară“

MARIO
VARGAS
LLOSA

(pag. 12 - 13)

Mr. Jones vrea
să zboare

(pag. 17)

Albert
CAMUS:
Primul
om

(pag. 20-21)

Soarta
națiilor mici

(pag. 18)

STINDARDELE VIRILE

(pag. 2)

Înțelepciunea și puterea

ACESTA a fost subiectul unei întâlniri televizate în direct, săptămîna trecută, între Adrian Năstase, Petre Roman și cel care scrie aceste rânduri. Nu vreau să reiau ce am discutat cu acel prilej, mai ales că prea puțin din conținutul discuției a avut legătură cu titlul ei. Și nu propriu vorbind aspectul politic pragmatic mă preocupă în editorialul unei reviste culturale cum este *România literară*. Din acest punct de vedere, aș putea răspunde simplu că între putere, ca unul dintre obiectivele politicii, și înțelepciune nu pare să existe o relație foarte strînsă. Nu doar astăzi, la noi, ci pretutindeni. Puterea nu este mai rațională decît alte sentimente ori acte omenești. Întrebarea dacă între politică și raționalitate poate fi colaborare este cu mult mai interesantă, mai cu seamă în condițiile în care sfera politicului o intersectează pe aceea a intelectualului, fiindcă, la urma urmelor, intelectualii fac politică în toată lumea și de prezența lor în politică își leagă fostoale țări comuniste toate speranțele de viitor. E destul să amintesc de Havel sau de Jeleu, primii președinți intelectuali din estul Europei, după deceniile de comunism. Întrebarea pe care mi-o pun este dacă un intelectual poate să împace criteriile profesiei sale cu acelea ale politicului.

Intelectualul este mai mult decît un om instruit și care-și dedică viața ideilor. Intelectualul este un om cu principii. El militează pentru o cauză, nu pentru un interes. Deosebirea este că interesul putînd să fie și numai propriu și egoist, cauza este totdeauna și a altora, așadar altruistă. Se afirmă deseori că motivația politică este una specifică și că nu-i putem impune criteriile străine de esența ei. Omul politic s-ar defini printr-o formă anumită de ambiție, care ar exclude sau măcar ar circumstanțია atît morală, cît și raționalitatea. Cu alte cuvinte, omul politic și-ar atrage valoarea din eficacitatea acțiunii sale și nu din respectarea codului moral ori al logicii.

Pusă în acești termeni, problema ridică o dificultate majoră: intelectualul intrat în politică ar trebui să renunțe la a trata obiectul politicii ca pe unul absolut „curat“ sub raport etic și susceptibil de a asculta de raționamente abstracte. Intelectualul intrat în politică n-ar mai fi, din această cauză, un intelectual veritabil,

în măsura în care și-ar abandona criteriile după care se constituie intelectualitatea ca raport particular al omului cu lumea.

Nu pot nega faptul că în această tristă constatare există o parte de adevăr. Politicul își are rațiunile lui, pe care rațiunea nu le cunoaște. Dar ar fi să mă reneg pe mine însumi, dacă aș accepta că politicul și înțelepciunea ori politicul și morală sînt perechi ostile precum cîinele și pisica. Am cel puțin două motive să cred că lucrurile nu stau așa. Primul motiv este acela că un politician democrat nu dorește *puterea de dragul puterii*. Ceea ce a condus, ieri ca și astăzi, pe oamenii politici către dictatură a fost tocmai transformarea puterii din mijloc în scop în sine. Al doilea motiv, este că puterea nu se cuvine obținută și păstrată *cu orice preț*. Latura morală în orice democrație politică ne izbăște prin evidența ei, dacă admitem că nu se poate plăti orice preț în atingerea scopurilor noastre.

Chestiunea e relativ simplă, dacă acceptăm aceste două reguli ale jocului. Se înțelege că acesta este jocul democratic. Despre totalitarism n-are rost să vorbim, fiindcă el reprezintă o deformare. În totalitarism, puterea este o boală. Majoritatea celor care ne avertizează că politica nu poate fi înțeleaptă, nici morală, par să uite că discuția are sens numai în sinul democrației, acolo unde putem pretinde că politica este o activitate firească și că puterea nu distruge. Totalitarismul, dictatura sînt boli și ele schimbă complet datele problemei. A observa că împăratul Nero nu era moral sau că dictatorul Ceaușescu nu era înțelept - și a scoate de aici concluzia că așa e politica sau că așa se întîmplă cu toți puternicii zilei - înseamnă a uita că în lumea aceasta există și boală, și nebunie, și, vai, există și neșansa ca societatea umană să încapă uneori, pentru perioade mai lungi ori mai scurte, pe mina unor bolnavi sau a unor demenți. Noi trebuie însă să ne întrebăm dacă morală și înțelepciunea sînt compatibile cu politica desfășurată în condiții de normalitate și dacă, în astfel de condiții, intelectualul poate deveni om politic fără a-și pierde dreptul de a fi considerat intelectual. Iar răspunsul este, la ambele întrebări, afirmativ. ■

Marina,
Boris și
Orfeu

(pag. 22 - 23)

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăieș

Stindardele virile

SĂ FIM SERIOȘI: nimeni nu-și făcea vreo iluzie că Nicolae Văcăroiu va fi dat, ca la popice, de-o parte de bilele alb-negre ale opoziției. Pentru toată lumea, confruntarea din Dealul Mitropoliei avea însă o importanță psihologică. Înaintea plecării în vacanță, după un sondaj IRSOP devastator, era imperios necesar să știm cum stăm cu numărătoarea steagurilor. Și am văzut. Dar printre filfielile virilelor stindarde parlamentare s-au mai zărit câteva lucruri. S-a văzut, înainte de orice, indisciplina opoziției. Observatorul răutăcios care constata că sînt prea mulți oameni cu personalitate în rîndurile minorității parlamentare avea dreptate. Aș completa spunînd că această personalitate se manifestă îndeobște în ciuda voinței persoanelor cu pricina și, mai rău, chiar împotriva lor.

S-a văzut cu ochiul liber că „arcul” de sprijin își pregătise temeinic apărarea, textele aliaților alcătuiind fragmente dintr-un puzzle eficient ordonat. Că el era paralel la realitatea pe care noi o trăim zi de zi, nu mai avea nici o importanță. Că vorbele se rostogoleau bolovănos din gurile lor preapline de clișeele ședințelor de partid de-antîr – ce mai contează? Important e că suporterii lui Văcăroiu au acoperit gospodărește spărturile uriașe prin care se puteau infiltra ghiulelele opoziției. Una peste alta, ei veniseră cu lecția bine învățată. Ce e drept, o lecție învățată în cor. Un cor cacofonic, firește, în care soliștii dîtau după partiturile fanfarei, sopranele își împleteau trilurile cu oftaturile baritonilor iar tenorașii trăgeau din greu să acopere picajele sonore ale basurilor. Cum scopul de căpătîi al acestui spectacol cu casele închise era să-i scoată din sărite pe spectatori, reușita a fost deplină.

Și ce am mai văzut? Că mulți, prea mulți dintre persecutații parlamentari ai opoziției umblau lelea prin străinătate în scopuri numai de ei știute. Atît de obscure erau trebuințele lor, încît nu li s-a dat de urmă nici prin Interpol, darmită să se întoarcă de bunăvoie. Aș observat, în schimb, cît de repede a luat-o la goană spre noi Păunescu? Să fie din cauza kintalelor care-l trag, de oriunde ar fi, irepresibil spre țărîna patriei? Sau pentru că în marele show cotroccean el trebuia să joace acum partitura salvatorului bistănăriei? Mister, mister, mister.

Dar ce-am mai văzut? Că unii parlamentari ai opoziției se preumblau teleleu prin diverse orașe, vîzîndu-și de propriile afaceri, de familii și alte interese, cînd măcar salarul, destul de bunîșor, plătit de cetățeanul de rînd, dacă nu conștiința, le-ar fi cerut să fie la jocul de popice parlamentar. Vedetismul, pierderea simțului măsurii fac mai mult rău opoziției decît toate comploturile orchestrate de

diversele sereieri ale puterii. În disprețul lor implicit față de moțiune nu putem să nu citim un dispreț explicit pentru noi.

Am mai văzut că destui din marii polemisti de culise ai opoziției se prezintă relativ penibil cînd e vorba de o confruntare deschisă. Cu excepțiile de-acum cunoscute, vorbitorii minorității parlamentare au lăsat impresia că nu cunosc mai bine chestiunile în discuție decît curerile de la birourile lor din teritoriu. Ajunși în momentele-cheie ale dezbaterii, greul l-au dus tot cei doi-trei vorbitori de clasă, împotriva cărora se mobilizează. În cursul anului, mașina de discreditat abul minuită de veteranii C.D.-ului.

Dar tot raul spre bine. Știm de-acum că opoziția este în stare să răstoarne guvernul susținut de național-comuniști. Și mai știm că accepția nu mai pot pretinde că au fost împiedicați (ori împinși) să facă (sau să nu facă) vreunul din lucrurile care au adus țara în ruină. Dacă ar fi fost suficient de inteligenți, oamenii lui Iliescu s-ar fi lăsat bătuți, atrăgînd opoziția într-o capcană mortală. Pentru că nimeni și nimic nu i-ar fi putut împiedica să formeze un alt guvern, exact cu oamenii cu care ar fi dorit. Inclusiv cu iramplasabilul Văcăroiu în frunte!

Însă regimul bolșevic al lui Ion Iliescu e departe de asemenea subtilități. Ca și Ceaușescu, oamenii puterii nu cedează nici un milimetru din ceea ce au luat cu jupca. Pentru ei, jocul democratic al alternării puterii e vorbă goală. Ținupî împreună de marile interese (economice, în primul rînd), ei risic să se împriștie ca pleava cînd liantul de complicități și vinovații se fisurează. Că lucrurile stau astfel, ne-o dovedește scindarea P.S.N.-ului după pierderea puterii de către Petre Roman, în urma mineriadei din septembrie 1991.

Din păcate pentru poporul român, guvernările Iliescu se conduc după minunata formulă mușchetărească „și toți pentru unul”. Nu vom deplînge niciodată îndeajuns catastrofa națională prin care un om al Moscovei, un comunist pur-sînge, a ajuns să conducă atît de autoritar destinele poporului român. Tragem astăzi consecințele imaturității politice care a făcut posibilă confiscarea puterii de către o echipă pe care n-o legitima decît o îndelungată și criminală complicitate cu ciuma bolșevică.

Să ne imaginăm, pentru o clipă, că naivii tineri revoluționari ar fi luat ei legătura cu ambasada sovietică și că tot ei ar fi început să dea ordine prin televiziune prim-secretarilor de județ și generalilor de armată. Și că ei ar fi făcut un adevărat proces lui Ceaușescu, în care am fi aflat lucruri incredibile despre cei care ne zîmbesc astăzi atît de galeș din fotoliile de pluș ale Cotrocenilor și ale altor instituții de partid și de stat. Oricît de entuziasmați am fi de o astfel de perspectivă, ne dăm imediat seama că ea nu se potrivește felului nostru de a fi. Ori de cîte ori am putut opta între soluția jumătăților de măsură și una radicală, am preferat-o pe cea dintîi. Iar cînd am ales-o pe a doua, a fost încă și mai înspăimîntător.

Anunțăm pe cititorii noștri că pot încheia abonamente pentru „România literară” la toate oficiile poștale din țară, conform notei RODIPET nr. 1299 din 19.11.1993 emisă în completarea Catalogului publicațiilor.

MIC DICȚIONAR

de Mihai
Zamfir

TELEJURNAL. Știm cu toții ce ar trebui să fie, în oricare țară, telejurnalul de pe principalul canal TV: vocea întregii națiuni, vocea perfect obiectivă. Există oare undeva, tradus în practică, acest deziderat? Spre cîntecul omenirii, există! În țările anglo-saxone, în Statele Unite, Canada ori Japonia, televiziunea încearcă să se apropie, atît cît omenește e posibil, de comandamentul obiectivității neutre. Uneori, această aspirație capătă chiar accente comice: în Franța ori Germania, televiziunea este net de stînga. În timp ce guvernele sînt astăzi de dreapta; iar în Italia, RAI ocupă extrema-stînga în spectrul mass-media al întregii națiuni.

Oricum, exemplele țărilor citate nu reprezintă decît o reducă minoritate față de cele peste 180 oficial înregistrate în lume. În marea majoritate a statelor globului, puterea instalată are mereu o primă obsesie – aservirea televiziunii naționale.

Sub regimul comunist (mai e nevoie s-o spunem?) televiziunea își pierde orice independență. Dar, precum în mărire, și în decădere există nuanțe; culmea cufundării în ridicol a fost atînsă de televiziunea română, unde, acum cîțiva ani, telejurnalul era numit, în mod curent, telejurnica – și pe bună dreptate, deoarece el se ocupa de un singur personaj, de omniprezentul și omniscientul Nicu.

Semn al timpului! Televiziunea română începe să-și regăsească astăzi, timid, reflexele din acea epocă. După o paranteză liberală care a durat, se pare, exagerat de mult în ochii cui trebuie, telejurnalul redevine treptat – la capitalul știrilor interne – vocea ale cărei sonorități începusem să le uităm. Deja prima lui parte poate fi intitulată, fără teamă de a greși, „Din agenda de lucru a Președintelui”, conform celebrei sintagme. Iar atunci cînd e vorba de

„prestigiul” personajului în cauză, Departamentul Informațiilor începe pur și simplu să delireze: o adunare anodină, ce a avut loc la București numai pentru că nu s-a găsit alt guvern s-o finanțeze, adunare ce nu s-a soldat cu nimic concret pentru țara noastră (în afara găurii de 25 de miliarde în buget) – mă refer, evident, la Forumul Cransmontana – devine un eveniment de importanță planetară și ocupă zile întregi spațiul informativ; vizita la București a lui James Backer, acum simplu diplomat la pensie, ce nu mai reprezintă pe nimeni decît pe el însuși, capătă dimensiuni de eveniment epocal, de parcă Președintele SUA ar fi vizitat țara noastră în același timp cu Papa; pînă și victoriile echipei de fotbal a României, victorii obținute de jucători care – în treacăt fie zis – nici măcar nu mai trăiesc, majoritatea, în România, devin prilej de mesaje prezidențiale, reproduse cu religiozitate.

Ce să facem? Se vede treaba că actuala conducere a TV române n-a învățat la timpul potrivit (adică la cursurile de la „Ștefan Gheorghiu”, sursa unde a supt ea laptele științei jurnalistice) un lucru simplu: nimic nu distruge mai ușor prestigiul unei emisiuni decît tentația realizatorilor ei de a nu vedea altceva, în publicul cărui se adresează, decît o adunătură de idioți. Și cînd te gîndești că primul gest al Televiziunii Române Libere – cum se numea pe atunci – a fost acela de a-și cere scuze publice pentru treizeci de ani de minciună!

POȘT-RESTANT

de Constanta
Buzea

PITRE VIOAIE, locvace, băgăreată, versificată ușor, ușuratic, ca tot românul ce privește printre rînduri viața și vede dintr-o ochire soluția. Nu aveți talent, dar asta nu vă în dreptul de a fi mult mai fericit decît alții. Cupletul și cronica rimată pot înflori sub pama dv., dacă vă veți strădui îndeajuns. Iată o mostră, din cele zece prezentate: *Cameleoni în toate cele/ Sunt cei ce te jupesc de piele/ Lata grija oamenilor leșii/ Este să-și smulgă privilegiul/ Ba te-or pocni și ei la tîmplă/ De-o să-i întrebii ce se întîmplă/ Zii (sic!) Doamne-njută! și speranță/ Pînă ce-i alii lumii fața.* Mă îndeamor, fie vorba între noi, că verbul a jupii ar exista. Să nu-mi spuneți că e o licență poetică! La urma urmei, de ce nu preferați oamenii să trăiească din final, o rimă deplină, ca de pildă Franța? (Ultimul om, Fălțiceni). Mă bucur sincer că între supărarea asfixiantă și îngîndurarea luminată aș ales-o pe cea de a doua. Scrisoarea așază lucrurile în ordine cu inteligență și rafinament, explicînd stăutul acelor versuri-rînduri, pe care nu le renegăm, și acest lucru mă copleșește și îmi moare inima. Le tîbiți în continuare cu deficiențe lor cu tot, detestîndu-vă de ele în, în timp ce, cu cîntă grijă, da-măse, aici ele sînt, imbecil, relicve ale unei stări dragi ce poate să se repete. Mă bucur a fi căpătîit, fără să merit poate îndeajuns, o scriitoare de răspuns impecabil și generositate, bogată și frumoasă în toate articulațiile ei, demnă de a fi postrată. (Dana-Cristina Novac, Timisoara). Mă aș mai scrie, v-aș mai răspuns. Halucinația aceluiași ochi albaștri se repetă, risicînd să vă ardească pînă la capătul lumii. Degeaba cîntecul feroce, degeaba ideile

nebunești care ar putea prinde viteză către vreun țarm ferm, dacă nu vă puneți în ordine cu ale gramaticii. Ghidului dv. nu-i lipsește farmecul și poate că are și talent, dar prea tîre să facă pe analfabetul teribilist, și uneori figura chiar îi reușește. Deci, încă o dată, *Căinele cu ochii albaștri*, cu... coada corect tunsă de i-ul insistent: *După ce le-ai mulțumit/ celor ce te jigniseră/ ai ieșit în stradă/ unde te aștepta un câine/ cu ochii albaștri și puri/ L-ai mîngăiat și l-ai luat în brațe/ crezînd că e Dumnezeu./ Nu mai văzusei asemenea ochi/ la nici un om/ Nici n-aveai cum/ de-atîți ochelari, de-atâtea batiste.* (Dinu Răzvan Gabriel, Grădiștea). Trebuie să aflați că și înainte de '89 câteva publicații și reviste literare întretîneau riguros flăcăruia rubricii de poșta a redacției. Scriitori de prestigiu ca Geo Dumitrescu și Ana Blandiana, ca să nu dau decît două exemple ilustre, au tras cu mult har la cărioara supraîncărcată cu picuri conținînd versuri și speranțe. Pentru preu puțin însă rubrica a constituit, cum vă place să credeți, o rampă de lansare. În altă ordine de idei, stați atît de prost cu caligrafia, încît nu îndrăznesc să cred că n-am pierdut șirul tot aproximînd de la un cuvînt la altul. (Geo Nastă, Ploiești).

România literară

Editată de către:

- Fundația „România literară”
- director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu, Anca Firescu (secretari de redacție), Ruxandra Dinu, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu, Mircea Dobrovicescu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu, Mihaela Ivan, Raluca Bobic.

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München).

Tehnoredactarea computerizată și tipărirea realizate la „PROGRESUL ROMÂNESC” S.A., CALEA PLEVNEI 114.

Raționalism, iconoclastie, modă

„Ești mereu demodat prin obiectul admirației tale. De cum citezi pe altcineva decât pe Homer sau pe Shakespeare, riști să pari depășit ori scrântit.” (Cioran)

EXISTĂ, incontestabil, un complex al omului modern dominat de pozitivism. Aspectele, implicațiile și explicațiile lui sînt multiple. Un factor genetic ar putea fi, conform lui Max Weber, ethosul protestant care a dus la ivirea capitalismului, în virtutea unei simbioze între puritanism și vocația științifică. Tipul uman corespunzător acestei mutații este cel al raționalului laic, care elimină tipul vizionar-magic al Renașterii (avînd puncte de reper în Max Weber și în sociologul american Robert K. Merton, teza e dezvoltată de Ioan Petru Culianu, în volumul său *Eros și magie în Renaștere*, 1984, analizat suculent de H. R. Patapievici). Deschiderea spre magie, ocultism, imaginar apare obturată de un duh scientizant, care-l izolează pe om de lumea suprasensibilului. Întrucît tiparul sacral al conștiințelor se păstrează, el este umplut de surrogate. Știința și tehnologia preiau asupra lor sarcinile pe care și le puseseră magicienii. Mitul științei încearcă astfel a se substitui orizontului de viziuni, fantasmă și miracole. Rezultatul este o abstractizare excesivă a ființei umane, o sicitate a experienței sale interioare, orientate de un imaginar lipsit de transcendență. Pe tărîmul literaturii și artei, o atare dispoziție se traduce în tentativa de a da creațiilor o interpretare „științifică”, prin structurarea criticii în funcție de criteriile unei „științe”. O expresie caracteristică a unei asemenea concepții o alcătuiesc formalismele metodologice care își propun a reduce opera literară la o mașinărie de cuvinte, punînd în paranteză valoarea și expulzînd din sfera lor operațională noțiuni „romantice” precum geniu, talent, gust, intuiție, sensibilitate, emoție. Grila tehnică încearcă a suprima orice mister, a „explica” totul conform constituției sale conceptuale. Apare și o febră a înnoirii, o aprehensiune „progresistă” ce poate fi pusă în paralelă cu cea a tehnicii industriale. De asemenea, un „revoluționarism” care duce la relegarea unor nume și creații socotite dintr-odată uzate, lipsite de interes, „depășite”. Nu e imposibil să fi existat în acest cadru și prelingeri marxiste. E amuzant de constatat ambiguitatea formalismelor structuralist-semiotice-narologice, care, într-un fel, opun tendințozității de factură marxist-leninistă o formulă a gratuității (o variantă deshidratată a artei pentru artă), iar în alt fel intră în conexiune cu ea, prin vidarea de „conținut”, împrejurare ce îngăduie manipularea *ad libitum* a acestuia. Astfel a devenit posibilă cooperarea cu ideologia sovietică a unor formalisti ruși precum Tinianov, Eichenbaum sau Șklovski. Ne interesează însă, în rîndurile de față, mai cu seamă manifestarea iconoclastă a mentalității în chestiune.

Raționalul laic, stînjinit de tot ce scapă instrumentelor sale formalizante, are, pe de o parte, simțămîntul de triumf al reducăționismului pe care-l practică, al mecanicii simplificatoare de care dispune, iar pe de alta e ros de o obscură temere de ilegitimitate. Trecutul îl îndispune precum orice abis. El aspiră la un prezent exclusivist al discursului său, ce înclină către prezumție și emfază. De unde un snobism *sui generis* și întîlnirile sale tandre cu moda (fenomen baroc). Nu cunosc o apreciere mai sugestivă, în delicatetea sa melancolică, asupra fenomenului decît cea semnată de Jean Cocteau: „La mode meurt jeune, c'est ce qui fait sa légèreté si grave”. Orice modă impune precum o figură de stil a efemerului, pe care tînde zadarnic a-l învinge prin spasmul său de a fi. Presimțirea morții apropiate o înnobilează. E, negreșit, o frivolitate, dar una care exprimă slăbiciunea (*recte* autenticitatea umană) pînă și a pozitivistilor. Înțelegem aspirația lor de a ocupa prim-planul, de a-și eterniza soluțiile (aspirație acum în reflux; reorientările unor autori de la Barthes la Tzvetan Todorov și de la Sorin Alexandrescu la Mihai Zamfir sînt multgrăitoare). Însă e jenantă (și atît de puțin rațională, deci în contradicție cu fondul doctrinei în cauză) marginalizarea, minimalizarea, deprecierea compactă a trecutului (în speță a celui apropiat), care depășește limitele rezonabile, tinzînd spre o deconstrucție primejdioasă. O dovadă a relativității perspectivei „științifice” o alcătuiește chiar pornirea sa negatoare, cu temeiuri indubitabil umorale, ca orice înverșunare a negării. Faptul că un atare impuls nu se recunoaște cu franchețe, drapîndu-se într-un aparat al abstragerii, reprezintă o circumstanță agravanță. Prezentul ostentativ rațional funcționează sub chipul unei false metafizici carnivore, care subzistă pe seama marilor predecesori. Nu poate fi decît subredă o construcție metodologică ce nu se sprijină pe temelia devenirii organice a fenomenului literar, pe, în ultimă instanță, identitatea sa. Să nu ne sfiim a o vedea așa cum e în realitate: un artificiu ce constă în hipertrofierea laturii raționale a recepției. Nesocotind latura ei afectivă, ceea ce este neformalizabil, impredictibil, menit a rămîne liber și enigmatic, își trădează menirea. Discursul pozitivist e, în genere, fără suflu și fără har. Personalitatea care-l compune se ascunde, în bună măsură, de sine și de aceea nu-l putem asimila acelei contestări fertile, inspirate, arzătoare, ce însoțește,

precum un fapt natural, precum o furtună tunătoare și brăzdată de fulgere, mutația valorilor estetice. (S-ar putea crede că prin astfel de considerații încercăm a restrînge dreptul criticilor de a se exercita în deplină libertate. Dar ne referim aci la un proces mai important decît rediscutarea, oricît de aspră, a unor autori ori a unor scrieri: la respingerea unui mod fundamental de a recepta, înțelege și interpreta literatura și arta. *Recte* la neglijarea unei facultăți a spiritului nostru, în absența căreia acesta rămîne infirm estetic. Dincolo de o dispută cu mize particulare, avem în vedere un principiu inalienabil. Libertatea criticii e libertatea substanței sale intuitive, care se întreșe cu literatura, care e, cum spunea Valéry, o formă de literatură. E libertatea gîndirii mulate pe obiectul său sensibil, neîncorsetate de scrupule externe, pozitivistice, de grafice și termeni rebarbativi, de o prețiozitate a desensibilizării și de o trufie a înstrăinării. Am fi foarte naivi dacă ne-am închipui că acest adevăr elementar ar putea fi schimbat de la un deceniu la altul ori măcar de la un veac la altul!)

TIŢELE favorite ale „științei” în ofensivă sînt alcătuite de personalitățile cele mai vitale, mai înzestrate, mai greu încadrabile, care și-au asumat literatura ca pe o vocație și nu doar ca pe un obiect de „studiu” neutral (*de facto*, acestea sînt printre cele dintîi care au emis idei decisive, care au produs o atmosferă favorabilă creației, care au propus orientări viabile în domeniu). Idiosincrasia în fața lor divulgă – pentru a pune degetul pe rană – un deficit creator, o frustrare expresivă. Cîrtim împotriva literaturii cînd n-o putem face și osîndim stilul cînd nu ne e la îndemînă. E o fugă nu doar din fața unor maeștri ai disciplinei, ci și din fața esteticului, ca experiență nemijlocită. Neîncrederea în literatură provoacă victime ilustre, paradoxal, din partea celor ce și-au asumat misiunea de a conștientiza literatura. Cu o iluzorie superioritate, aceștia resping figurile de seamă în baza cîte unui model de ultimă oră, nu mai izbutit decît portretul unei Miss Univers, obținut prin computer, vitregit de orice atractivitate, ba chiar cu trăsături neverosimile. Astfel sînt refuzați Croce, Valéry, Rémy de Gourmont, Thibaudet, Georg Simmel, Bachelard (cel din urmă trecut, condescendent, de către un contemporan român în rîndul „frumoșilor pensionari” ai ideilor literare). De la noi, E. Lovinescu, G. Călinescu, criticii și eseistii interbelici în genere. Ca și cum n-am fi avut nimic de învățat de la aceștia, ca și cum nu ne-ar mai nutri spiritul, ca și cum nu ne-ar mai face plăcere lectura lor! Ca și cum criteriul percepției estetice, calitative, pe care ni l-au oferit, ar putea fi abrogat în numele unei percepții frigide, a măsurătorilor materiale, sustrase axiologiei, *ergo* dezumanizate! Ca și cum speculația neînfeudată unei metode precise, pe care au cultivat-o cu strălucire, nu ne-ar mai spune nimic! Oare ceea ce a fost bun în prima jumătate a secolului nu mai e bun în a doua? În ce ritm galopant ne primenim garderoba valorilor, dacă ne permitem a azvîrli într-un timp atît de scurt piesele ei de rezistență? Mai mult: cei mai vii și mai incantîți critici ai actualității sînt și ei, nu o dată, tratați cu rezerve, cu grimasele unei maniere teoretizante (variantă cerebrală a mondenității care fetișizează moda), ca și cum producțiile lor, în care se străvăd resorturile de căpetenie ale disciplinei, în care apare limbajul ei peren (ce se perfecționează neîncetat, inclusiv pe seama unor elemente ale „noilor metode”, fără a putea fi însă aruncat la coș peste noapte), ar fi atinse de o caducitate ce există doar în mințile excitate de mirajul păgubos al „modernității” totale, al „științei” absolute. Exemple: I. Negoitescu sau Nicolae Manolescu, mai cu seamă în ipostaza lor de istorici literari, care a deranjat prin temeinicia lor inteligentă, flexibilă, neaservită, în chip snob, ultimei noutăți metodologice... Umberto Eco afirma că o cultură care nu dă naștere la mode e o cultură statică. Foarte posibil. Dar moda are o latură de ingenuitate și una parazitară și agresivă. Dacă cea dintîi răsfrînge vitalitatea culturii care o generează, cea de-a doua devine o frînă a vieții spiritului. Sub pretextul demodării, sînt ocultate deseori necesitățile și aspirațiile acestuia. Modele teoretice precipitate, rapid schimbate, prevăzute cu apetențe dictatoriale, ale epocii noastre (nu s-a vorbit despre un „terrorism al metodelor?”) exprimă o îndepărtare de originar, o eclipsă a sacrului, în plan metafizic, și a obiectului creației, în plan estetic. Cerebralizarea lor virulentă, imperativă și excomunicatoare reprezintă un atentat la spontaneitatea creației. Înghesuită în cutiile unor scheme ce pretind cu aroganță a-i da o sancțiune supremă, aceasta se sufocă. Eul creator nu mai este recunoscut în propriul său domiciliu. În locul rădăcinilor sale abolite, sensibile, șovăitoare, vulnerabile apare tirania obiectivității. Obiectivitatea ca un absolut profan, nul estetic. „Estetismul”, „impresionismul”, „eseismul” și, vai, „literatura” devin termeni blamabili. Ca și acum ar fi vorba de niște vicii ale spiritului, iar nu de ipostaze ori elaborări ale sale firești, chiar reprezentative. Ți-e și frică să folosești unele cuvinte ori să te raportezi la unele nume „desuete” pentru a nu te „compromite”. Simți, peste umărul tău, ochiul vigilent al cenzurii unui prezent exacerbat, absorbant, despotice. Un

Mihai URSACHI

Coadă vacii și macii

Cernobil, Cernavodă
combinatul de sodă

pe sub silozuri, printre molozuri
coada vacii și macii

iar în zările marelui
câmp, floarea soarelui

Cernobil, Cernavodă
combinatul de sodă

dulce copil, dulce copil
războiul civil

glorificînd planetare tumorile –
sânge albastru – cicorile

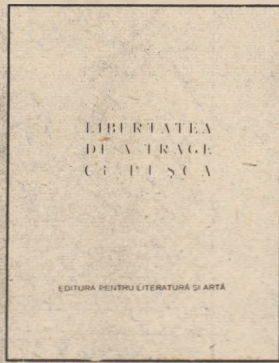
iar Dunărea curge la vale
roșie'n spume comițiale

Cernobil, Cernavodă
combinatul de sodă

prezent „puritan” prin „știință”, intolerant prin „rigoare” deliteraturizantă. O virtute searbădă cere o supunere fără crîcnire. Dacă încalci consemnul, riști a fi taxat drept „demodat”, drept o tombateră estetică, al cărei loc e o rezervație cu granițe din ce în ce mai restrînsă... O metodologie totalizantă își arogă funcțiile unei religii. Pontificiază în numele unei „perfectiuni” date de propriile ei scheme, sub cupola unor sisteme fără viață. Aruncă anatema asupra unor bieți slujitori ai literaturii, în numele... literaturii. Totul stimulat de biciuirea unei grabnice „evoluii” care-și lasă în urmă cu dispreț formele anterioare, care se desubstanțiază, fascinată de fața ei ultimă... E nimerit a ne reaminti aci cîteva considerații ale lui Mircea Eliade, din *Oceanografie*: „Cu cîtă melancolie se citesc lucrările de știință și critică erudită mai vechi de 50 de ani. Cu cît sunt mai exacte, mai rigurose științifice, cu atît sunt mai melancolice. Îmi vine să cred citeodată că, din toată această grămadă de lucrări exacte, științifice, adevărate, nu se alege nimic; și nu se alege nimic cu cît sunt mai riguroase. O carte științifică în care supraviețuiesc anumite neadevăruri de bază; anumite sentimentalisme structurale, o voință personală de a interpreta lumea sau istoria – are mai multe șanse să intereseze, peste 50 sau o sută de ani”. Și încă, atît de clarvăzător: „Pentru că viața a obținut înscăunarea criteriului „obiectivității” ca singurul criteriu pentru aflarea adevărului – se răzbuună anihilînd pe toți martorii rigurozității probe și științifice, păstrînd în memoria ei vie numai pe mării subiectivi, pe oamenii care au tratat istoria și știința paradoxal, fantastic, personal”. E clar, nu? Pildele de cărți ce supraviețuiesc nu prin „adevărurile” lor uscate și pretențioase, prin ifosele lor scientizante, ci prin „valoarea umană, personală a creatorului lor”, sînt, sub pana lui M. Eliade, următoarele: *Sur l'inégalité des races humaines* de Gabineau, *Istoria critică* a lui Hasdeu, *Gestica* lui Pârvan, *Orpheus* al lui Solomon Reinach. Cărți, desigur, criticabile, „eretice”, străine de fidelitatea față de o metodă reducăționistă. Cărți ce nu s-au ferit de „contaminarea” cu literatura, dimpotrivă, fertilizîndu-se prin polenul ei vizionar și magic, renaștentist...

Gheorghe Grigurcu

Ediții princeps

● Semnat cu pseudonimul Felix Anadam, volumul de debut al lui Geo Dumitrescu a apărut în octombrie 1941, în colecția revistei *Albatros*. Tiraj: 400 exemplare.

● Premiat de Comitetul pentru premiarea scriitorilor tineri, volumul *Libertatea de a trage cu pușca* a apărut în 1946, la Editura Fundațiilor Regale. Ulterior, după cum se poate vedea pe exemplarul de față, a fost lipită pe copertă, acoperind-o pe cea originală, inscripția „Editura pentru literatură și artă”.

ÎN „NOTA AUTORULUI” la ediție, Geo Dumitrescu mărturisește că a urmărit, printre altele, cu această retipărire, să se edifice, „pe cât posibil și la urma urmei”, asupra „longevității interesului public” în ce-l privește. Mai este deci căutată poezia sa, mai spune ceva cititorului de azi, criticii literare?

Ca unul dintre exponenții „interesului public”, țin să-i comunic poetului că la această altă lectură (a nu știu cîta) a poeziilor sale, impresia de prospețime, de puternică noutate expresivă pe care mi-au produs-o la prima lor frecventare, în urmă cu decenii, se menține, nu s-a împalidat defel (cu unele excepții la care mă voi referi). Iar dacă este să raportăm aceste poezii la contextul în care ele reapar, parcă sună și mai plin decît altădată, prin efectul de reverberație pe care l-au creat în lirica românească de după ele. Fiindcă e timpul să o spunem mai apăsat: dintre poeții generației lui, Geo Dumitrescu este acela care are cei mai mulți urmași literari, fii, nepoți și chiar strănepoți, toți în linie dreaptă.

Există poeți cu certă personalitate dar fără iradiere, nemultiplicați în alții de după ei, sau nemultiplicați în succesiune imediată. Voi aduce exemplul lui Ion Caraion, confratele albatrosist al lui Geo Dumitrescu, un mare poet lipsit de urmași literari, cel puțin deocamdată. Un Geo Dumitrescu, în schimb, sau, în alt registru estetic, un Leonid Dimov s-au „reprodus” bogat, au generat filiații, chiar dacă opera lor, a primului în orice caz, este cantitativ restrînsă.

Dar Geo Dumitrescu, la rîndul său, nu a continuat pe nimeni? Nici vorbă de așa ceva. El a continuat spiritul avangardei antebelice (îl aflăm inclus, de altfel, în *Antologia literaturii române de avangardă* a lui Sașa Pană, din 1969), prin cultivarea iconoclastiei, a dispoziției sarcastice, a revoltei antifilistice și a democratizării limbajului poetic. E „disident” totuși față de supra-realismul care a dominat avangarda istorică, fără contingente, așadar, cu Gellu Naum, Virgil Teodorescu, Gherasim Luca ș. c. l., el fiind mai degrabă, și cu ostentație, un „realist”: apelează la limbajul străzii, la oralități, la dezinvoltura și truculența plebee. Și fiindcă am vorbit de continuatori literari (nu de imitatori, aceștia nu sînt aici în discuție), nu voi ezita să-l înscriu, la acest capitol, pe Marin Sorescu, și el cultivator al limbajului uzual, desolemnizat, al depoetizării expresiei poetice, al

La o retipărire

umorului scos din manevrarea unor jocuri verbale, calambururi etc. Dar încă și mai potrivit ar fi să-l amintesc pe Mircea Dinescu, la care toate acestea se găsesc, dar unde, în afara nonconformismului funciar și a umorului, deslușim și un suflu patetic și mai multă căldură, mai mult „lirism”, ca și mitul rimbaldian al poetului tînr, prezent și la el și la

Geo Dumitrescu. După aceștia doi, pe Geo Dumitrescu îl aflăm răspîndit, ca să vorbim astfel, în mai toată poezia generației optzeciste și nouăzeciste (nepoți și strănepoți!), la rîndul ei, această poezie, devoratoare de „cotidian”, sarcastică, ludică, destruc-turantă și destabilizatoare. Nu e vorba, o spun încă o dată, de indicarea unor dependențe epigonice, ci de înscrierea pe o linie spirituală, de o continuitate de atitudine, acțiune care în nici un caz nu poate fi, acolo unde există talent real, în detrimentul originalității. Deci lectura acestei cărți face cu deosebire evidente o sumă de aspecte ale continuității de spirit în poezia noastră postbelică, învederînd legături peste care nu se poate trece ca și cum nu ar exista.

Și acum cîteva observații despre ediția propriu-zisă. Ea dispune altfel

poeziile lui Geo Dumitrescu decît în cărțile unde ele au apărut prima dată, ceea ce denotă că autorul nu ține la individualitatea volumelor sale ci la sinteza lor. De altfel, în timp, noile cărți ale poetului le-au încorporat mai de fiecare dată pe cele dinainte, sau mai bine zis părți din ele (*Libertatea...* includea și părți din *Aritmetică* etc), astfel că am asistat, de-a lungul anilor, la un proces de reciclări editoriale în care importante nu au fost, pentru poet, cărțile ci Cartea, una singură mereu ameliorată.

În ediția de față, ediție de autor, cum se consemnează la loc vizibil, s-au produs modificări față de cele anterioare. Lipsesc cîteva poezii aparținătoare epocii începuturilor (*Probleme, Poezie, Psihoză, Columb, Banală, Scleroză, Erotică*), pe care nu am înțeles de ce poetul azi le repudiază. Poate că le consideră numai versiuni pentru că, într-adevăr, sînt în ele aspecte reluate. A reținut însă cîteva prea dilatate poeme din perioada *Aventurilor lirice* (*Obrazul rumen al amintirii, Problema spinoasă a nopților, Balada corăbiilor de piatră* ș. a.), obositor-pledante, retorice. În schimb, *Cîinele de lîngă pod*, din aceeași perioadă, rămîne în continuare extraordinară, adiată cum este de spiritul lui Edgar Poe. Poemul acesta e destinat, probabil, în viitor, unei cariere independente de restul operei autorului, tot astfel cum sînt, în literatura noastră, *După melci* al lui Ion Barbu sau *Mistrețul cu colți de argint* al lui Șt. Aug. Doinaș. Ediția

de autor i-a îngăduit poetului nu numai acțiuni de reordonare dar și unele intervenții în text. Nu e rostul acestui comentariu să le semnaleze. Am înregistrat chiar și retragerea unor dedicații, procedare mai puțin obișnuită dar nu lipsită de legitimitate. În fond, autorul nu era obligat să perpetueze semnificația unui gest pe care azi îl consideră moralmente caduc. Pentru a le fi păstrat, ar fi avut nevoie de ceva care ne asigură că li lipsește și anume, cum mărturisește în alt context, „suficiente resurse de masochism”. Cît privește secțiunea *Ocazionalelor*, piesele de acolo rămîn într-adevăr ocazionale, cu excepția uneia singure și anume, *Fabula cu maimuța*.

Ediția mai cuprinde și o plină de interes secțiune teoretică, așa-zicînd, în care autorul reproduce din presă o sumă de intervenții, interviuri, răspunsuri la anchete, articole apărute în decursul ultimelor decenii. Ele arată, printre altele, care era limita admisibilă a îndrăzneții de gîndire literară în anii de pretinsă liberalizare (1965 și următorii), cît consum de inteligență, de abilitate și prudență era necesar pentru a afirma niște lucruri pur și simplu de bun-simț. Cine citește numai cu ochii de azi (vreau să spun cu ochii de după 1989), va găsi că sînt mesaje de pe altă planetă. Dar această secțiune a cărții merită, neîndoielnic, o discuție aparte.

Gabriel Dimisianu

Geo Dumitrescu în colții timpului

„Pièce touchée, pièce jouée” spune o regulă a jocului de șah sau, în varianta germană, „Was liegt das pickt”. Ca în jocul de șah, nici în jocul literaturii nu te poți răzgîndi, o piesă odată atinsă și mutată nu mai poate fi pusă la loc sau în alt loc, „se lipește” de tabla istoriei literare și determină destinul „jucătorului”. E drept, de-obicei destinul literar al unui scriitor se hotărăște mult după dispariția lui, prin proba timpului. Există însă și cazuri, mai speciale, în care autorul are șansa (sau ghinionul) de a asista la judecata timpului și a primi mai multe verdicte de-a lungul vieții. Poetul Geo Dumitrescu se află în această poziție plină de riscuri. Mai mult, chiar el a prilejuit-o – cu un curaj pe care nu putem decît să-l admirăm –, publicîndu-și o antologie (*Libertatea de a trage cu pușca și celelalte versuri*) într-o perioadă ce obligă la o serie de reconsiderări. Autorul e deplin conștient de implicațiile gestului său: „Încheind aceste lămuriri asupra unei cărți cu care se încheie, în același timp, și o traiectorie lirică (începută acum o jumătate de veac), se ivesc, firește, unele emoții ale despărțirii, se

strecoară fel de fel de întrebări asupra «colților vremii», asupra «tîrziului»... Și cum s-ar putea pune punct, oare, acestor rînduri, fără un fir de melancolie și unul de îndoială, strîns împletite? ...” (317).

Să vedem așadar dacă îndoielele poetului (n. 1920) pot fi sau nu risipite de paginile antologiei din 1994. *Libertatea de a trage cu pușca...* reia principalele poeme ale unui autor care a publicat rar, reconstituind în general (fără cenzură) antologia publicată în 1989, la Editura Eminescu, *Aș putea să arăt cum crește iarba*. Pe lîngă poemele grupate sub titlurile *Africa de sub frunte, Furtună în marea serenității, Jurnal de campanie și Ocazionale*, există un capitol de *Mărturii*, adică articole și interviuri ale poetului din care se deduc opiniile sale literare (culturale) nu lipsite de rama istorică. Deosebit de interesant de urmărit este șirul de *Referințe critice*, care încep cu un pasaj din Ov.S. Crohmălniceanu (*Contemporanul*, 1947) și unul din George Călinescu (*Națiunea*, 1948) și se termină cu opinia lui Virgil Ierunca din februarie 1987 (reluată în volumul *Subiect și predicat*). Fragmentele alese au o

anume omogenitate, judecata de valoare nu diferă, în esență, de la primul la ultimul și stau în general sub nume de marcă. Este ciudat totuși că printre comentatori a fost selectat Constantin Sorescu sau Eugen Barbu, în schimb lipsește Nicolae Manolescu, deși, dacă nu mă înșală memoria, a comentat favorabil antologia din 1989. Oricum, prezenta „antologie critică” care o dublează pe cea poetică reprezintă rezultatul primei „judecăți” la care timpul (trecut) a supus versurile lui Geo Dumitrescu. Lăsînd la o parte nuanțele și specificitatea fiecărui critic, putem reformula, în mare, concluzia că poezia aceasta stă sub semnul originalității, al frondei tinerești, al retorismului, al colocvialității și al anticalofiliei, că se împotrivesc prejudecăților și inerțiilor de orice tip (lingvistic, politic, afectiv și, firește, stilistic) și că valorifică potențialul poetic al clișeeilor de vorbire. Poezia sa a influențat mai multe generații poetice, cea șaizecistă prin Marin Sorescu și cea optzecistă, care i-a preluat creator stilul colocvial, prozaismul, opunerea la formele patetice, ironia etc.

LIBERTATEA DE A TRAGE CU PUSCA SI CELELALTE VERSURI

GEO DUMITRESCU

Geo Dumitrescu, *Libertatea de a trage cu pușca și celelalte versuri*, Editura Viitorul românesc, București, 1994, 320 p., fără preț.

ÎN 1966 GEO DUMITRESCU își publica în anexa volumului *Nevoia de cercuri* câteva poezii scrise între 1940-1943 (tipărite mai târziu sub titlul *Libertatea de a trage cu pușca*), adăugând și o notă explicativă în care lămuria, pe de o parte tristețile aventuri ale poeziilor respective (astăzi cunoscute, așa că nu mai insist asupra lor) și pe de altă parte rostul unei republicări. În privința acestei chestiuni, e mai greu de știut dacă „justificarea” la care ajungea Geo Dumitrescu atunci provine dintr-o falsă modestie, reală convingere sau alte eventuale socoteli strategice. Cert este că autorul pretindea a ține mai mult la rigoarea filologică a prezentării operei sale și de aceea ar apela la această republicare: „Așadar, *Libertatea de a trage cu*

A reciti acum poezia lui Geo Dumitrescu înseamnă a te distanța de primul examen temporal și a vedea ce rezistă și ce nu din această judecată critică și în ce măsură colții anului 1994 sînt mai puternici decît cei ai anului 1974, de pildă (cînd Florin Mihăilescu, Gabriel Dimisi-anu, Mihail Petroveanu, Victor Felea și Constantin Țoiu își consemnează opiniile pe temă). Prima observație care se poate face după lectura de azi a poemelor este că, în general, „datează”, că poartă tocmai urma „colților” timpului în felul în care ea se vede la toți poeții deschizători de drumuri, din oricare veac. Citind o strofă sau alta din poeziile lui Geo Dumitrescu simțim că ritmul are ceva din ritmul, graba, neglijența și freamătul mișcării unui explorator prin locuri neumblate. Dacă nu am găsit decît rareori exemple de virtuozitate, găsim, în schimb, de fiecare dată prospețimea oricărei „dimineți” poetice. Geo Dumitrescu are o intuiție corectă atunci cînd citează, în finalul *Notei Autorului*, o jumătate de vers eminescian din *Epigonii*, citat pe care și-l imaginează ivindu-se în mintea vreunui tînăr șoarece de bibliotecă din secolul XXI: „Voi credeți în scrisul vostru...”. Aici se află probabil cheia felului în care poate fi judecată (sau, mai bine, pur și simplu citită), azi, poezia lui Geo Dumitrescu: ca o poezie de pionierat, deci din perspectiva relativizantă a timpului literar-istoric. Opera sa reprezintă deja o problemă de receptare poetică, de situate a celui care citește, și care pornește dintr-un punct tot mai depărtat de timpul

creatorului și face tot mai mult drum ca să ajungă la el).

Într-un fel, Geo Dumitrescu este un Alecsandri al secolului XX. El ia parte poetic la toate transformările timpului său, nu se dă înapoi de la a scrie *Ocazionale* (de exemplu, *Mîna s-a oprit, albă* - la moartea lui Mihail Sadoveanu), în care crede cu sinceritate așa cum crede în tot ceea ce a scris. Judecată în contextul adecvat, poezia sa e valoroasă. Comparînd-o cu ce s-a scris ulterior, printre altele și datorită lui, poezia lui Geo Dumitrescu își dovedește slăbiciunea: lungimi numeroase, jocuri cu clișeele de limbaj, dintre cele mai schematic, ironia prea ușor de prins și adesea slăbirea semantică din prea multă transparentă. Chiar și în poemele cele mai celebre găsim asemenea slăbiciuni. Iată câteva pasaje care justifică această afirmație, luate din finalul extraordinarei alegorii *Cîinele de lîngă pod*: „iar vouă, oameni buni, frații mei, / care veți zîmbi poate citind / această poveste sentimentală, / la fel vă spun și vouă, ca întotdeauna: fiți bineveniți în inima mea!” (193) „dar voi știți / de multă vreme știți că nu mă pricep să mint / și din această pricină n-am să pot scrie niciodată / pe poarta inimii mele: «nu intrați, cîine rău!»...” (194). Prin asemenea versuri autorul dă el însuși o interpretare a relației și sensului celor două apariții din poem: biciclistul și cîinele care-l urmărește. Abia făcînd abstracție de direcțiile pe care ne împinge poetul regăsim întreaga frumusețe a virtualităților poveștii sale. Lăsîndu-se în voia sincerității

Un ironist recuperat

pușca se retipărește acum în anexa acestui volum, mai mult din respect pentru curiozitatea și nevoile documentare ale cititorului și ale criticii de specialitate. Și asta e tot”.

Da, s-ar putea ca acest simplu procedeu de umilință retorică „asta e tot” să capete cu adevărat sens abia astăzi, odată cu apariția unei antologii cuprinzînd partea cea mai semnificativă a operei lui Geo Dumitrescu. Situația acestei cărți este exact inversul celei din 1966: nu numai că *Libertatea de a trage cu pușca* nu mai este o anexă cu resturi documentare, dar chiar am putea să considerăm poeziile preluate din restul ciclurilor (*Africa de sub frunte*, *Furtună în*

marea serenității, *Ocazionale*) drept mostre de experiențe ale aceluiași autor care a scris *Dramă în parc*, necesare pentru satisfacerea unor curiozități documentare. Putem spune deci că principalul merit al volumului de acum este de a-i restitui lui Geo Dumitrescu o ipostază mult mai avantajoasă decît cea pe care s-ar părea că ațîț el cît și critica ajunseseră să o prefere în timp. Fără a încerca să sugerez că și Geo Dumitrescu se află în situația multora dintre scriitorii români care în sau în preajma unei perioade aliterare scriau într-o manieră incredibil de interesantă, pentru ca mai târziu să fie aproape mîndri de propria lor banalitate, mă voi referi totuși prea puțin la volumele care au urmat după *Libertatea de a*

trage cu pușca. Și de altfel, problema nici nu se pune dacă acestea ar fi mai mult ori mai puțin valoroase, ci pur și simplu trebuie să ținem cont de o modificare de mentalitate, de gust și receptivitate, ceea ce face ca observațiile unor critici care la sfîrșitul anilor '70 se bucurau că, în fine, „scepticul și copilărosul Geo Dumitrescu a pătruns într-o lume de simboluri intelectuale, tulburat de mesaje ce vin din altă realitate decît aceea care-i irita spiritul” (Eugen Simion) să fie citite astăzi exact pe dos. După experiența discursivității optzeciste, poeziile din *Libertatea de a trage cu pușca* îți dau sentimentul reconfortant al unei continuități, al afinității de paradigme. Legătura dintre autorul acestui volum și optzeciști este evidentă: aceeași ironie cînd naivă, cînd savantă, aceeași răceală și simplitate epică a versurilor, aceeași combinație de livresc și ludic. Există însă o diferență esențială între ei, și tocmai aici se află avantajul lui Geo Dumitrescu: în spectacolul subtil-ironic al banalului și cotidianului, poetul introduce o notă discretă de patetism bine regizat, uneori chiar un retorism dulceag, aparent provenit din neputința aflării unor expresii potrivite, din bilbiiala și ezitățile mascate în anecdotice, în relatări detașate.

De fapt, există în aceste poezii un elan sincer către farmecul întîmplărilor grave pe care din prea multă modestie și poate chiar din superstiție le numim mărunte. Un entuziasm al ipotezelor (o poezie poartă chiar acest titlu), o bucurie sinceră și lipsită de ironie a gesturilor risipite de cele mai multe ori la întîmplare: ultimul sărut dat în glumă iubitei, plictiseala unei nopți albe, o scrisoare de dragoste. Dar în același timp există și un ton melancolic aproape nemotivat, susținut de înscenări ale unui tenebros derizoriu: moartea unui tînăr de douăzeci de ani care lasă în urma lui regretele minore ale unei vieți trăite pînă la o vîrstă cînd banalul nu poate fi distins încă de

discursului său poetic, el lasă toate ușile desferecate și ia ceva din plăcerea cititorului, care vrea să găsească singur codul. Există însă și poeme care rezistă în întregime „colților” vemii întrucît poetul nu se lasă dus de valul propriului retorism și un exemplu este splendidul poem erotic construit tot pe acumulare și repetiție, *Madrigal răsturnat* (77-79), care se încheie așa:

„Săracă ai rămas, fată tristă, fată
proastă,
În mine sînt toate comorile tale,
tot ce mi-ai dăruit urcă, sporește -
piere încet ce ți-am dat, așa cum seacă
bălțile neadînci uscate de vînturi...
Și-ți strig în fiecare noapte, răutăcios,
deschizînd fereastra spre luna ce
scapătă,
îți strig cu mîhnire adîncă și teamă:
ai să te faci urîtă, ai să te faci puțină,
fată tristă, fată de gheață.

Ai să te faci urîtă, fată amară”.

Colții timpului l-au pus pe Geo Dumitrescu în situația de a-și preciza poziția și pe tabla de șah a politicii. El o face, fără ascunzișuri, în articolul *A fi sau a nu fi la stînga* din 1992 (pp 279-289), dovedind că a jucat cinstit și s-a înșelat cinstit, dacă se poate spune așa, o singură dată. Deși publicat ca replică, e păcat că acest articol a apărut în *Totuși iubirea*. Timpul roade cîte o strofă sau cîte un vers din poemele lui Geo Dumitrescu. Din fericire, ansamblul rămîne totuși neștirbit în valoarea lui principală: aceea de a muta primul încă o piesă pe care alții să o mute mai departe pe tabla literaturii române.

Ioana Pârvolescu

important (*Rînduri pentru un eventual deces*), „drama” prin care trece într-un parc un bărbat însoțit de o prostituată care îi fură pălăria (*Dramă în parc*). Cred că din această combinație de voioșie naivă și copilăroasă cu melancolia și gustul zădărniceii provine impresia de patetism ușor desuet al poeziilor din *Libertatea de a trage cu pușca*. Firește, un patetism afectat conștient, ca un fel de machiaj de clown înțelept care îți perindă prin fața ochilor Colombine nefericite dar și speculații grave pe tema morții și a nemuririi. Pînă la un punct, poeziile au chiar un aer de romanță, dar scepticismul abia ascuns în simplitatea povestioarelor le transformă exact atunci cînd păreau mai minulesciene în niște specii bizare, un soi de *rîsu-plînsu* poetic care îi induce și cititorului o stare foarte ciudată, greu de definit, pînă la urmă o combinație, și ea, de neliniște și seninătate, de tensiune și relaxare.

Scepticismul despre care vorbeam este de fapt o neîncredere funciară în așa-zisele mari simboluri intelectuale (întocmai acelea la care, după cum remarca Eugen Simion, poetul se va întoarce, resemnat, mai târziu). Imaginile consacrate, filosofemele și metaforele comode apar în poeziile acestea „dezumflate”, batjocorite, ridiculizate cu bonomie și ironică bunăvoință. *Aventură în cer*, de pildă, după o primă strofă înșelător construită după tradiționala metodă a poeziei de meditație, deconstruiește zeflemitor celebrul topos al stelelor; și aici avem un context narativ, el însuși un semn al demistificării, dinlăuntrul căruia procedeul „dezumflării” se aplică metodic, pe baza unui simplu contrast: „Unii credeau că stelele sînt niște globuri frumoase și colorate/ înfipte în pari în grădina lui Dumnezeu/ așa povesteau toți poeții/și de fapt așa credeam și eu.// Știi, nu-i adevărat nici că stelele au colțuri /le-am văzut eu cu ochii - pe onoarea mea! Erau rotunde, buhăite și murdare/și nici una din ele nu se mișcă”. (*Aventură în cer*). Pînă la urmă, întreaga boltă cerească - alt clișeu convenabil - este imaginată ca un imens bordel în care luna și stelele se prostituează satanic, astfel deconstruind vechile simboluri, Geo Dumitrescu își confecționează abil, din zdrențele rămase, propriul său laborator de poezie modernă. Același lucru se petrece cu poezia de dragoste (poate cea mai vulnerabilă în fața stereotipiilor, fie ele unele extrem de subtile, aproape insesizabile, și poate de aceea Geo Dumitrescu excelează tocmai în poezia de dragoste). Într-un fel, poetul inventează un nou tip de iubită, fetișcana de 14 ani, dar ea nu este nici pe departe fecioara pură, naivă și inofensivă, ci o nonconformistă cinică, obraznică și indiferentă, care își exasperează iubitul cu imperturbabila ei nepăsare înțeleaptă în fața vieții: „Cîteodată mi-ar plăcea să ai mai mult de paisprezece ani / să fii mai puțin inteligentă și mai degrabă castă, / să umbli desculț prin bucătărie / și să te cheme cineva, posesiv, umilitor și vulgar, nevastă!/(...) De aceea, cîteodată mi-ar plăcea să ai mai mult de paisprezece ani, zîmbetul tău să nu mai fie reticent și ochii tăi să nu vadă / ridicolul entuziast și milenar al omenirii / care aleargă cu preocupare după propria-i coadă”.

În 1943 Geo Dumitrescu ajunsesse la o performanță pe care nici el, nici critica nu au prețuit-o îndeajuns, astfel încît patruzeci de ani mai târziu o altă generație lansa cu entuziasm un gen de poezie socotit nou cînd de fapt el era la mulți dintre reprezentanții ei chiar departe de „experiențele de început” ale autorului *Libertății de a trage cu pușca*. S-ar putea specula, fără îndoială, mult asupra schimbării produse în opera lui Geo Dumitrescu. Însă, la urma urmelor, important e faptul că există o fericită fatalitate în istoria poeziei, care recuperează întotdeauna, la timpul potrivit, exact acele versuri de care este nevoie.

Andreea Deciu

Nimic nu se pierde

Performanța de a aduce la lumină, din negura anilor, acele fragmente dureroase ale existenței acestui neam este o întreprindere demnă de admirația noastră. Viorel Marineasa și Daniel Vighi au aplecat plină de tact și respect pentru durerea miilor de deportați într-un Bărăgan ostil, în acel iad al muncii forțate, al brutalității, al durerii mamelor ce și-au îngropat copiii în pământ străin, pămint ce nu i-a vrut niciodată. Nu se spun vorbe mari, nu se „literaturizează”, nu se încarcă fals istoria acelor ani. Carte-document, carte de o extraordinară autenticitate, *Rusali '51* este una dintre aparițiile editoriale care își

Viorel Marineasa și Daniel Vighi - *Rusali '51*, fragmente din deportarea în Bărăgan, studiu istoric de Viorel Marineasa, Editura Marineasa, Timișoara, 1994, 250 p., 3500 lei.

justifică din plin menirea. Zeci, sute de declarații, mii se secvențe ale mizeriei, aceasta este cartea. Construită coerent, cu rigoare cronologică, bine dozată și îngrijită din punct de vedere redacțional, cartea este meritorie prin însăși valoarea textului. Viorel Marineasa și Daniel Vighi renunță la demersul lor literar, în favoarea mărturiilor deportaților, chiar dacă subiective pe alocuri. A ști să ascuți este un lucru deosebit. Autorii acestei cărți au știut să asculte,

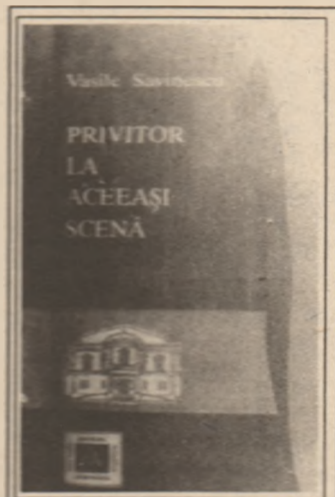
să lase eroii acelor întâmplări să ne spună direct cum a fost, ce a fost. Nimic nu poate mișca mai mult decât autenticul. Notele din jurnalul Elenei Spijavec au valoarea pe care nici un text literar nu ar egala-o. Sint zilele de trudă, durere, tristețe, speranță și tandrețe, ce nu pot fi redacte literar. Cum au trăit acei oameni, cum au învățat carte, ce rol au avut cei de la București, toate sunt cuprinse în această carte realmente necesară celor ce vor cu adevărat să știe de cine am scăpat în '89. *In procesul desfășurat la Școala de Arte și Meserii din Timișoara, Gheorghe Ionescu a fost condamnat la douăzeci și cinci de ani de muncă silnică, dar Bucureștiul a cerut mai mult. Condamnarea la moarte. Fostul notar public a cerut, înainte de a pleca la execuție, un pahar cu apă. I s-a refuzat. Un gardian i-ar fi spus: „Ce-ți mai trebuie, mă, ș-așa mori?!“ De gardieni de acel soi, am scăpat. Poate nu este suficientă numai ideea că am scăpat de ei, poate simpla rememorare a unor ani ce au strivit vieți, speranțe și iubiri neîncepte să nu ne dea adevărata dimensiune a monstruoșității unei ideologii străine de firea acestui neam. Faptul că această ideologie a durat patruzeci și cinci de ani, că a făcut victime, că a creat o pătură socială gata oricând să i se pună la dispoziție, acesta este de fapt adevăratul avertisment cuprins în carte.*

Rusali '51 - un avertisment pentru generațiile de azi și, mai ales, pentru cele viitoare. Să cunoști, să afli ce a fost, cum a fost posibilă acea perioadă neagră, acesta este rolul cărții. (Emil Mladin)

Mărturie teatrală

Cartea domnului Vasile Săvinescu, *Privitor la aceeași scenă*, apărută recent la Editura Afirmarea din Satu Mare este, în mare parte, un ghid util, un itinerariu profesionist prin 25 de ani

de viață teatrală pe una dintre scenele românești. Este vorba despre *Teatrul de Nord* din Satu Mare. Cit de important a fost, în mișcarea teatrală românească, repertoriul sătmărean, cit de originale s-au arătat montările regizorale, cit de semnificativă a fost atitudinea teatrală a actorilor, citi dintre actorii mari au debutat și au lucrat aici, se poate afla, uneori cu plăcută surprindere, din paginile primei secțiuni a cărții *Cronici*, care însumează, cronologic (1969-1994), gestul critic al cronicarului dramatic, un privitor constant, atent și fidel la aceeași scenă, de-a lungul unei perioade îndelungate de timp.

Vasile Săvinescu - *Privitor la aceeași scenă*, Editura Afirmarea, Satu Mare 1994, 314 p., 3500 lei.

Vasile Săvinescu a avut rubrică aproape permanentă la *Cronica sătmăreană*, dar a colaborat, uneori, ce-i drept, în perioadele „oficiale” ale anumitor reviste, și la: *Contemporanul*, *Astra*, *Tribuna*, *România literară*, *Familia*, *Cronica Iași*, *Flacăra* (dar și la *Scinteia și Scinteia tinerețului*). Citeva puține, dintre cronicile sint oarecum afectate de tonul care domina în cultura comunistă și pe care gazetarul s-a văzut nevoit, din păcate, să-l folosească. Dincolo de toate acestea, așa cum este alcătuită cartea, în trei mari segmente - *Critici*, *Interviuri*, *Studii, comentarii, însemnări și note teatrale* - se poate vorbi, pe lângă atitudinea omului preocupat de arta teatrală și implicat în ea, pe lângă minunatele „confesiuni” ale unor mari personalități pe care autorul le-a „încercuit” cu întrebări atent și bine meșteșugite, și despre înscrierea volumului în perimetrul istoriei teatrală românești.

Sigur că, pe ici, pe colo, o notă subiectivă în aprecierea critică se poate intui. Nu o putem decât sesiza, dar nu și contesta pentru că, în marea lor majoritate, spectacolele la care se referă Vasile Săvinescu ne sînt necunoscute „pe viu”. Este important ca cititorii noștri să afle, pînă vor parcurge ei înșiși cartea,

că pentru un anumit interval de timp, au jucat la *Teatrul de Nord* Coca Bloos, Ion Haiduc, Anca Pandrea, Rodica Boghiu, Nicolae Cristache, Csiki András și alții. Vasile Săvinescu încearcă într-un stil conștiincios prin cartea lui să rupă spațiul „izolării” locale proprii și teatrale, să se facă cunoscut celor care pînă astăzi, din diferite motive, nu l-au citit și să ofere ocazia familiarizării cu lumea teatrală din Satu Mare, dar și întîlnirea cu mari nume, „investigate” de autor. (Marina Constantinescu)

Riscul de a vorbi despre poezie

Publicînd dialogurile cu diverși poeți găzduite cu generozitate în timp de paginile revistei „Poesis”, cei care au avut această idee (redactorii revistei, bănuim, pentru că de precizat nu ni se precizează nicăieri), au fost, evident, bine intenționați. Rămîne însă problema felului în care trebuie făcută o asemenea carte, a șanselor de reușită a unor interviuri de revistă transferate într-un volum. Mai ales atunci cînd nu e vorba de o singură persoană care să fi conceput aceste interviuri, ci de mai multe, fiecare motivat de altceva. În cazul de față autorii discuțiilor sînt Grigore Scarlat, Dorin Popa, Ana Maria Pop, George Vulturescu, Liviu Grăsoiu, Alexandru Petria, Cassian Maria Spiridon și Daniel Corbu, iar poeții (într-o diversitate de temperamente și curente care trebuie remarcată), Ștefan Baciu, Horia Bădescu, Emil Brumaru, Nichita Danilov, Gheorghe Grigurcu, Cezar Ivănescu, Emil Manu, Ioan Moldovan, Marta Petreu, Aurel Rău, Ioanid Romanescu, Cristian Simionescu, William Totok, Mihai Ursachi și George Vulturescu. Însă nu diversitatea punctelor de vedere, eterogenitatea chestiunilor discutate sînt supărătoare în această carte, ci mai curînd me-

diocritatea și provincialismul acestor destul de naive filosofări despre poezie. Nu pentru că aș considera subiectul în sine inabordabil în afara criticii și teoriei literare specializate, ci pur și simplu pentru că în acest volum el este abordat în mod fals. „Cum rămîne cu poezia”, „Ce este poezia”, „Ce credeți despre poezie” sînt întrebări la care trebuie să fii genial ca să nu dai un răspuns extrem de banal sau doar monosilabic (cum și procedează cei întrebați, de altfel), mai ales cînd întrebarea e adresată unui poet. Adevărul e că asemenea interviuri sînt chiar riscante pentru cine le acceptă, pentru că poate fi pus într-o situație imposibilă, fiind constrîns într-un fel fie să vulgarizeze improvizînd niște răspunsuri oarecare, fie să ocolească și să ricaneze, ceea ce nu e totdeauna ușor. Cea de-a doua este soluția pe care o alege Ștefan Baciu sau Mihai Ursachi, de pildă. Emil Brumaru izbutește să fie direct și natural. Gh. Grigurcu se salvează prin critic, Marta Petreu printr-o extraordinară combinație de seriozitate și răsfaț, de alint și observație tăioasă, iar pentru ceilalți rămîne în cel mai bun caz posibilitatea elementului anecdotic, al istorioarelor cu scriitori, al amintirilor etc. Însă piperul cărții îl dă cu siguranță interviul cu Cezar Ivănescu, care e teribil de supărat pe optzeciștii de la București, pe Nicolae Manolescu, pe Mircea Cărtărescu, într-un cuvînt pe mai toată lumea care înseamnă ceva astăzi în cultura română.

E drept că o discuție cu scriitori ca Ștefan Baciu, Emil Brumaru, Mihai Ursachi, Gh. Grigurcu, Marta Petreu poate fi oricînd interesantă. Dar chiar și ei au nevoie de un pretext potrivit pentru a se putea exprima. Un prilej pe care confesiunile „Poesis” nu l-au oferit decît parțial. (Andreea Deciu)

Sămînță de poet tînar și fără complexe

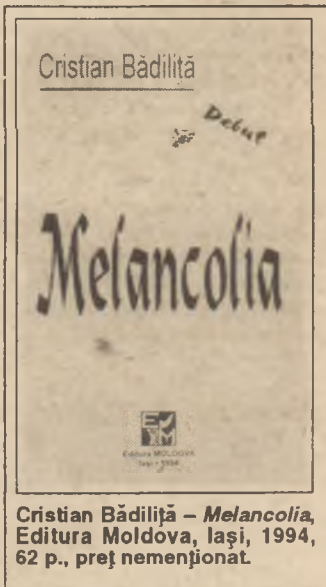
Proaspătul debut poetic al lui Cristian Bădiliță ni-l înfățișează - dacă ne putem permite o formulare convențională - ca pe o personalitate complexă, greu de aflat de regulă la un om atît de tînar. De altfel și poeziile lui respiră un puternic sentiment al tinereții, nu pentru că ar avea naivități și voioșii „specifice vîrstei”, ci mai cu seamă prin concepția lor, întotdeauna o idee gravă dar și candidă în seriozitatea ei. Cristian Bădiliță, a cărui formație intelectuală nu lăsa prea ușor de observat admirația lui pentru Nichita Stănescu, scrie o poezie a metonimiilor și sinecdocel, vorbind în

La ce bun poeziile? *Confesiuni Poesis*, cu o prefață de Mircea Muthu, Casa de editură Panteon, 1994, 152 p., 2000 lei.

cuvine tabuizate aproape, precum *cearcăn*, *inger*, *șold*, *biserică*, dar cu atâta îndrăzneală și dezinvoltură, încât izbutește practic o performanță: ceea ce ar putea trece drept model dispăre undeva în mantaua textului propriu, supunându-se docil unor versuri care se alintă în dialoguri culturale, păstrându-și însă integritatea.

Există în poeziile lui Cristian Bădiliță o sonoritate melancolică excelent insinuată în sensurile conotative ale cuvintelor, în rime izolate și fragmente de gânduri sugestiv neduse pînă la capăt. Pe de altă parte, tocmai atunci cînd părea mai tristă și mai ostenită, vocea din aceste poezii își regăsește vigoarea în discretă ironie, uneori chiar zeflema iar alteori pur și simplu un ludic aparent care în cele din urmă sfîrșește tot în seriozitate. Iată un exemplu, ales într-una din cele mai frumoase poezii ale volumului: „Hingherii au ieșit în stradă/ O gașcă de bătrîni cumiți/ Cu cearcăne în loc de dinți/ Și plete unse cu pomadă./ Rînjesc din slutele gingii/

Scot limba fiartă în salivă/ Pîndesc cu zeci de ochi sașii/ Niscai potaie costelivă/ Cînd noaptea cu stingher lătrat/ Le-aprînde lațul subțioară/ Incep un cîntec sfînt, ciudat./ Din tinerețea lor barbară/ Hingherii vînd cununi de spini/ Și suflete de ciini, curate./ Spre seară intră în cetate/ Mereu cu unul mai puțin.“ (Hingherii).

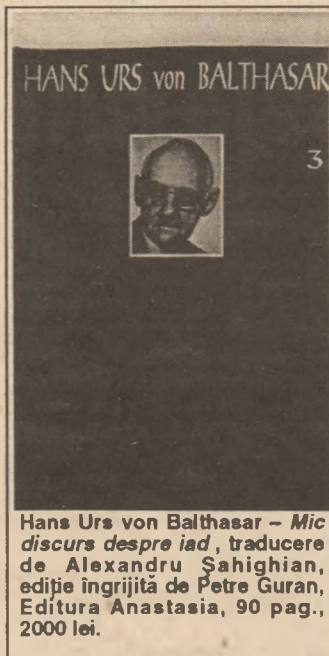
Acest debut îl obligă într-un fel pe Cristian Bădiliță să-și urmărească în continuare vocea lui uneori capricioasă, alteori cu bună-știință înșelătoare, pentru că e limpede că micul volum pe care ni-l oferă acum te doar începutul. (Andreea Deciu)

Noutăți despre iad

În *De principiis* Origen încearcă prima dogmatică a creștinismului, pîndită nu de puține ori de

erezie. Celebritatea și-a cîștigat-o mai ales prin emiterea ipotezei (căci afirmațiile sale nu stau niciodată sub semnul trufașei certitudinii) a mîntuirii universale, cu numele grecesc – apokatastasis. Apocatastaza (recuperarea tuturor sufletelor, inclusiv ale demonilor) a trezit vii reacții în lumea teologică și a fost condamnată într-un Conciliu convocat și supravegheat de împăratul Iustinian. Nu ne interesează aci aspectul dogmatic al problemei și cu atît mai puțin aspectul ei bisericesc – „juridic“. Ce mi se pare tulburător în această erezie este tocmai declarația (făcută cu orice risc) a unei iubiri totale, fără nici un rest. În *Micul discurs despre iad*, Urs von Balthasar – care a și scris de altfel o carte întreagă despre Origen – nu tinde să demonstreze nimic altceva decît nepuțința firească a oricărui creștin de a nu spera în mîntuirea tuturor oamenilor. Că Dumnezeu îi va condamna sau nu la chinuri veșnice pe cei ce au inima închisă harului său, pe mine, ca om iubitor pînă la capăt/jertfă de oameni, mă interesează mai puțin decît atitudinea mea față de soarta celui de lingă mine. „De-aș putea rămîne unită în iubire cu Tine – îi spune Mîntuitorului Catarina din Siena – și să mă așez în fața intrării iadului, închizînd-o în așa fel încît nimeni să nu mai poată intra, asta ar fi pentru mine cea mai mare dintre bucurii“. Erezie poate fi considerată și chiar este, din punct de vedere dogmatic, teoria lui Origen. Dar cît adevăr omenesc, cîtă curajoasă iubire există în ea! Și apoi, toată această problemă a iadului, nu devine oare absurdă pentru un creștin autentic!? „Cum ar fi posibilă – se întreabă cu îndreptățită mîhnire von Balthasar – în cazul împărțirii în două a omenirii (adică în mîntuiți și condamnați n. n.) o iubire deplin omenească a aproapelui, ba încă și o iubire a dușmanilor, în înțelesul lui Hristos!?“. Iubirea față de ceilalți nu există în noi decît îngemănată cu nădejdea (iar nu certitudinea!) mîntuirii tuturor oamenilor. Nu iubești cu adevărat dacă nu poți crede că într-o „bună zi“ pînă și Hitler și Stalin și Ceaușescu se vor număra printre cei mîntuiți. Căci oare păcatul lor a fost numai al lor?

Traducerea d-lui Alexandru Șahighian oferă cititorilor români a doua mostră (un scurt fragment a fost publicat în revista *Verbum*, 1990) din opera marelui teolog elvețian. Noi înșine l-am citat cîndva, în *R. I.*, cu marele tratat de teologie estetică. Totuși, imensa lui con-

tribuție în spațiul teologiei catolice e puțin cunoscută și și mai puțin recunoscută la noi. De aceea ne-ar fi bucurat o prezentare mai amplă, într-un *Studiu introductiv*. Încă nu ne-am putut da seama pînă acum dacă Editura Anastasia urmărește recuperarea unor autori sau doar a unor cărți importante ale teologiei creștine. Avînd însă în vedere valoarea uriașă a unor teologi ca Jean Daniélou, Ratzinger, Henri de Lubac, padre Orbe sau Urs von Balthasar (ca să nu-i cităm decît pe catolici), teologi care au decis, practic, hotărîrile Conciliului Vatican II, traducerea lor sistematică n-ar putea fi decît benefică, atît pentru ortodoxie, cît și pentru cultura română în genere. (Cristian Bădiliță)

La o nouă lectură...

La data publicării sale în România, 1988, romanul *Magicianul* a făcut, cum se spune, senzație, deși nu era primul semnat de John Fowles (scriitor deja cunoscut de publicul român), venind după *Iubita locotenentului francez* și *Daniel Martin*, cărți mult mai reușite, de altfel. Pe de

altă parte, la data respectivă artificiile cuceritoare ale scriitorilor postmoderniști erau mai puțin cunoscute la noi, cel puțin pentru cititorul obișnuit, care nici nu avea acces direct la literaturi străine și nici nu asimilase complet varianta autohtonă a optzecismului. Și în plus, entuziasmul primirii acestei cărți nu a fost absolut, ba dimpotrivă, au existat voci destul de severe și de răsunătoare care au declarat-o absolut nulă. Fără a deveni propriu-zis o carte problemă, *Magicianul* lui Fowles a fost în tot cazul unul dintre cele mai incitante evenimente editoriale din mult discutate noastră cultură de dinainte de 1989. Acesta este probabil și motivul pentru care Editura Univers a decis publicarea unei noi serii din ediția din 1988, la care s-au adăugat pasajele erotice cenzurate. Volumul apărut acum nu este decît o reluare a celui deja cunoscut cititorului, dar întrucît o modificare de viziune în acceptare cu siguranță s-a produs, putem spune practic că e totuși vorba de o altă carte.

Cîteva lucruri legate de istoria producerii acestui roman se vor dovedi a fi importante. În primul rînd, faptul că e vorba de o carte cu o gestație lungă, o carte de început apărută însă după încurajările primelor succese; apoi, însăși reticența autorului față de propria sa creație, pe care o consideră a fi o operă a unui adolescent scrisă tot pentru adolescenți, explicînd într-un mod foarte ingenios că în scrierea ei a fost dominat de un fel de eu auctorial adolescentin refulat. Și, în fine, chiar formula cărții, un soi de postmodernism rudimentar, cu un livresc naiv transparent și jocuri artificioase, supralicitări prost plasate, patetisme rău amestecate cu un cinism neconvîngător ori melodrame în plină dominație a nepăsării.

Așadar *Magicianul* e departe de a fi un roman cu adevărat izbutit, și Fowles singur o explică și o recunoaște. Dar cu toate acestea, greu ar putea cineva contesta că avem de-a face cu o carte plăcută, chiar captivantă pînă la urmă. O salvează, bineînțeles, cursivitatea nu spectaculosul, mima-revenimentelor semnificative acolo unde e vorba de simple farse (o mimare cu acordul cititorului conștient de miza mică a procedurii), aerul general de variété bine realizat, cu aparente pretenții decent și plauzibil motivate. Și, nu în ultimul rînd, traducerea are un mare merit în succesul acestei cărți, pentru că izbutește să-i păstreze intactă valoarea ei pur stilistică, simpla organizare firească, plăcută și în felul acesta aparent

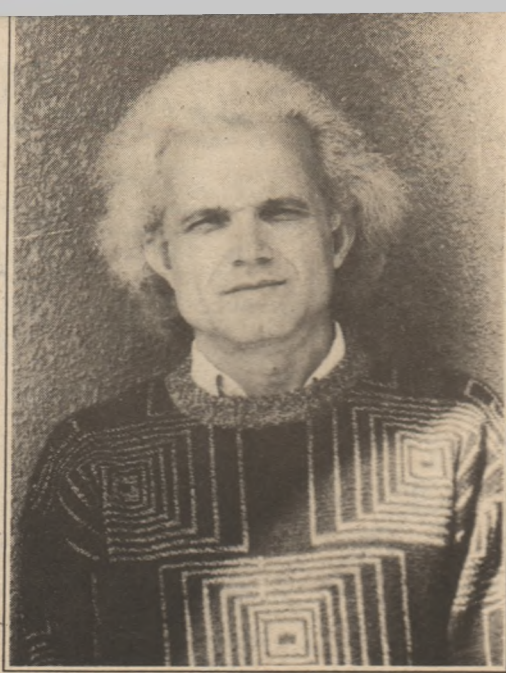

plină de sensuri a frazei. Aceste puncte forte i-au asigurat în 1988 succesul cărții lui Fowles. Acum, cînd și între cititori s-a petrecut un fel de schismă, astfel încît toți sînt într-un fel sau altul specializați (în literatura de jos sau de sus), nu putem ști dacă soarta acestei cărți cu statut incert va fi aceeași. (Andreea Deciu)

Cărți primite la redacție

- Stendhal – *ROȘU ȘI NEGRU*. Traducere de Gellu Naum. (Editura Hyperion, Chișinău, 1994, 480 p., preț nespecificat)
- Choderlos de Laclos – *LEGĂTURILE PRIMEJDIOASE*. Traducere de Al. Philippide și Grigore Sturdza. (Editura Hyperion, Chișinău, 320 p., preț nespecificat)
- Montesquieu – *SCRISORI PERSANE. CAIETE*. Traducere de Ștefan Popescu. Prefață și tabel cronologic de Irina Eliade. (Editura Hyperion, Chișinău 374 p., preț nespecificat)
- Nicolae Dabija – *DREPTUL LA EROARE*. (Editura Hyperion, Chișinău, 240 p., preț nespecificat)
- Ruxandra Marinescu Reuss – *JOCURI*. Prefață de Cornelius Reuss. Postfață de Ovid S. Crohmălniceanu. (Editura Cartea Românească, 330 p., 400 lei)
- Dorel Sibii – *GARDĂ DE CORP PENTRU FLUTURI*. (Colecția revistei ARCA, Arad, 48 p., preț nespecificat)
- George Bocșa – *ZI CU MONSIEUR GODOT*. (Editura Thetis, Chișinău, 80 p., preț nespecificat)

- George Bocșa – *COMPANERO*. (Editura Thetis, Chișinău, 64 p., preț nespecificat)
- Anatolie Panîș – *SĂ ÎNGROPĂM TRECUTUL*. (Editura Snagov, 176 p., 1000 lei)
- Viorel Savin – *LAMENTAȚIA FRUCTELOR*. (Editura Plumb, 86 p., 750 lei)
- Gheorghe Păun – 1994 sau *SCHIMBAREA CARE NU SCHIMBĂ NIMIC*. (Editura Ecce homo, 240 p., preț nespecificat)
- Victor Sterom – *POEME FĂRĂ TIMP*. (Editura Calende, Pitești, 62 p., 650 lei)
- Cornel Sântioan Cubleșan – *POEMUL DESENAT*. (Editura Calende, Pitești, 64 p., 350 lei)
- Marin Manu Bădescu – *SCRITORII ROMANI ȘI STRĂINI*. Corespondență inedită aparținînd lui Emile Faguet, Nicolae Apostolescu, Thomas Mann, André Breton, Martha Bibescu, P. Van Tieghen, Mihail Dragomirescu, R.W. Seton-Watson, Octavian Goga și mulți alții. A doua secțiune, *Cronici și articole*, aduce, îndeosebi, importante contribuții documentare. (Editura Gîndirea Românească, București, 260 p., 1000 lei)

Liviu Ioan STOICIU

Cometele

Aduse în haltă pe nisipul fierbinte să
sfirite - pocitanile
destinul celor morți, rămase fără sens: în ibrice,
care dau pe afară, umflate. Pocitanile
destinului celor morți?

Fumam. Neatenți, ne ghiceam unul altuia în zațul
ceștilor golite și descompuneam
cometele din jur, puștoace agățate pe plajă - aici
puneam pulberea, acolo gheața,
dincolo gazul metan, dincoace hidrogenul! Ce trufași
eram..

Muzeu de științe naturale transformat în biserică

Dumnezeu trece prin fața ferestrei, cu sirena - vezi
câte zbircituri are pe față? Nu văd.

Scîrțile dușumeaua: spijiniți în coate, muți
și azi, vă clătinați
lingurița în ceașcă, nemulțumiți. Cioara, de pe
ușa de la intrare, cîrile, strigă, își
bate aripile, numai noi doi o
înțelegem: „norocul vă surîde iar“, spune ea. Voi, din
popor,

aplaudați. Nu
te mai holba atît: ce ai, mă doare
capul, să nu fii
deochetă... Nu de cap mă plîng eu, ci... De ce ești
tu în cîmpul de rapiță, în fotografii, lîngă tipa ala cu
sînii goi: îl
tremură glasul, iar
începi? Coborînd împreună de pe colină... Abia

leșiți din fășărnice și intrați într-un
muzeu de științe naturale,
liberi, muzeu transformat în biserică - fiiți
binecuvîntați cu toții, „neantul
se află în mine“.

Motorul aducerii aminte, trifazat

I. Au înghețat în deșert, îmbătați de putere:
constrînși de morală? I-am
auzit, îndepărtat, cînd au încercat să pornească
motorul

aducerii aminte și el n-a mai pornit. Nu
i-ai auzit și tu? Eu? N-am auzit nimic... O

poftă împotriva firii a
pus un preț dublu pe ochii lor critici. Atunci...

II. Doarme de atunci cu
ochii deschiși, cu o carte de aventuri deschisă pe
plept. Un
elefant de paradă, moale, cu clopoței, îi
stă la picioare, drept
perna scăpată de sub cap: hai
că ești bine, perechea ta din oglindă, moartă de sete, îți
cere șampanie în vis și tu nu te miști să
o servești? Cine

Liviu Ioan STOICIU - născut la 19 februarie 1950.

Debut editorial: „Balans“, ciclu de versuri - *Caietul
debutanților*, 1977 (Albatros, 1978) și „Cantonul
248“, ciclu de versuri - *Caietul debutanților* 1978
(Albatros, 1979).

Volume de versuri: *La fanion* (Albatros, 1980) -
Premiul Uniunii Scriitorilor; *Înima de rază*
(Albatros, 1982); *Cînd memoria va reveni* (Cartea
Românească, 1985); *O lume paralelă* (Cartea
Românească, 1989) și *Poeme aristocrate*
(Pontica, 1991) - Premiul Uniunii Scriitorilor.

Volum de publicistică: *Jurnalul unui martor (13-15
iunie 1990, București)* Humanitas, 1992.

îți e pereche, că văd că nu-ți seamănă? În oglindă. În
oglinză este o mașină care
pîrile - are motorul gripat, trebuie scos afară și
reparat? O
mașină îmbătută și ea de putere. Ieși, naibii, afară
din time, trezește-te, nu mai dormi.

III. Afară, mîde trece, prin fața
blocului de locuințe, o
trupă de păpușari cu prapuri roșii făcuți ferfeniță,
care nu știu ce strigă răgușit, scandînd: sau
nici păpușarii nu sunt
adevărați? Ba sunt adevărați, pe cuvînt de onoare, ei
au înghețat în deșert. Au înghețat, adică
au rămas fără suflet - deoarece au fost constrînși de
morală?
Cadavre vii... Cadavre

viu? Mă
mir - nu de alta, dar și în inima
mea își e suită pofta
cea păcătoasă, rememorată, de nestăvilit, îmbătătoare
de putere,
care să mă oblighe să încerc, la rîndul meu, să
pornesc motorul
istoriei. Istoriei răului.

Uitați în interiorul piramidei

Blana de iarnă a pisicii de pe tine,
blana de iarnă: ai hăit-o? Ah,
creanga
rece a florului pe care mi-l provoca atingerea ei
mă face să mă simt și acum ce
nu sunt, pom... „Pom din familia
viorilor“... La rădăcinile
mele șobolanii lubirii, cu limbile mușcate, scîrțînd
portita pe unde leșiți voi, excitate: din
infern... Voi,

numai cărnuri, care-ați cunoscut viclenia
ideli de plăcere și vilvataia! Plus
transpirația sexului plantelor din dormitor, martore și
influența razelor
cosmice
primare!

Voi, care schimonosiți scîrțielile patului
conjugal - e posibil să
nu știți nimic din bulmăceala
reciprocității? Miau!

Miau! Colții fiarei cu chip de om numai, colții
fiarei, cu inima mea în gură au
însîngerat în jur totul, a
fost dat dracului și spirit creator și pămînt
sfînt și noroc. Scuzați, cum

am ajuns noi pînă aici, de pîms? Misterioși, uitați
în interiorul
piramidei lui Dumnezeu, rebegiți de frigul
transmis din strămoși.

Sufletul tău, cîrpă udă

Alergat cu sălbăticie de ziua-in-care-nu-mai-credeam. a
mîinii
populare, pînă la tine acasă: cu
picuri de singe pe
cămășă scoasă din pantaloni, lzbît în plină
față de pumnul unei momii, o
răsculată în uniformă, deghizată, scîlîmbălată,
cu memoria
inversată... Că

onoarea denunțului a sărit calul, a
strigat ea, momia, înainte să lovească: trăgînd
flecure, acum, ponoasele dintre noi, după
moartea dictatorului, ponoasele
sfîrșitului
lumii - ce vrei să spui? Lasă... Numeri anii pe degetele

unei singure mîini pînă atunci: îți
sărut mîna... Ești

așa bună, cîrpa sufletului tău, udă, steag
găurit al Apocalipsei, îmi
întinde senzația
durerii: stau

la tine acasă călare pe covată, ascuns
sub un șopron, unde a născut „cămila
comunismului“ - ai febră? Ți
s-au răcit tegumentele. Și ai piele de găină. Nu înțelegi: ai

exact crampele
musculare ale revoluției-scăpate-din-grădina-zoologică,
grădina zoologică a destinului
nostru colectiv - ce se întîmplă? Pînă cînd ai
să mai fii alergat? Înjuri. Tacii,
nu sudui. Ai răbdare.

Păpușă gonflabilă

Un înger decăzut, dresat, neatent pe unde
calcă, țipă - incurcat în
perdeaua lipită de goliciunea prostituției ascunse cînd
eu am intrat în salon. De afară vine o
duhoare greu de suportat, de grăsime de rechin?
Întreb absent. Închid
geamul, nivelul apei a

ajuns la o palmă de prag, „totuși, corpul
meu este format pe trei sferturi din
apă“, prostituata chicotește. Mă dezbrac încet. Îngerul
mă privește fără nici o jenă, îmi
caută sexul - pînă mă revărs, păpușă de cauciuc spartă
și mă întind pe jos, cerșind încă o gură de aer
curat.

Farisei cu creiere preambalate

Apoi, bulgării verzi, galbeni, albaștri din floricele
dulci,
floricelele de porumb lipite, cumpărate de la țigănci,
sunt

aruncați în capetele
idoilor noștri de la conducere, cîntăreți
ai vremurilor noi: farisei cu
creierele preambalate, care scot din buzunare
porumbel... Porumbel - simbol al Duhului Sfînt
pierdut,

vindați diavolului... Cîntăreți cu
orizontul
întunecat de rachiu băut pe furis, „rachiu al
victoriei în alegeri.“

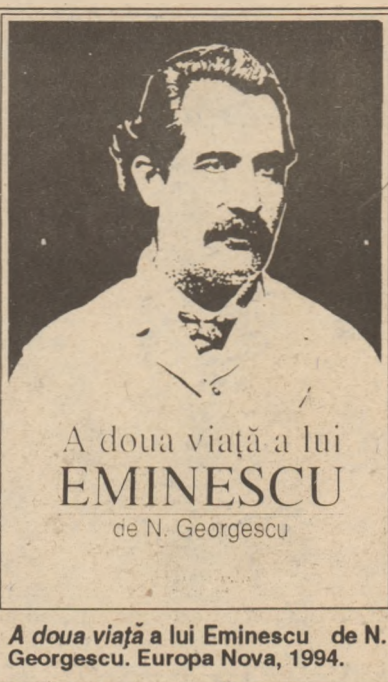
Rînjelul peștilor

În sîrșit, de cîțiva ani buni, noaptea, cînd rememorez.
cînd

am eu insomnie, doi pești, venind
din direcție opusă, zburători, se ciocnesc atît de rău că
provoacă scînteii și aprind stîlul în
candelă - fac ravagii: legea
libertății-cu-care-nu-ai-ce-face-azi este
cea mai tare pe aici... Toți

î se închină legii peștelui învingător pentru o zi, după
spectacol, îl linguesc, toți (un popor întreg?) îl
preaslăvesc: în public... În
particular, însă, toți
se îmbolnăvesc de nervi și așteaptă lupta de a doua
zi, împreună cu mine. Așteaptă
să se gîtule o dată unul pe
altul, să se înghită: pești complici, altfel, care
sunt înțeleși să învingă
pe rînd... În rînjelul Zodiei Peștilor, unit cu alt rînjel,
al mării, fiind

Inclusă și o operă menită a hrăni cu pești, zilnic,
o sută, o sutăcincizeci de săraci din localitate...

Din nou despre senzaționalul în istoria literară

socotit util de către regele Carol I, liberalii în frunte cu I. C. Brătianu și aripa junimistă a conservatorilor (P. P. Carp era, atunci, agentul nostru diplomatic pe lângă Curtea imperială din Viena și era cel ce a perfectat tratatul, cunoscându-i tainele). Aderarea României la acest tratat a fost, negreșit, o cotitură în politica externă a țării. După raptul județelor basarabene din 1878 de către Rusia, factorilor de răspundere din țară le-a fost clar că trebuie să ne căutăm aliați împotriva tendințelor anexioniste ale imperiului țarilor. Regele, primul său ministru, ministrul de externe (D. A. Sturdza) și junimistii în frunte cu P. P. Carp au acționat pentru aderarea României la Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria, Italia). Tratatul de aderare a fost perfectat în secret și nu a devenit niciodată public. Nici toți miniștrii în funcțiune n-au fost încunostiți. Regele (în caseta căruia se afla tratatul) îl arăta, cerându-le acordul, primilor miniștri și celor de externe ori de câte ori se schimba guvernul. E probabil că, în 1888, când a căzut guvernul liberal, regele a încredințat formarea noului guvern junimistilor (prim-ministru Th. Rosetti, ministru de externe P. P. Carp) și datorită faptului că aceștia erau favorabili alianței cu Triplicea. Negreșit, această aderare la Triplice prezenta, pe lângă avantajele, și un mare inconvenient național. Alianța cu Austro-Ungaria însemna – s-a afirmat – renunțarea la apărarea luptei naționale a românilor din imperiul habsburgic. Formal, așa stăteau lucrurile. Dar, în fapt, n-a încetat niciodată ajutorarea (inclusiv financiară) a compatrioților noștri din imperiul vecin.

DEVENISE cunoscut, prin a doua jumătate a anilor optzeci, că un tânăr domn Nicolae Georgescu lucrează la o carte despre viața lui Eminescu, care va răsturna, cu argumente solide, mituri și mitologii îndătinat de care principalul vinovat ar fi fost Călinescu. Când și când, apăreau articole ale d-lui N. Georgescu în *Lucașul* care întrebau curiozitatea, acreditând când o cabală a liberalilor împotriva poetului, când una a junimistilor, în frunte chiar cu Titu Maiorescu. Oricât de sceptic eram, așteptam cartea. Ea, în sfârșit, a apărut acum. Și după ce am citit-o atent, mi-a apărut limpede faptul că ea dovedește, înainte de toate, intrusiunea nepotrivită a senzaționalului în istoriografia literară. Fenomenul l-am mai constatat acum doi ani, când am comentat cartea d-nei Georgeta Ene despre Caragiale, și ea vicimă a acestei goane după senzațional.

Cartea d-lui N. Georgescu e intitulată *A doua viață a lui Eminescu*. Să notez dintru început că titlul nu prea are legătură cu realitatea cărții. Pentru că în carte nu este vorba de întreaga viață a poetului ci numai de perioada anilor 1883-1889, adică din momentul îmbolnăvirii lui Eminescu și până la moartea sa. Și ca să rezum, deocamdată descărnat, ideea cărții, toată nenorocirea poetului de la îmbolnăvire până la sfârșitul lui prematur (39 de ani) e rezultatul unei cabale a factorilor politici (liberali și junimisti), a unor unelte ale acestora (Grigore Ventura, Macedonski etc.). Nici boala n-a fost boală, nici tratamentul n-a fost tratament, ci totul ar fi fost păinjenisul unei conjurații politice menită să-l scoată pe marele publicist Eminescu din viața publică. Cauza trebuie căutată în pregătirea celebrei aderări a României – printr-un tratat secret – la Tripla Alianță, tratat perfectat în 1883. Acest tratat a fost

care ar fi avut ca scop eliberarea, inclusiv cu ajutorul armelor, a românilor transilvăneni) și n-ar fi agreeat nicicând o alianță a țării cu Austro-Ungaria. Din această cauză, consideră dl. N. Georgescu, marele poet trebuia eliminat de la *Timpul* și, în general, din viața publică. Îmbolnăvirea poetului, la sfârșitul lui iunie 1883, ar fi fost o înscenare (la care, mirare, a contribuit chiar Grigore Ventura, cel ce a fost, în acea zi fatală, împreună cu Eminescu, la baia Mitrașewski, unde s-a produs criza, și cel care, totuși, l-a acuzat public pe Macedonski pentru impardonabila epigramă) iar anunțul îmbolnăvirii, apărut, mai întâi în *Românul* din 1 iulie și, la 3 iulie, în *Timpul* a urmărit dezvăluirea faptului, pentru a-l exclude pe poet din publicistică. Și scrisorica alarmată a primei soții a lui Slavici, d-na Szöke, care îl încunostiți pe Maiorescu de îmbolnăvirea poetului („Dl. Eminescu a înnebunit... E foarte rău.”) face, și ea, parte din conjurație pentru că, nu-i așa?, doamna în chestiune era maghiară, catolică, și nu-l agreea pe Eminescu. Ventura, protestând în *L'Indépendance roumaine* împotriva epigramei lui Macedonski, contribuise, de fapt, la răspândirea vestii. „Declarația nebuniei cuiva însemna, implicit, și destituirea lui din funcție. Iată, așadar ce realizează Grigore Ventura: dizlocarea unui mare ziarist, a unui adversar de temut, din sistemul unui ziar de opoziție” (p. 20). A intervenit, apoi, Maiorescu care a consolidat această excomunicare publică. Evident, și grija criticului pentru tratamentul poetului, trimiterea la sanatoriul Döbling din Austria (de ce – i se reproșează criticului – la Viena și nu la Paris, unde erau medicii reputeți?) și, toate celelalte, urmăreau această excomunicare.

Dar cea mai perfidă acțiune a lui Maiorescu în această cabală ar fi – cine ar crede? – editarea volumului din lirica poetului la sfârșitul lui 1883. Criticul ar fi ales anume poeziile care puteau contribui la crearea imaginii unui poet abstras din cotidian, însingurat și cu obsesia morții (de ce a fost inclusă *Mai am un singur dor*, plus toate cele trei variante?). „Editorul construiește cu intenții declarate drumul dincolo de mormint al poetului” (p. 109). Dar perfidia era și mai apăsătoare. Prin dezvăluirea – datorită volumului – a ipostazei de mare liric a lui Eminescu i se bara, pentru totdeauna, reintrarea nedorită în

publicistică. „Asta (poezia *Mai am un singur dor* n.m.) făcea, practic, imposibilă reintrarea lui Eminescu în presă, ca ziarist angajat, polemist, teoretician. Poetul a fost izolat de lume prin opera lui: singur și-a creat singurătatea – pe care o anunță prima poezie din antologia criptică a lui Titu Maiorescu.” (p. 112). La această culpabilă „strategie”, se adaugă marea număr de greșeli de tipar ale ediției, neglijență de neiertat a editorului, care a tot pretins că s-a îngrijit de plachetă și i-a făcut corectura. Cu astfel de argumentații și inventate „strategii”, o mare faptă de cultură și de admirație respectuoasă e prezentată drept contrariul intenției. Mărturisesc că mi-e greu să înțeleg toată această încălțită demonstrație care transformă albul în negru. Nu cunosc, în toată istoria noastră literară, o atitudine mai omenesc protegiuitoare, izvorită din – cum spuneam – admirație sinceră și compasiune pentru un prieten, mare poet, căzut în nenorocire, decît aceea a lui Maiorescu pentru soarta lui Eminescu, de la îmbolnăvire până la izbăvirea autorului *Lucașului*. Că între Eminescu, gazetar la *Timpul*, și Maiorescu au existat și neînțelegeri politice, cine n-o știe? L-a atacat, iar se știe, în 1878-1879, în legătură cu afacerea Warschaski. Criticul le-a tolerat pe toate, neretrăgându-i poetului stima, prietenia și marea admirație. Și, iar mărturisesc, nu mă pricep în cele ale francmasoneriei, cu cifrurile și parolele ei, de care face atîta caz dl. N. Georgescu, numărînd cuvintele din anunțuri, poezii și procese verbale pentru a găsi, pe unde nu te gîndești, mesaje criptice. Se pare că nici autorul cărții pe care o comentez nu e prea abilitat în materie, dar e surprins, diletant, de potriviri în cifruri, în care crede că poate dezlega nu știu ce mesaje ascunse.

Firește, că și remisiunile bolii poetului (inclusiv aceea care a dus la internarea sa la Minăstirea Neamțului și aceea care a provocat internarea la sanatoriul din strada Plantelor, unde a și murit, lovit de piatra lui Pietraru) sînt suspectate ca momente ale complotului. Poetul ar fi fost, de fapt, sănătos și a lucrat mult în anii 1884-1889. Întrebarea pe care și-o pune dl. N. Georgescu, pe urmele lui Chendi, este unde au dispărut acele manuscrise. Unde, într-adevăr, de vor fi existat? Mare nădejde investește dl. N. Georgescu în arhivele românești evacuate, în timpul primei conflagrații mondiale, în Rusia. Acolo, crede d-sa, s-ar afla acte necunoscute care i-ar verifica ipotezele ca să nu le numesc prezumții. O fi așa. Dar, deocamdată, aceste presupuse documente nu ne-au parvenit încă și, în lipsa lor, nu putem înălța construcții ipotetice. Dl. N. Georgescu publică, într-o anexă, câteva articole atribuite lui Eminescu, neincluse în nici o altă ediție, inclusiv în aceea academică recent încheiată. Toate aceste „descoperiri” sînt hazarde ipoteze și argumentele aduse în sprijinul paternității sînt subrede și total neconvingătoare. Ba, în cazul unui atribuit articol antimaioreșcian al poetului din 31 mai 1883, se spune – în loc de dovezi – „nu pierdem timpul și spațiul pentru a argumenta paternitatea eminesciană a acestui editorial” (p. 132). Să fi fost poetul atît de poltron cu Maiorescu încît se scuza, printr-o scrisorică, că în *Timpul* din 2 iunie s-a strecurat, fără știrea lui, un otrăvit articol antimaioreșcian scris de N. Bassarabescu, fără a pomeni un cuvînd despre editorialul din 31 mai 1883?

Dl. N. Georgescu e un cunoscător al epocii, scrie bine și dovedește multă imaginație în componerea unui scenariu. Dar faptele aduse în sprijin sînt fragile și de neluat în seamă, primejduind întreaga construcție. Aș reține, din această carte, numai a doua addendă, „Album incomod”, decupînd bine alese caricaturi din presa vremii. În rest, din prezumții nu se poate construi nimic în istoriografia literară.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

ÎN LIMBAJUL cotidian – în special în zonele lui de mai mare inventivitate, de la publicistică la argou – metonimia e o figură productivă. Alături de metonimii devenite sintagme tehnice de desemnare („căștile albe”), ori rămase pure clișee pretențioase („halatele albe”) – apar substituțiile tipice limbajului politic: numele locului sau al clădirii pentru o instituție sau pentru persoana care o reprezintă („Cotroceniul”); în sfârșit, antonomazele ironice și depreciative, intens utilizate pentru a transforma nume de politicieni în substantive comune, desemnînd trăsături sau direcții tipice („Verdeți”). Destul de multe metonimii actuale își bazează substituția de nume pe o legătură referențială greu sau imposibil de încadrat în tipurile clasice stabilite de tradiția retorică („loc pentru produs”, „recipient pentru conținut”, „cauză pentru efect” etc.); de altfel, aceste tipologii nu au pretenția de a fi exhaustive, condiția minimală pentru metonimie fiind ca legătura dintre termenul înlocuit și înlocuitor să fie suficient de clară și de stabilă. Cazurile mai greu încadrabile sînt însă și cele mai interesante. Printre metonimiile bine

Metonimii

fixate în limba română actuală (în primul rînd în stilul publicistic) se află una căreia i se poate stabili cu oarecare aproximație perioada de apariție și istoria: *aurolac* (substantiv masculin, cu pluralul *aurolaci*), folosit în ultimii ani pentru a desemna persoanele (mai ales copii fără cămin) care folosesc produsul „Aurolac” ca drog: „un grup de aurolaci (...) făceau planul de bătaie pentru a doua zi” („România liberă”, nr. 893, 1993, p. 5); „România a devenit țara aurolacilor” („Evenimentul zilei”, ediția de prînz, nr. 500, 1994, p. 1) etc. Substituția de nume pe baza legăturii dintre „produs” și „consumator” nu este dintre cele mai frecvente, dar ea a fost acceptată fără greutate: ca o etichetă care definește categoria și e cu atît mai expresivă cu cît distanța semantică dintre termeni e mai mare. Apropiată de derivarea ironică, figura mizează și pe surpriza de a produce un cuvînt nou, cu alte caracteristici gramaticale decît cel inițial (prin trecerea de la neutru la masculin și de la o formă unică de singular la o formă numărabilă). Procedul nu e un accident, produs doar de stabilitatea asocierii între persoanele în cauză și „drog”, ca temă publicistică frecventă la un moment dat; el se regăsește, într-o variantă de substituție

mai puțin uzuală, în titlul „Cum pot «caritașii» să depună plîngeri penale împotriva patronilor jocurilor de intrajutorare” („Evenimentul zilei”, nr. 614, 1994, p. 1 – în care numele propriu *Caritas* devine substantiv comun pentru a-i desemna pe participanții la jocul respectiv – sau chiar la alte jocuri similare, pentru care cel mai celebru a devenit emblematic. Legătura „jucător” – „joc” e în cazul de față suplimentată ironic de ostilitatea (recentă) dintre cele două entități: persoanele sînt nu numai obiectualizate, într-o anumită măsură, prin modul de desemnare metonimic, dar și identificate cu un nume împotriva căruia luptă. Funcția ironic-aluzivă a metonimiei apare cu mai mare clareitate într-un caz, ceva mai vechi, de transformare ad-hoc a substantivului *tabletă* într-un masculin plural desemnîndu-i (pe vremea tabletelor lui Paul Everac) pe jucătorii echipei de fotbal a televiziunii române: *tableți*: „în momentele de cumpănă, galeria învingătorilor a scandat: Hai, tableți!” („Evenimentul zilei”, nr. 284, 1993, 1). Procesul metonimic, mult mai complicat, presupune de această dată o legătură în serie între *tableta*, autor-director, televiziune și echipă.

Actualitatea culturală

DECLARAȚIE

Subsemnații, participanți la simpozionul organizat în data de 01.07.1994, din inițiativa PD(FSN) privind starea culturii azi în România, constatând politica aberantă dusă de coaliția guvernamentală în domeniul culturii, politică ale cărei grave repercusiuni afectează însuși nervul vital al spiritualității românești, condamnăm-o la provincializare și ruină, cerem în modul cel mai ferm factorilor de decizie să abandoneze de urgență nerușinata strategie de restaurație și recentralizare.

După 45 de ani de politică de aservire a culturii intereselor regimului comunist totalitar, căruia cultura română i-a supraviețuit demn cu imense eforturi și sacrificii, este inadmisibil ca astăzi, aproape la cinci ani după răsturnarea dictaturii, cultura română să fie împinsă deliberat în pragul dezastrului.

Cel mai scăzut procent din bugetul de stat acordat culturii din toate țările europene; cel mai scăzut nivel de trai al creatorului de cultură din toată istoria modernă a României; absența oricărui sprijin pentru cultura scrisă; inexistența unui program coerent, întemeiat pe criterii valorice, de promovare a culturii române peste hotare; tratamentul scandalos aplicat personalităților din exilul cultural românesc care au crezut că este timpul să revină acasă; clientelismul politic practicat ca metodă de recrutare a cadrelor în administrația culturală – sunt numai câteva exemple de la sine grăitoare.

Totodată, de o gravitate excepțională considerăm că sunt: tergiversarea cu intenție, dar și din incompetență, a procesului de legiferare (legea patrimoniului cultural național, legea drepturilor de autor), legiferarea cu mari deficiențe (legea sponsorizării), neaducerea la zi a reglementărilor (abrogarea actelor normative depășite).

De asemenea, recentralizarea activității culturale din teritoriu precum și tendința de generalizare a fenomenului "Cîntarea României" la scara întregului Minister al Culturii fac evident procesul de pauperizare al culturii naționale în beneficiul clientelei politice a partidului de guvernământ și în scopul redirișării actului de cultură. Astfel s-a ajuns din nou la situația de a fi sprijiniți numai creatori dispuși să aducă servicii puterii, nu culturii române.

Incapacitatea guvernanților de a înțelege rostul și rolul culturii în destinul unui popor, precum și incompetența celor investiți cu răspunderi în administrarea domeniului cultural constituie două dintre cele mai grave culpe de care se face vinovată actuala putere.

Ne facem o datorie de conștiință din a trage acest semnal de alarmă și din a soma Puterea să-și ateste patriotismul și buna credință prin rectificarea imediată a politicii sale culturale.

Lansăm un apel către toți oamenii de cultură și specialiștii din domeniile conexe decizi să apere valorile, continuitatea și prestigiul culturii naționale de a se solidariza, prin participarea la proiecte și acțiuni concrete, întru determinarea schimbării de atitudine din partea celor care astăzi hotărâsc în planul concepției și administrației culturale.

Radu F. Alexandru, Nicolae Alexi, Magdalena Bedrosian, Victor Babiuc, Alexandru Beldiman, Horia Bernea, Radu Boroianu, Ion Caramitru, Mariana Celac, Ștefan Augustin Doinaș, Bogdan Niculescu Duvăz, Adrian Iorgulescu, Sanda Manu, Cristian Mandel, Dan Micu, Ștefan Niculescu, Mihai Oroveanu, Andrei Pleșu, Silviu Purcărete, Petre Roman, Alexandru Sassu, Laurențiu Ulici.

O absență în catalog: Vistrian Roman

Cînd s-a strigat, la 27 iunie, catalogul strălucitei promoții 1964, la sărbătorirea a treizeci de ani de la absolvire, colegul lor, actorul Vistrian Roman absentă. Se știa că este internat într-o clinică la Cluj-Napoca dar nimeni nu credea, nu voia să creadă că suferința care-l ținuta de cîtăva vreme în pat, doar peste patru zile, avea să înceteze pentru om, sufletul lui pornind pe drumul fără întoarcere încărcat de magia versului eminescian. Ce îl făcuse pe actorul care jucase atîtea roluri pe scenele teatrelor din Petroșani (acolo debutase), „Alexandru Davilla” din Pitești sau bucureșteanului Mic, în a cărui familie artistică se închisese, să plece în ultimii ani la Cluj-Napoca să se tragă – cum se spune – lîngă casă? Cine ar putea ști, poate nici Vistrian Roman. Actorul drept ca un brad, cu ochii vii, cercetători, căutători, neliniștiți, născut la Dej – doar

cîteva zeci de kilometri de orașul în care se stabilise, pe scena Teatrului Național unde juca, la Facultatea de teatru unde, ca asistent, îi învăța pe viitorii slujitori ai teatrului era, poate, fără să știe chemat de pămîntul natal, pămînt în care și-a găsit, mult prea devreme, odihna și liniștea. Filme, piese, roluri, frămîntări, izbînzii, o existență în continuă tensiune, caracteristică actorilor, își găsise un refugiu nu mai puțin tensionat: poezia. Vistrian Roman era un împătimit cititor și receptor-transmițător al fiorului poetic. Mîntea-sufletul-talentul, într-o alchimie personală, au restituit cu o vibrație puțin obișnuită, versul eminescian. Printre ramurile copacilor, în foșnetul frunzelor de pe dealurile și munții împădurii ai Ardealului va fi de aici înainte și adierea ivită din sufletul lui Vistrian Roman.

Andriana Fianu

CALENDAR

• 3.VII.1900 – a murit Ioan A. Lapedatu (n. 1844)
• 3.VII.1923 – s-a născut Paul Nicolae Mihail
• 3.VII.1926 – s-a născut Vasile Vasilache
• 3.VII.1927 – s-a născut Ștefan Gheorghiu
• 3.VII.1929 – s-a născut Zeno Ghițulescu
• 3.VII.1941 – s-a născut Iacob Burghiu
• 3.VII.1942 – s-a născut Titus Știrbu

• 4.VII.1923 – s-a născut Haralamb Zincă
• 4.VII.1936 – s-a născut Bartis Ferenc
• 4.VII.1941 – s-a născut Virgil Dumitrescu
• 4.VII.1949 – s-a născut Victor Atanasiu
• 4.VII.1964 – s-a născut Laurențiu Duican (m. 1982)

• 5.VII.1920 – s-a născut Iulia Soare (m.1971)
• 5.VII.1922 – s-a născut Petre Hossu
• 5.VII.1929 – s-a născut Aurel Deboveanu
• 5.VII.1931 – s-a născut Al. Oprea (m. 1983)
• 5.VII.1935 – s-a născut Nikolaus Berwanger (m. 1986)

• 6.VII.1906 – s-a născut Ilie Ienea (m.1974)
• 6.VII.1920 – s-a născut Dragoș Vicol (m.1983)
• 6.VII.1924 – s-a născut Alexandru Sen
• 6.VII.1933 – s-a născut Ion Bolduma
• 6.VII.1937 – s-a născut Teofil Bălaj
• 6.VII.1939 – s-a născut Voicu Bugariu
• 6.VII.1944 – s-a născut George Alboiu
• 6.VII.1947 – s-a născut Gabriela Negreanu
• 6.VII.1956 – a murit Constantin Narly (1896)
• 6.VII.1958 – s-a născut Adrian Alui Gheorghe

• 7.VII.1922 – s-a născut Dionis Tanasoglu
• 7.VII.1951 – s-a născut Daniela Caurea (m.1977)
• 7.VII.1964 – a murit Ion Vinea (n.1895)

• 8.VII.1908 – s-a născut Constantin Lăzărescu (m.1980)
• 8.VII.1939 – a murit G.M.Zamfirescu (n.1898)
• 8.VII.1941 – s-a născut Angela Marinescu
• 8.VII.1942 – s-a născut Șerban Foartă
• 8.VII.1953 – s-a născut Lora Rucan
• 8.VII.1968 – a murit Pătre Pandrea (n. 1904)

• 9.VII.1900 – s-a născut Al. Graur (1989)
• 9.VII.1923 – s-a născut Tatiana Nicolescu
• 9.VII.1949 – s-a născut Teodor Bulza
• 9.VII.1973 – a murit Miron Neagu (n.1889)
• 9.VII.1989 – a murit Călin Gruia (n.1915)

• 10.VII.1873 – s-a născut Ion Simionescu (m.1944)
• 10.VII.1943 – s-a născut Toma Michinici

• 11.VII.1917 – s-a născut Viorica Vizanti (m.1977)
• 11.VII.1927 – s-a născut Emilian Georgescu
• 11.VII.1973 – a murit Radu Brateș (n.1913)
• 11.VII.1949 – s-a născut Liliana Ursu

• 12.VII.1797 – a murit Ienăchiță Văcărescu (n.1710)
• 12.VII.1848 – a murit Ioan Barac (n.c. 1776)
• 12.VII.1909 – s-a născut Constantin Noica (m.1988)
• 12.VII.1925 – s-a născut Radu Enescu
• 12.VII.1933 – s-a născut Alexandru Ivasiuc (m.1977)
• 12.VII.1943 – s-a născut Radu F. Alexandru
• 12.VII.1977 – a murit Richard Hillard (n. 1905)

• 13.VII.1870 – s-a născut Const. Z. Buzdugan (m.1930)

FOTOTECA „ROMÂNIEI LITERARE”

Liviu Antonesei și Florin Iaru (Fotografie de Tudor Jebeleanu)

Andrei Șerban la Arad!

• Într-o vară toridă, toridă, toridă, în care teatrele încep rînd pe rînd, să intre în vacanță, iar bucuriile spectatorilor se amîna pînă la începerea stagiunii următoare, sîntem în măsură să vă dăm o veste excepțională: Andrei Șerban revine în țară! Invitat de UNITER, marele regizor, obligat pentru a doua oară să părăsească mișcarea teatrală românească, se întoarce pentru un workshop de 10 zile (10 august-20 august), primul pas important al programului *Alternative*, al cărui director este Ion Mănzatu. Atelierul de lucru, care va funcționa la Arad, este precedat de două audiții la care pot participa actori din toată țara, susținute la București și la Arad. Andrei Șerban dorește să selecteze o grupă formată din maximum 30 de actori cu care să lucreze în mai multe spații neconvenționale, deja alese și pregătite la Arad. Un critic american spunea, urmărindu-l la lucru pe Andrei Șerban că metoda lui de predare pregătește actorul pentru un alt fel de teatru decît cel care se joacă în prezent la New York, cu o altfel de deschidere. *Workshopul* lui Andrei Șerban, pentru care UNITER-ul luptă să-l pună la punct, organizatoric vorbind, ireproșabil este o șansă pe care această mare personalitate internațională o oferă, încă o dată, teatrului românesc.

• Spectacolul *Antigona* al Teatrului Bulandra din București, regizat de Alexandru Tocilescu, a participat săptămîna trecută la Festivalul internațional de teatru de la Epidaur, Grecia. Pentru o montare după un text antic nu se putea un vis mai frumos, pentru că Epidaur este unul dintre cele mai bine păstrate teatre grecești, datînd de la sfîrșitul secolului IV înainte de Christos. Localitatea al cărei nume îl poartă teatrul amfiteatru, în care actorii români au avut șansa să joace, se găsește în muntoasa Argolidă din nordul Peloponezului și mai este celebră prin sanctuarul lui Asklepios, zeul medicinei. Sperăm că *Antigona* noastră va rămîne un punct de referință al acestui festival, desfășurat într-un spațiu binecuvîntat de Dumnezeu. (M.C.)

VALENTIN RAUS (1918-1994)

Am aflat cu părere de rău din ziarul *Răsunetul* (Bistrița-Năsăud), că a murit Valentin Raus, ziarist și prozator din generația războiului, atașat prin scrisul său de istoria și tradițiile lumii transilvane. A debutat în 1941 în *Tribuna Ardealului*. Este autorul volumelor

de proză: *Pe lîngă păcat* (1943), *Fata din pădure* (1960), *Comoara* (1968), *Vopsește-ți părul castaniu* (1969), *Tunete de pe Bobâlna* (1984), *Memorie figurativă* (1989), *Izvoare* (1990). În ultimii ani, Valentin Raus a condus revista năsăudeană de cultură *Minerva*. (G.D.)

Costinești internațional

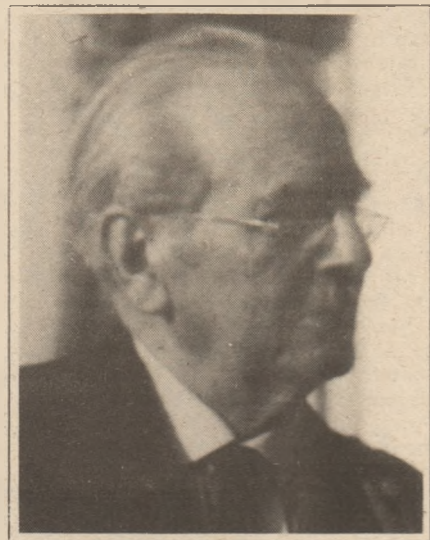
În aceste zile (11-17 iulie) are loc la Costinești, ediția a XVII-a a tradiționalului Festival de film devenit, începînd cu 1994, „Festivalul Internațional al Tinerilor Realizatori” ediția I, plasată „sub înaltul patronaj al Eureka Audiovizual”. În concurs, printre altele, lungmetraje din 14 țări, realizate de cineaști sub 39 de ani. Pe lîngă filme de ficțiune, competiția include o serie de documentare, filme de animație, filme video. Președintele juriului internațional: regizorul român stabilit în Germania, Radu Gabrea. Pe larg, despre festival, în numărul viitor. (E.V.)

Ofensivă expozițională

Aflat în plină ofensivă expozițională în ultimii ani, Marcel Chirnoagă revine recent, la Galeria Calderon, cu un nou episod din interminabilul său discurs fabulatoriu. Desenul, gravura și o lucrare de sculptură se regăsesc în același

spațiu mai mult spre a întretine memoria decît pentru a aduce lucruri noi. Același imaginar debutant, aceeași agitație formală, același convenționalism paroxistic. În rest, despre artiști, numai de bine! (Pavel Șuşara)

Restituire: Adolphe A. Chevallier

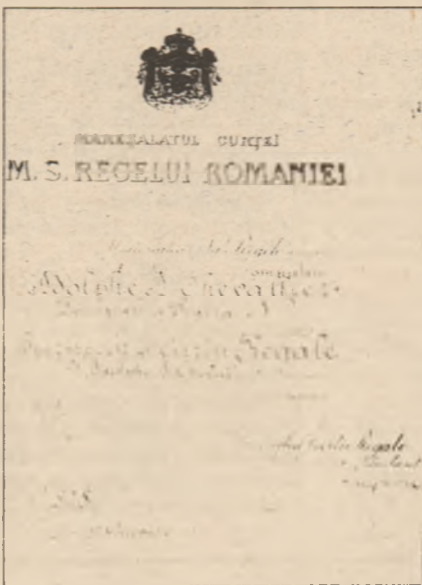
Baden 1960

Un mai vechi ghid al Muzeului Etnografic din Piatra Neamț este reluat și amplificat într-o lucrare de sinteză: *Valea Bistriței tradiții populare*. Comentariul, bine informat, competent, semnat Elena Florescu, se sprijină pe ilustrația adecvată, câteva zeci de reproduceri foto - majoritatea inedite - provenite de la Adolphe A. Chevallier. Imaginile poartă amprenta vredniciei pasiuni de a surprinde viața locului în pulsațiile ei caracteristice și mai ales diversitatea expresivă a tipurilor umane: păstori cu turme pășind plaiul din vecinătatea Ceahlăului, plutași pe apele învolburate mai la vale de Dorna, coșai la strânsul fînului de pe obcine, femei în marginea prispei, la tors ori aplecate deasupra broderiilor migăloase, copile exuberante prin poenile invadate de flori sălbatice, bătrâni solemnii, contemplativi. Interesul documentar pentru existența cotidiană specifică (rînduiala caselor, uneltele din ogradă, îmbrăcămintea felurită, obiceiuri de demult) are un suport în fascinația exercitată de natura înconjurătoare asupra fotografului artist. Peisajul, deși văduvit de absența tehnicilor color pe vremea cînd lucra Chevallier, îi dictează adesea alegerea unghiurilor de luat vederi, compoziția imaginii, impregnată de o discretă vibrație lirică. Dincolo de prețioase măturii etnografice, fotografiile lui Adolphe A. Chevallier probează o comuniune substanțială, inconfundabilă cu oamenii și lucrurile pe unde l-a purtat destinul. Traectoria acestui destin este ea însăși relevantă.

A fost unicul fiu din cei șase copii ai inginerului silvic Adolf Chevallier, adus de tînr, odată cu alți specialiști din Elveția, în momentul constituirii Domeniilor Regale - după 1875 - în zona nordică a Neamțului (Broșteni, Crucea, Neagra). Lui i-a revenit să pună pe picioare exploatarea forestieră de la Barnar. După unii, ar fi cucerit repede simpatia, datorită comportamentului democratic ieșit din comun: „Nu suferea ca muncitorii să fie desconsiderați și tratați cu asprime. În timpul iernii, cînd veneau la răfuieți, nu-i ținea afară în frig, ci îi vîra în cancelarie și chiar în camerele unde-i locuia familia și pe mulți îi îndestula din masa sa” (cf. Petre Gheorghesa: *Regele Carol I și elvețienii în săptămînalul Ceahlăul din 6 iunie 1943*). Își luase soție din partea locului, ca și alți concetățeni în situație similară (unul era Henry Bolomey, cu urmași binecunoscuți în societatea bucureșteană pînă astăzi). Unicul băiat, sortit să-i poarte mai departe numele de botz, a apărut pe lume la 7 noiembrie 1881 (conform datelor înscrise în Cartea de muncă

nr. 995, eliberată la P. Neamț, pe 20 mai 1941). Clasele primare le-a făcut în sat, apoi a mers la gimnaziul din Fălticeni, unde-l află printre colegi pe Mihail Sadoveanu. Acum îl cunoaște pe mai vîrstnicul G. T. Kirileanu, cu care leagă prietenie pentru tot restul vieții. Așa se face că în arhiva cunoscutului cărturar nemțean (în custodia Bibliotecii Academiei Române) se găsesc informațiile cele mai numeroase spre a reconstitui drumul parcurs de Adolphe A. Chevallier. Niscaiva neplăceri administrative tulbură cariera inginerului de păduri, la 1897, (cum rezultă dintr-un schimb de scrisori între L. Basset - secretarul regelui - și H. Bolomey), cînd este sfătuit să-și trimită băiatul în Elveția, la o soră. Va fi perioada uceniciei în meseria de fotograf, însușită - după proprii mărturisiri ulterioare - la Lausanne (aici funcționa, în epocă, pe rue Beau-Séjour nr. 10, pensiunea Mary Chevallier, fiica lui Samuel Chevallier-Vaudens, pare-se chiar mătușa tînrului venit de la Piatra Neamț). Cît a durat stagiul e greu de precizat, dar trebuie să fi intrat destul de repede în branșă, de vreme ce atelierul din orașul de pe Bistrița cîștigase notorietatea necesară spre a fi înscris între furnizorii Curții Regale (decizie parafată la 12 dec. 1921). Onorific sau nu, titlul aducea o cotă în plus de prestigiu, deci solicitări în creștere, încît pe la începutul lui 1924, A. Chevallier nutrea proiectul unei edituri specializate în tipărituri turistice, albume și ilustrate poștale. Nu s-a realizat nimic, din lipsa partenerilor financiari. Însă i se cereau colaborări calificiate, bunăoară din partea lui G. Balș, pentru studiile sale de arhitectură medievală din *Buletinul Monumentelor Istorice* (1926, 1928). Dintre clișeele lui, multe ilustrau publicații și almanahuri regionale. Prin 1939 ocupa prima pagină a ziarului nemțean *Avîntul* - „În lunca Bistriței”, „La cheile Bicazului” (9 iulie), „Schitul Cozla” (13 august), „Palatul cnezilor Cantacuzino de la Hangu” (27 august). Instantanee, ca cel din urmă, adevărat unicat, reprezintă o realitate istorică de raportat la descrierea de odinioară a lui Alecu Russo. Cel puțin provizoriu, starea trebuie să i se fi îmbunătățit, de pe urma moștenirii primite de la mătușa care îl ajutase să-și învețe meseria (cf. scrisoarea din 5 apr. 1933). Modernizările aduse orașului în finalul deceniului patru îi dau ocazia să-și instaleze atelierul la parterul clădirii foarte centrale a noului teatru. Vin, însă, anii funești ai războiului și apoi totul se dă peste cap.

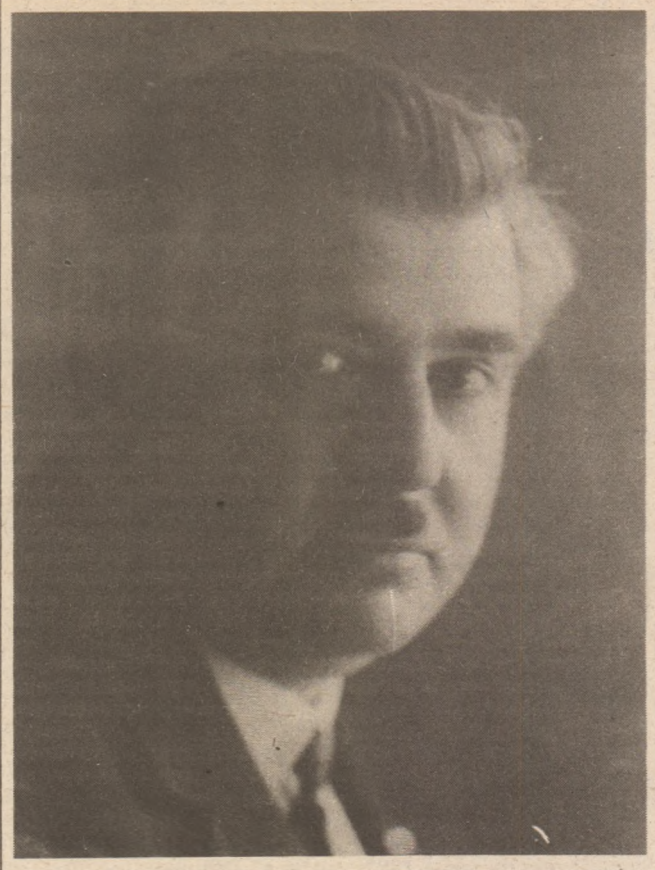
Într-o primă fază, Adolphe A. Chevallier este obligat să se refugieze

la Sibiu. La începutul lui 1945, ar fi intenționat să revină la P. Neamț și era indignat că se iviseră impiedimente birocratice. Obida și-o vărsa către vchiul amic Kirileanu, într-o scrisoare din 30 martie: „Halal să ne fie! Adică eu, feciorul Samarandei, născut și crescut mai sus de Holda, am a cere voie sau are a-mi permite să-mi revăz locul copilăriei feciorul nu știu cui, născut cine știe unde”. Argumentele și le caută în trăirile încă vii, cumulate cîndva la Broșteni, la Barnar, la Cheile Bicazului: „Doamne, cît le doresc, cît am cîntat de jale la Sibiu, cîtă nostalgie în sufletul meu!” În context, pomenește de o călătorie în patria strămoșilor săi, fără a fi limpede dacă are în vedere ucenicia din adolescență ori vrei deplasare mai recentă: „Cît era de frumos în Elveția, țara tatălui meu, ce bine am trăit acolo, dar nu m-a răbdat inima să rămîi; am revenit în țara mamei, pe malul Bistriței noastre scumpe. Rarăul, prima mea excursie, buciumul auzit înția dată la Sfîna Schitului mă rechemau; am venit și nădăjduiesc că-mi va fi dat să mă mai duc acolo”.

Totuși, împrejurările au vrut altfel. Provizoriu, se stabilește la București, cu locuința în str. Cazarmii 37, iar atelierul în str. Carol 11. Nu se mai pune nici măcar eventualitatea recuperării mobilei lăsate la Piatra. Kirileanu îl informa că rușii, în trecerea lor vijelioasă, distruseseră bună parte. Ca prin minune, a scăpat doar lada cu clișee, sursa prețioaselor restituiri de astăzi. Documentele epistolare relevă, de aici înainte, un interval sumbru: anii 1946-47 sunt extrem de precari, după crunta secetă care bîntuise țara. Pe deasupra, începea lichidarea forțată a micilor meșteșugari privați și fotografului nostru este nevoit să se „cooperativizeze”. Perspectivele cenușii, incertitudinile agravate apăsătoare asupra familiei și duc la scindarea ei; fetele - Mary și Irina - iau decizia să profite de originea elvețiană a neamului Chevallier pentru a căuta un adăpost mai sigur. În vara lui 1948, Mary (din Fribourg) și Irina (din Schönenwerd) se grăbeau să-și felicite pe G. T. Kirileanu cu prilejul alegerii între membrii corespondenți ai Academiei. În timpul acesta, tatăl făcea față dificil eforturilor de adaptare la un regim de continui privațiuni. Întrucît consecințele nu întîrzie să se traducă prin deteriorarea sănătății, părintele trebuie să asculte îndemnul fiicelor de a li se alătura. Astfel, 31 decembrie 1949 venea să marcheze ultimul revelion românesc pentru soții Ilse și Adolphe A. Chevallier, invitați de rămas bun ai nepotului Pavel Russo, casier la un oarecare oficiu Comlemn. Aveau pașapoartele în buzunar. Mai adăstau oarecum, în intenția de a mai da o fugă pînă la Piatra Neamț, deși „Moș Ghiță” (Kirileanu), mai realist, îi sfătuisă să lase deoparte sentimentalismele, cu gîndul, desigur, la riscul retragerii vizei de plecare definitivă.

În cursul anului 1950 se instalau într-un sanatoriu de bătrîni la Lausanne, copleșiți de melancolie în preajma sărbătorilor tradiționale: „Pentru mine, Crăciunul, cum le spun și celor de pe aici, este o zi de mare

În perioada nemțeană

tristețe, căci bradul împodobit, darurile și mai ales anumite cîntece ocazionale îmi aduc aminte de Barnarul scump, de copilăria mea... Noi, naivii din Holda și de mai sus, o țărucă pe mîndra apă a Bistriței, suntem cîini ciobănești, rasă credincioasă” (scrisoare din 20 dec.). Continuă să scrie prietenilor, la intervale regulate, mereu cu același refren: „Depărtarea face să mă gîndesc cu atît mai mult doar la ei (amicii - n.n) și la tot, tot ce mă leagă de scumpa țară a mamei mele și străbunilor ei” (la 12 oct. 1951)... „Credeți numai că vă duc dorul, dor de frumosul în care mi-a fost dat să-mi petrec o mare parte a vieții... Bistrița pe care n-o s-o revăz” (la 18 oct. 1956). Din puținul său căuta să-i îndulcească, măcar parțial, amărîta existență lui Kirileanu; „Vă rog, faceți-mi plăcerea să vă pot oferi ceva în numele frăției noastre întru mama Bistrița, draga de ea, scumpă amintirilor mele intacte și de neșters” (la 9 iunie 1958). Cîteva zile mai tîrziu, se plîngea că vîrsta începe să-i încetezeze memoria, cu excepția amintirilor de la Gura Barnarului; de asemenea, păstra proaspătă imaginea întîieii întîlniri cu Kirileanu la Fălticeni, în casa gazdei de pe ulița Rădășenilor. Trecuse aproape o viață și, privind îndărăt, căuta să-și evidențieze tuturor celor cu care își încrucisase drumurile. În fruntea listei vegheau personalități nemțene dr. Socrat D. Lălu, avocatul Vasile C. Șoarec, cumnatul Moser, apoi gospodarii Moșoiu, Mendel, Solomon, Crițescu, Purice. Peste povara anilor scurși se adăugau semne îngrijorătoare de tulburări circulatorii, de unde precauția de a formula dispoziții testamentare, în înțelegere cu nepotul după soră (Șmaranda), pictorul Alexandru Moser Padina, stabilit la Zürich. Cum prevăzuse, n-avea să-și regăsească meleagurile natale. Continuă să și le mai amintească doar fiica sa cea mare, Irina (Irene Seitz), în refugiu ei de la Sullens, deasupra lacului Léman, înconjurată de fotografii și o mică arhivă personală a tatălui.

Cea mai relevantă moștenire a lui Adolphe A. Chevallier rămîne colecția clișeeilor, din care s-au selectat mostre reprezentative în recentul catalog etnografic. Operația ar merita amplificată în vederea unei expoziții menită să evoce integral profilul distinct al inspiratului fotograf cu lumea iubită de el pînă la identificare și pe care s-a străduit s-o dezvăluie cît mai expresiv pentru eternitate, în tot ce avea mai minunat. Cîte un colț de natură, figura unui baci ori țapinar, chipeșele tinere văzute în grup sau individual respiră o poezie autentică împrumutată parcă direct din unele pagini sadoveniene.

Geo Șerban

Mario Vargas Llosa (n.1936) și cărțile sale ne însoțesc de mai bine de trei decenii. Cariera sa literară a început în 1959 cu un volum de povestiri: *Șefii*. Autorul a dobândit o mare notorietate în 1963, când avea doar 27 de ani, cu *Orașul și cîinii*, roman tradus în peste 20 de limbi, printre care și limba română la Editura Humanitas (traducător: Coman Lupu). Au urmat o nouă culegere de povestiri *Căteii* - 1967 - și apoi seria romanelor, dintre care primul prezentat cititorilor români a fost *Casa verde* (1967) - în traducerea Irinei Ionescu la Editura Univers - 1970. Mai amintim:

• 1969: *Conversație la Catedrală* - în românește la Editura Cartea românească, 1988; traducerea: Mihai Cantunari

• 1973: *Pantalón și vizitatoarele* - în curs de perfectare a drepturilor de traducere pentru o editură particulară;

• 1977: *Mătușa Julia și condeierul* - în românește la Editura Univers - 1985; traducerea: Coman Lupu

• 1981: *Războiul sfîrșitului lumii* - în românește la Editura Cartea românească - 1982; reeditat la Editura Minerva - 1992; traducerea: Mihai Cantunari

• 1984: *Istoria lui Mayta* - traducere în românește la Editura Cartea românească - 1991; traducerea: Mihai Cantunari

• 1986: *Cine l-a ucis pe Palomino Molero?* - în românește la Editura Eminescu - 1991; traducerea: Mihai Cantunari

• 1987: „Povestășul” - în românește la Editura Humanitas - 1992; traducerea: Coman Lupu

• 1988: „Elogiul mamei vitrege”, în românește la Editura Sfinx - 1991; traducerea: Alma Maria Moldovan

• 1993: „Lituma în Anzi” - drepturile de traducere în curs de perfectare pentru Editura Albatros

Ultimul roman a primit premiul „Planeta” dotat cu 50 de milioane de pesete (aproximativ 600 de milioane de lei) și s-a tipărit într-o primă ediție de 210 000 exemplare. Din toamna anului trecut și pînă acum a fost tradus deja în franceză (la Gallimard), engleză (SUA), portugheză (Brazilia) și turcă.

Mario Vargas Llosa a scris de asemenea patru piese de teatru și șapte cărți de eseuri, dintre care menționăm: „García Márquez: Istoria unui deicid”, „Orgia perpetuă: Flaubert y Madame Bovary” și „Desafíos a la libertad” a cărei lansare a avut loc de curînd la Madrid.

În 1993, publică un volum de memorii „El pez en el agua” (Peștele în apă) în care, în capitole alternative, sînt descrise, pe de o parte copilăria și adolescența autorului, pînă în 1958, cînd pleacă din Peru pentru a se stabili în Europa, iar pe de altă parte aventura sa politică din 1990, cînd scriitorul candidează din partea Frontului Democrat (un fel de Convenție Democratică peruană) la alegerile prezidențiale care l-au adus în fruntea țării pe Fujimori.

În martie 1994 a fost ales membru al Academiei Regale de Limbă din Spania.

Deși în 1993 Mario Vargas Llosa a primit cetățenia spaniolă, în prezent locuiește la Londra. În zilele de 13, 14, 15 iunie el s-a aflat la Madrid în centrul unor manifestări culturale. Un număr impresionant de cititori au venit să-l vadă și să-l asculte. Și atîta timp cît un scriitor ca Mario Vargas Llosa e primit la Madrid ca o stea de la Hollywood, credem că șansele culturii în această lume din ce în ce mai dezorientată nu sînt definitiv pierdute.

Cu MARIO VARGAS LLOSA

O bătălie încă neterminată

Fundația Ramón Areces a organizat un ciclu de conferințe dedicat scriitorilor iberoamericani la care au participat, printre alții, brazilianul Jorge Amado, Jorge Edwards (ambasador al statului Chile la UNESCO), precum și Mario Vargas Llosa, căruia i-a revenit rolul de a închide lucrările acestui congres. Cu acest prilej, pe 13 iunie, aceeași fundație a organizat o conferință de presă în care Mario Vargas Llosa a răspuns ziaristilor spanioli ca și unora veniți din America de Sud și, prin subsemnata, din România.

Întrebările s-au referit la starea literaturii de limbă spaniolă, la rolul literaturii în societatea contemporană și la influența pe care intelectualii o pot avea în soluționarea problemelor acestui sfîrșit de secol. Mario Vargas Llosa crede că literatura nu e numai un mod de petrecere a timpului liber, că marile opere, acelea în stare să traverseze secolele și barierele limbilor, au un efect determinant în viața concretă. Bineînțeles că nu se poate măsura ce influență a avut *Don Quijote* în evoluția omenirii, dar literatura lasă o urmă durabilă în experiența omenească. Intelectualul, scriitorul trebuie să participe la dezbaterile civice a problemelor societății în care trăiește și presa îi oferă prilejul de a fi mereu în contact cu realitatea. „Cred că actualitatea pe care o trăim e plină de sfidări, de provocări care nu au întotdeauna un sens negativ”. În spaniolă, cuvîntul „sfidare, provocare” a dat titlul ultimei cărți publicate de Mario Vargas Llosa: *Desafíos a la libertad*, de fapt o selecție din articolele eseistice publicate de autor în ultimul timp în ziarul spaniol cu cel mai mare tiraj *El País*.

Dezintegrarea sistemului comunist a creat la scară planetară o nouă perspectivă asupra lumii în fața căreia scriitorul - crede M.V. Llosa - nu poate

rămîne indiferent. Articolele sale se referă tocmai la aceste probleme care nu se rezolvă întotdeauna prin deciziile guvernelor. Naționalismul, fundamentalismul religios, perspectiva democrației după căderea comunismului sînt tot atîtea teme ale ultimei cărți a lui Mario Vargas Llosa. În acest context, l-am întrebât, la conferința de presă, dacă crede că în țările Europei de Est există sau e posibilă o restaurație comunistă. Răspunsul a fost:

„Nu cred că există o restaurație comunistă, deși alegerile din unele țări din Europa Centrală au fost cîștigate în ultimul timp de partide formate de foști comuniști. Impresia mea e că aceasta nu constituie o amenințare de întoarcere la vechiul regim. Nu spun că acest lucru nu e posibil, dar cred că în aceste momente este foarte dificil. Acești ex-comuniști care și-au schimbat numele, se mențin în cadrul regulilor democrației, în Polonia, de exemplu, și cred că o realitate pragmatică e pe deasupra oricărui considerent ideologic. Bineînțeles că deschiderea spre Occident nu s-a făcut cu viteza așteptată și pe fondul acestei deziluzii au apărut demagogii și fanaticii care constituie un pericol demn de luat în seamă”.

A doua întrebare pe care i-am pus-o scriitorului la conferința de presă am legat-o de împlinirea, în chiar acele zile, a patru ani de cînd minerii au fost chemați la București împotriva manifestațiilor din Piața Universității. Am mai adăugat că un sondaj realizat ulterior arăta că 62% din tinerii României voiau să emigreze, dezamăgiți că idealurile revoluției fuseseră călcate în picioare. Mario Vargas Llosa a răspuns:

„Impresia mea este că în România nu a avut loc niciodată o democratizare radicală și această democratizare pe jumătate trebuie să eșueze în cele din urmă. Eu nu cred că totul e pierdut, că trebuie să

Mario Vargas Llosa

Lituma en los Andes

Premio Planeta 1993
1ª edición 210 000 ejemplares

Ultimul roman al lui Mario Vargas Llosa, *Lituma en los Andes*, tipărit la Barcelona (prima ediție: 210 000 exemplare) a fost distins cu premiul „Planeta” în valoare de 50 milioane de pesete echivalentul a 600 milioane

de lei. Cădem în apocalips. Bătălia pentru democrație în Europa de Est încă neterminată”.

După ce a recunoscut că nu cunoaște amănunt situația din România, dar este interesat în mod deosebit de schimbările la noi, Mario Vargas Llosa a fost de acord să-mi acorde pentru România lituma în interviul pe care vi-l prezentăm alături

Naționalismul: cultura incultului

Cu ocazia lansării cărților *Desafíos a la libertad* (Sfidările libertății) și *El siglo de los sombreros* (Secolul umbrelor), autorii Mario Vargas Llosa și, respectiv, Juan Luís Cebrián (fost director al ziarului *El País*, în prezent consilier delegat al societății anonime care îl editează), au participat la o dezbateră publică despre „societatea de azi”. Manifestarea a fost organizată de editura care a publicat cărțile, „País-Aguilar”, și a avut loc în amfiteatrul din incinta Casei Americii, situată în plin centru al Madridului.

Juan Luís Cebrián a evidențiat virtuțile cărții lui Mario Vargas Llosa și punctele de vedere care coincid cu ale sale. Între ele, problema naționalismului pe care Mario Vargas Llosa îl consideră „cultura incultului”.

Vorbind apoi despre anul 1989, marele scriitor peruan a subliniat că evenimentele de atunci au produs o mare iluzie și speranța unei noi ordini internaționale bazate pe democrație și pe sistemul economic capitalist care va aduce rapid în țările abia ieșite din centralismul socialist prosperitate și bunăstare. Nu s-a întîmplat însă așa, ba chiar din contră, au avut loc teribile căderi economice, s-au produs inechități, a scăzut nivelul de trai, dar concepția lui Mario Vargas Llosa este aceea a unui liberal care crede cu convingere că numai dacă se asigură libertate economică o societate poate ieși din starea de sărăcie și se poate îndrepta spre civilizația modernă. Responsabilitatea statului este de a crea un sistem cât mai echitabil, care să permită o egalitate de șanse în momentul plecării, pentru toți cetățenii, și care să-i

acorde individului autonomia maximă pentru a-și putea realiza dorințele, aspirațiile. Societățile care s-au apropiat de acest model ideal sînt cele care au reușit să ajungă cel mai departe nu numai în crearea bogăției, dar și în asigurarea drepturilor fundamentale ale omului.

Vorbind apoi despre mijloacele de comunicare, M.V. Llosa a dat exemplul Mexicului, unde, în ciuda unei aparente libertăți a presei și a unei diversități de opinii exprimate public, în spatele tuturor mijloacelor de comunicație stătea o putere tutelară, invizibilă, misterioasă - puterea politică. Prin foarte abile machiavelisme și concesiuni reciproce, în diverse înțelegeri mercantile, s-a putut păstra o anumită fațadă de pluralism, de diversitate de opinii, cînd în realitate exista un control informativ mai eficace decît învechitul sistem al dictaturilor clasice, al cenzurii cu creion roșu. Un astfel de control politic, indirect, discret, disimulat i-a garantat regimului menținerea la putere și în plus i-a asigurat o doză de respectabilitate în fața comunității internaționale.

„Criticînd sistemul mexican - spune Mario Vargas Llosa - critic, de fapt, ceea ce mi se pare a fi amenințarea cea mai gravă pentru democrație în viitor. Deși există un consens în favoarea democrației în lumea întreagă, a apărut această formă subtilă, invizibilă, disimulată care roade sistemul democratic și tinde să-l înlocuiască cu un sistem autoritar, perfect legitimat pe plan internațional, ba chiar sprijinit, încurajat. Este ceea ce s-a întîmplat cu Partidul Revoluționar Instituțional

(PRI) din Mexic care a preferat să corupă, să cumpere, să întemnițeze adversarii sau să-i elimineze. PRI - la putere în ultimii 65 de ani - a organizat alegeri, a combătut dușmanii care nu existau, a luptat împotriva fantasmelor, fabricate de multe ori de el numai și numai pentru a păstra această aparență de democrație, operație absolut genială. Da, cunoașteți un intelectual mexican care să vorbească bine de PRI? Eu nu știu nici unul. Numai că mulți din intelectuali erau chiar plătiți să critice PRI (...) Aceasta nu înseamnă democrație, ci negația ei, caricatură și mă bucură de schimbările recente care au loc în Mexic. Trebuie însă să ținem seama de exemplul Mexicului, pentru că e riscul cel mai mare care poate să dăuneze democrației”.

O altă temă abordată în discuția cu cititorii, deseori din puncte de vedere diferite, a fost cultura și mediile de comunicare. Spre deosebire de Juan Luís Cebrián care apără în cartea sa cultura prin mediile de comunicare audio-vizuale, Mario Vargas Llosa rămîne partizanul culturii scrise, printre altele și pe calea dincolo de incontestabilele merite ale televiziunii, care ne face pe noi contemporani cu informația, adică contribuie la degradarea morală a omului și pentru că împiedică dezvoltarea unei culturi în mod creativ. „Am convingerea, spune prin cartea sa, că se creează sensibilități, mult mai pregătite pentru a detecta ceea ce e rău în lume. (...) Cu televiziunea, cu mici excepții, cu conformism, indiferență, abdicare”.

la Madrid, în iunie 1994

ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU *România literară*

„Mi-ar plăcea să constat eu însumi pînă unde a mers democratizarea în România“

Mariana Sipoș: La ce vă gândiți mai întii cînd auziți de România?

Mario Vargas Llosa: Mă gîndesc la o enclavă latină într-o lume slavă, la o țară de limbă romanică, la o cultură de care sîntem legați printr-un cordon ombilical și care deci exercită o atracție mai ales asupra scriitorilor de limbă spaniolă. În același timp, România e pentru mine o frustrare, pentru că niciodată n-am fost acolo, în ciuda faptului că sînt cunoscute cărțile mele, știu că s-au tradus, chiar am văzut edițiile românești ale romanelor mele. Odată chiar am fost pe punctul de a vizita România, dar nu știu cum s-a întîmplat și călătoria nu a mai avut loc. Totuși sper să ajung într-o bună zi, mai ales acum că țara e mult mai accesibilă și cînd mă interesează situația ei. România a trăit ca toate țările din Europa Centrală teribila experiență a dictaturii, dar spre deosebire de ele, datorită abilității machiavelice a lui Ceaușescu, România a obținut un fel de imunitate din partea lumii occidentale care îi ierta astfel lui Ceaușescu toate fărâdelegile și abuzurile interne, în schimbul distanțării față de URSS. Cred că această atitudine a Occidentului a fost plătita scump de poporul român. Mi-ar plăcea să constat eu însumi pînă unde a mers democratizarea în România, dincolo de aparențe.

M.S.: Dvs. ați relatat în volumul de memorii *El pez en el agua* cum ați ajuns să candidați pentru președinție în Peru și mai ales cum vă explicați înfrîngerea. Modul de organizare a campaniei electorale luciditatea cu care analizați fiecare pas făcut pot constitui oricînd modele pentru opoziția din România, cu atît mai mult cu cît campania dvs. s-a desfășurat în condiții mult mai grele decît cele din România. Sinceritatea – neobișnuită într-un asemenea grad la un politician – a transformat cartea într-un document excepțional, dar în același timp într-o captivantă lectură despre speranță și decepție. Cartea nu este, din păcate cunoscută în România. Fragmente au apărut în 1992 într-un număr din versiunea românească a revistei *Lettre internationale* care are o circulație destul de restrînsă, astfel încît nu se cunosc destul de bine motivele pentru care ați candidat la președinție și nici circumstanțele înfrîngerii, după cum nu se cunoaște nici situația actuală din țara dvs. Recent, primul ministru al României a făcut un turneu în trei țări ale Americii Latine, printre care și Peru. Surpriza mea a fost să

constat însă că un ziar independent, de mare tiraj, *România liberă*, a publicat cu acest prilej un articol intitulat „De ce nu avem un Fujimori?“, lăudînd „mărețele realizări“, ca să folosesc limbajul epicii lui Ceaușescu, ale actualului președinte peruan. Nu știu dacă e vorba de neglijență sau de lipsa de informație, dar pentru cine cunoaște cît de cît faptele lui Fujimori, lovitură de stat pe care a dat-o imediat după alegeri, titlul pare că ar vrea să însemne „De ce nu avem și noi un dictator?“ Mă înșel?

M. V. Llosa: Fujimori este tipul de dictator care poate apărea oriunde în această etapă a istoriei. Acum nimeni nu mai are aspectul dictatorului tradițional sau de tip militar, care să se impună prin forța brută. Acum au apărut dictatorii pseudodemocrați care știu să păstreze aparențele democrației, dar care în realitate reprezintă tot o dictatură, deoarece ei controlează alegerile, ei controlează mijloacele de comunicație, ei își corup adversarii pentru ca să existe o opoziție pur formală și tot ei creează un sistem de impunitate pentru corupție și pentru abuzurile contra drepturilor omului. Aceasta este dictatura lui Fujimori sau pseudodemocrația lui și din nefericire are mulți imitatori între toți nostalgicii autoritarismului și ai totalitarismului.

M. S.: Mi s-a părut surprinzător să citesc părerile lui Soljenițin dintr-un interviu publicat recent (15 mai) în *El País*. Binecunoscutul scriitor absolvă Rusia de orice amestec, de orice vină în conflictele armate din fostele republici sovietice, considerînd că nici unul din actele de violență din războaiele locale nu a fost comis de ruși. Mai mult, Rusia nu are nici un fel de amestec în situația din fosta Iugoslavie pentru simplul motiv că nu a existat niciodată un imperialism rus, ci doar unul sovietic. „Cînd a vrut Rusia – se întrebă el retoric – să cucerească Africa sau să devină stăpînă în America Latină“. Comuniștii aveau acest obiectiv, dar dispărînd Uniunea Sovietică, omenirea nu trebuie să se mai teamă de Rusia, ea nu mai reprezintă o amenințare pentru nimeni. Credeți în o asemenea imagine?

M. V. Llosa: Eu am multă admirație pentru Soljenițin, cred că el reprezintă spiritul de rezistență în fața totalitarismului, în fața dictaturii celei mai teribile din cîte își amintește istoria. El este omul care a depus mărturie despre ororile din gulaguri, el este scriitorul care a depus mărturie despre barbaria

pînă la care se poate ajunge în numele ideii de colectivitate. Dar în același timp, există în Soljenițin o atitudine naționalistă, rusă, cu care nu sînt de acord; eu cred că naționalismul este un sentiment negativ care se intensifică împotriva „celorlalți“ și de aceea reprezintă o sursă de violență și un pericol extrem de grav pentru cultura libertății. Am impresia că această atitudine în favoarea naționalismului rus, în favoarea unei tradiții ruse, în actualul context internațional, este amenințătoare. Eu cred că lumea trebuie să meargă spre internaționalizare, spre slăbirea ideii de stat-națiune, că integrarea, cooperarea politică, economică, culturală pot aduce omenirii pace și – în plus – soluții împotriva sărăciei din lume.

Cred că noi, scriitorii, ar trebui mai curînd să întărim acest spirit de internaționalism și nu să aruncăm gaz peste focurile naționaliste care provoacă atîta nefericire în lume.

M.S.: Trecînd la o altă sferă a preocupărilor dvs., cea primordială, literatura, aș vrea să vă întreb dacă acum, fiind cetățean spaniol și mai ales pentru că de foarte mulți ani trăiți mai mult în Europa (ați locuit pe rînd la Madrid, Paris, Londra, Barcelona, Berlin) nu vă gândiți să scrieți un roman de actualitate, cu personaje europene după ce toate romanele dvs. au abordat realitatea peruană sau istoria mai îndepărtată dintr-un colț al Braziliei (în *Războiul sfîrșitului lumii*).

M. V. Llosa: De actualitate, nu, dar am în proiect un roman mai curînd de ambianță europeană, un roman inspirat de viața Florei Tristan, o luptătoare socială, feministă *avant la lettre*, din secolul 19, care, deși franceză, avea legături cu Peru, pentru că tatăl ei era peruan și în plus, a făcut o călătorie în Peru despre care a lăsat o mărturie încîntătoare, una din cărțile cele mai interesante despre viața în America Latină la începutul secolului 19. Este un proiect la care am început să lucrez deja, un roman a cărei acțiune se desfășoară în Franța într-o perioadă care mă fascinează enorm, o epocă de mari iluzii ideologice, cînd se credea că dacă se arată în mod teoretic un model perfect de societate, acesta se putea transpune imediat în practică și se putea ajunge la un fel de paradis pe pămînt. Istoria a dezmințit această posibilitate și cred că această utopie, mai degrabă a provocat, poate, cele mai teribile tragedii sociale din istorie. Dar în acea perioadă, iluzia socială se trăia cu inocență și Flora Tristan este un

personaj cu atît mai seducător cu cît ducea această bătălie în numele condiției ei feminine.

M.S.: Vă rămîne timp pentru lectură?

M. V. Llosa: Întotdeauna am încercat să-mi păstrez un timp pentru lectură. Pentru mine lectura a rămas cea mai mare bucurie. Nimic nu mă entuziasmează, nu mă distrage sau nu mă absoarbe atît de mult ca un roman bun. Bineînțeles nu pot urmări actualitatea literară într-un mod sistematic, citesc mai mult din motive egoiste, personale sau pentru a mă documenta pentru romanele mele. Dar am citit cîteva scriitori tineri din Spania cu mult interes și Luís Landero mi se pare magnific. Romanul său *Juegos de la edad tardía* (Jocuri ale vîrstei tîrzii), este scris cu un umor rar întîlnit astăzi. De asemenea mi se pare bun scriitor Antonio Muñoz Molina cu o proză elegantă și în același timp de mare modernitate ca expresie.

Există apoi o serie de scriitoare de limbă spaniolă de bună calitate și care în același timp s-au bucurat de un succes comercial enorm. E vorba de Isabel Allende din Chile și mai recent de mexicana Laura Esquivel.

Cred că romanul de limbă spaniolă își menține verticalitatea, dar mai cred că literatura central-europeană – începînd cu Kundera – poate avea într-un fel rolul de protagonist așa cum în anii '60 l-a avut literatura latino-americană.

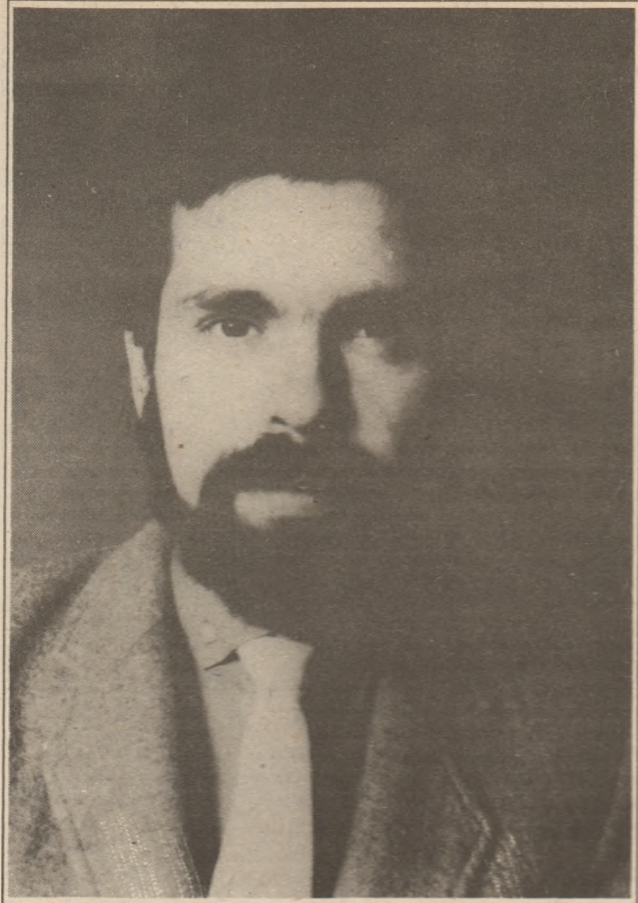
M.S.: Dacă dvs. ați fi ziaristul de la începutul carierei și, cu experiența de acum, ar trebui să-mi luați un interviu, cu ce întrebare ați începe?

M. V. Llosa: Ei bine, aș întreba dacă în România scriitorii simt că și în sfera propriei creații schimbările din ultimii ani au fost în bine; dacă aceste schimbări s-au reflectat în viața literară, intelectuală; dacă există deja roadele acestor schimbări, ale acestei îmbogățiri a vieții culturale și artistice. Ei, ce mi-ați răspunde?

Bineînțeles că, atunci, la Madrid, eu am dat un răspuns, *al meu*, dar nu el prezintă aici importanță ci acela pe care l-ar da scriitorimea română unui astfel de „chestionar“. Întrebările lui Mario Vargas Llosa ar putea constitui, cred, un bun punct de pornire pentru o discuție de cel mai acut interes în presa noastră culturală.

Comentarii și interviu de Mariana Sipoș

Die zeitlose Uhr

Până la primirea, prin poștă, a dactilografei romanului său, *Coaja lucrurilor*, n-auzisem niciodată de Adrian Oțoiu. După lectura textului, însă, mi s-a făcut rușine că nu-l cunosc de multă vreme pe acest autor, care are (sau va avea, este doar o problemă de timp) un loc distinct în literatura română. Regret că trebuie să recurg la cuvinte mari, dar întâlnirea cu proza sa a însemnat pentru mine o revelație. Comedia a vieții de fiecare zi, paradă cuceritoare de referințe livresce, scripitoare jocuri filologice, risipă de subtilități, proteism stilistic și spirit parodic, dar, mai ales, o bucurie de a trăi și de a scrie care stătea de multă vreme, pentru mine, ca o pânză de corabie într-o ladă de vechituri și pe care deodată un necunoscut (!) o ridică pe catarg și o face să antreneze cu vigoare scârțâitoarea navă a existenței noastre – acestea au fost atributele care mi-au venit de la început în minte. Doamna Magdalena Popescu, exigenta doamnă Magdalena Popescu, careia i-am recomandat romanul pentru a-l publica la Editura Cartea Românească, m-a asigurat că entuziasmul meu nu este exagerat.

Cine este Adrian Oțoiu? Iată cum se prezintă singur, lapidar: „Nume: Oțoiu. Prenume: Adrian. Alte nume: Adrian Sehelbe (pe când era poet). Născut în: 30 aprilie 1958. Locul: Râmnicu Sărat/ BZ. Profesiunea: Asistent univ. Locul de muncă: Universitatea Baia Mare (catedra engleză). Antecedente: a mai fost semnalat în *Amfiteatru*, *Contemporanul*, *Lucașărul*, *Tribuna*, *Steaua*, *Apostrof*, *Familia* etc.”

Din romanul *Coaja lucrurilor* (care îmi place integral, cu excepția titlului – singura sintagmă lipsită de farmec dintr-un text de peste patru sute de pagini) am ales pentru cititorii *României literare* un fragment de sine stătător, o epopee eroi-comică a unei abstracții: *timpul*.

Alex. Ștefănescu

„C E CAUTĂM aici?” se miră Vera, rotind ochii peste șirul de magheronite și dughele înghesuite una-n alta. „Timpul”, răspunde în doi peri Ștefan. „Timpul pur” – un oftat mecanic – „și simplu.” Și se apropie de o gheretă liliputană pe care scrie:

Leopold Krebs
Reparăm Ceasuri. Încărcăm Brikete

Împresurată de jerbe de aburi și gaz carbonic, ghereta asta sare la ochi: pereți de tablă prinși în nituri solide, canturi rotunjite, picioare de țevă ce o feresc de contactul cu pământul, ușa etanșă, geamlîc oglindat, pare, nu-i așa, o bătrână capsulă cosmică de pe vremea lui Gagarin. De geamlîc acela oglindat, ce aduce cu hubloul unei amfibii blindate, se apropie Ștefan, chinându-se să se chiorască înăuntru. Dar vai, oricum te-ai suci, geamul cel nou rămîne o oglindă impenetrabilă. „Nea Poldi” – strigă Ștefan – „sînteți înăuntru?” Nici un răspuns. Un oftat pneumatic, apoi tăcere. Cît timp Ștefan se scotocește după o monedă, Vera își aranjează părul în oglindă. Toc, toc, toc, bate Ștefan cu moneda în geam. „Hei, mai încet, dom' Gliga, că-mi spargi frumusețe de geam străineț!” răzbate dinăuntru un glas înăbușit. „Nea Poldi, cum de-ai ghicit că-s eu?” se minunează arhitectul. „Ehe, dom' Gliga, te recunoscui de cum te văzui! O față ca a ta nu se uită ușor. Așa-i, stimată domnișoară?”

„Mă vedeți? Cum?! Prin asta?!” face Ștefan pipăind oglinda. „Cum mă vezi și cum te văd!” chicotește nevăzutul interlocutor din spatele oglinzii, „da, da, te văd perfect, că pe fața astalaltă geamul e perfect transparent!” Arhitectului parcă nu-i vine a crede: „Nu zău? Atunci, spuneți: ce fac acum?” „Scoți limba; te strîmbi; te faci de rîs în fața frumoasei domnișoare. Apropo, nu faci prezentările?” „Cum? Prin oglinda asta?” „O, weh, uitasem! Sucele mele! Bitte, poftiți înăuntru!”

Ușa e în spate. Pînă la ea, te strecoari prin spațiul strîmt dintre gheretă și dugheana de alături (cea cu o firmă de o jovialitate suspectă), o, n-o să încăpem pe-aici, ba da, suge burta și haide, vai, mă mînjesc toată cu var, nu-i nimic, uite c-am încăput, iar acu' papapaf peste umeri, de iese praful din noi ca din doi bravi soldați ce trecură tîrîș prin tunelul morții!

În timp ce înăuntru yala ticăie, zăvoarele zăngăne, ivărele clempăne, lanțurile și foraiabărele zuruie, Vera are timp să remarce: „Asta-i de fapt o ușă de frigider!” Așa-i, iată și emblema ARCTIC cu cristalul de gheață al firmei (brr, atît de nepotrivit cu frigurosul de Poldi!). „Mai e mult?” trepidează Ștefan. „Mintenaș,” gîfîie Poldi, „mai e lacătul cu cifru... 2... 4... 8...” „La ce bun atîtea încuietori?” se întreabă Vera.

„Uuuh, se aude de alături, un oftat de deznădejde.”

„Bine zis, la ce bun? Că în ciuda lor, tot m-au călcat hoții azi-noapte!”

„Aoleu!” se sperie Ștefan, „și Omega...?” „Nici o grijă, e bine mersi în seif!” Aaah, se aude de alături, un oftat de ușurare. Lacătul cedează acum cu un clinchet vesel. „Gata! Stați numa' să decuplez alarma, că aia urlă ca trîmbețele Judecării de Apoi de ț-i scoală pe tovarășii de alături!” haha, tovarășii pentru care firma de o jovialitate suspectă confecționează splendide paltoane de lux din materialul cel mai bun, pin, stejar, palisandru.

„Toate valorile erau în seif” – relatează Nea Poldi în cele 30 de secunde cît se așteaptă dezactivarea alarmei – „mi-au șutit numa' ce era pe masă, opșpe brichete, o doxă, cincii vostokuri, o ceaikă... unșpe mii pagubă, da' pot zice c-am scăpat mai ușor decît alții!” Și cu asta ușa se deschide zuruind. Ștefan o împinge pe Vera înainte. Ea se oprește în prag uimită.

D INAUNTRU le suride un lungan năucitor, cu toate segmentele interminabilului sau trup pliate într-un chip de neînțeles pentru a încăpea în minuscula gheretă de aluminiu. Ghebos, dințos, cu lupa unui al treilea ochi scăpărînd în mijlocul frunții, cu picioarele alea împrăștiate peste tot – aduce cu *Macrocheira kaempferi*, crabul gigant din Marea Japoniei. „Poftiți”, îi îndeamnă, „intrați!” Unde? Cum? clipește Vera. Ștefan îi face semn să aștepte. Meșterul se lasă pe scaunul lui pivotant. Își adună picioarele de prin colțurile celulei, le pliază de cîteva ori, pînă cînd genunchii îi ajung la urechi; își încovoie spinarea; își pune palmele pe genunchi, în vreme ce coatele i se sprijină pe podea.

Vera a urmărit cu gura căscată acest număr de contorsionism, ce duce la degajarea unei treimi din suprafața chiliei. Se fac prezentările, domnișoara Olivera, domnul meșter orologier Poldi. Din ghemul de articulații încîlcit în jurul scaunului țîșnește un braț ce lovește tavanul, execută două-trei pendulări pentru reglarea tirului, apoi se aruncă fulgerător asupra fetei, care nici nu apucă să țipe, atît de repede i-a înhățat Poldi mina. „Păcerea e de partea mea”, suspină acesta, aplecîndu-se pînă la pămînt și izbutînd performanța de a-i săruta mina.

În timp ce meșterul și arhitectul fac tot felul de supoziții cu privire la spargerea, ba nu, *spargerile* de azi-noapte – c-a fost un întreg șir, da, am văzut și la ceasornicaria de lîngă Palat... Vera poate studia în voie figura uimitorului Leopold Krebs.

Fața lui vagă, erodată, fără vîrstă, are consistența unei turțițe de nisip de felul celor făcute de copii pe plajă. „Suferă de o maladie rarissimă” – îi va explica Ștefan mai tirziu, pe scara tramvaiului – „psamodermatomicoză”. Ca un efect secundar al acestei dermatoze incurabile, părul meșterului s-a depigmentat total, devenind transparent, nu alb, nu cărnut, ci străveziu ca un mînunchi de fibră de

sticlă. „Părul meu” – nostalgiază el – „avea o nuanță minunată. Cu vopselele astea din comerț n-o nimeresc nicicum; probez, probez, și tot nu iese!” Pînă una-alta și-a vopsit fiecare șuviță cu cîte un eșantion de culoare și-și pisează clienții, „ei, ia zi, ce nuață îmi vine mai bine?”

Înălțimea lui excesivă îi pricinuieste alte necazuri. Inima meșterului Krebs, oricît de mare și încăpătoare ar fi ea, cu greu izbuteste să pompeze cantitățile trebuitoare de sînge pînă în îndepărtatele gubernii ale extremităților sale. Ca efect, degetele-i-s mereu învinețite, iar el se plînge mereu de frig. A încercat să lupte împotriva lui, îngroșînd pereții gheretei cu o triplă izolație. Ca să răzbată înăuntru, Frigul trebuie să învingă, ca în basme, trei bariere: vată de sticlă, polistiren expandat, azbest. Plus geamul cel nou, o oglindă metalizată ce întoarce din drum nu numai razele de lumină, ci și cele de frig.

„Ia să-ți văd și eu oglinda-minune!” cere Ștefan. „Fenomenal! Chiar că-i transparentă! Mai transparentă decît un geam obișnuit! Ai senzația că de aici, de dinăuntru, vezi afară mai clar decît cu ochiul liber.” Poldi încuviințează: „Ehei, sticlă tratată în vid! Numai la *zghirie-norii* din America mai vezi așa ceva!” „Și de unde ați făcut rost de ea?” La întrebarea asta, meșterul se retrage în carapace, răspunzînd în doi peri: „De la niște olandezi... ăia cu care are contract Fabrica de Sticlă... Tițian!” – se întrebuie brusc – „Țițiene, potolește-te! Uf, iar are chef de giumbușlucuri! Prăpăditul, de-abia și-a revenit, după o gripă rebelă și uită-l ce face...”

„Cine?” întreabă Vera privind descumpănită în jur.

„Dumnealui” – răspunde meșterul – „ăla spînzurat sub grindă! Vezi-l cum se bălăngăne?”

Î I TREBUIE cîteva secunde bune ca să înțeleagă că e vorba de un păianjen care face acrobație la capătul unui fir invizibil. Faptul că puștoaica nu țîpă la vederea lui, așa cum e obișnuit să se întîmple, îi dă curaj lui Poldi să-și prezinte întreaga menajerie de păianjeni. O întreagă societate de arahnide sfielnice, ursuze și grațioase, la fel de frumoase și delicate ca niște angrenaje de ceasornic, balansiere, roțițe, pinteni, arcuri, din mijlocul cărora se și ițesc, cu care se și confundă cînd stau nemișcate, într-o visătoare pîndă. Firește, peste aceste artropode nu putea să domnească decît un *maître horologier*, cineva dedulcit cu finețurile mecanicii fine. Doar în clipa cînd meșterul ț-i prezintă, scoțîndu-i de prin cotloanele lor nevăzute, doar atunci cînd devii conștient că ghereta colcăie de păianjeni; nu, *colcăie* nu e cuvîntul potrivit, fiindcă păianjenii nu sînt niște gîngăanii gregare, ci-s niște ființe solitare mai degrabă discrete, ce nu apar decît cînd sînt convocate. Fiecare are numele și caracterul său. Tițian e un timid ce-și mai dă uneori în petec. Samantha e hrăpăreță și

intrigantă, și cam neglijentă în ce privește curățenia. Vintilă e pedant și snob. Kagemusha e impulsiv și răzburător. Dobre e nătăflet și-i lipsește un picior din mijloc. Kublai Khan e un venetic, un *metêque*, face pe vidan-jorul. Iezuitul comite cele mai abominabile crime în numele crucii ce-o poartă în spinare. Șacalu' nu vinează, ci fură de la ceilalți. Coraçon are necazuri cu digestia, ciugulește doar părțile moi. Francmasonu' e ideologul grupului și totodată constructorul cel mai priceput; pinzele lui sînt fără cusur tehnologic. Ghenadi Gherasimovici răspunde de cadastrul teritoriului, el atribuie terenuri noilor veniți. Meșterul, observă Vera, vorbește de ei cu multă căldură. E firesc, domnișoară, că vorba dulce mult aduce. A credeți că sînt educabili deci? Educabili? de către noi? pufnește meșterul ca de-o glumă bună, nu, domnișoară, nu puneți corect problema... Nu uitați, rasa asta a lor există pe pămînt de milioane de ani, au avut vreme să devină niște înțelepți în toată puterea cuvîntului, cîtă vreme noi...

„Omega, nea Poldi”, strică Ștefan frumusețe de moment de al adevărului. Plictisit de atîtea divagații, el vrea să știe una și bună: „Mi-ați reparat ceasul?”

„Regret, domnu' Gliga, dar n-am avut cînd. Mi-am pierdut toată dimineața cu miliția noastră populară, declarații, contradecții, inventarieri, poze, amprente. Plus Sașa care mi-a înfulecat o rudă de lebar.” „Cine-i Sașa?” „Eroul orașului, domnișoară; are gradul de locotenent; păcat că n-are glas să vorbească; atunci am vedea ce inteligent e!” „E mut?” clipește Vera uimită. Nea Poldi reorientează lampa de lucru ca să nu mai bată în ochii domnișoarei, ci asupra satelor de piese argintii risipite pe linoleumul negru al mesei. „Nu, domnișoară. E cîine. Ciobănesc german. Așa că” – se scuza iar meșterul – „n-am avut nici timpul nici poziția sufletească să mă apuc de un lucru așa de delicat...” „Dar ce are așa deosebit ceasul ăla a lui Ștefan?” nu pricepe Vera.

„Dar weh, domnișoară, ceea ce posedă dînsul nu este un simplu ceas! E un *Omega*! Ați văzut vreodată un *Omega*? Nu? E un vis! Stați să vi-l arăt!... Ar trebui” – se adresează acum lui Ștefan în timp ce manipulează roțițele seifului, ce scot misterioase declicuri – „ar trebui să mi-l lăsați mai multă vreme. E o plăcere să demonstrez așa o minunăție. Vedeți, pentru mine e ca un caz complicat pentru un *hirurg*. În loc să mă sperie, mă în-sufletește!” Ușa seifului se deschide cu un scîncet al metalului. „Simțiți? S-a făcut frig. Tot frigul de acolo vine. Din seif.” Ștefan și Vera schimbă priviri amuzate. „Cum vă explicați acest fenomen?” „Păi,” biuguie meșterul, „tot metalul ăsta din jur...” „... produce un cîmp electromagnetic” – maimuțărește arhitectul o explicație științifică – „un soi de gaură neagră...”

Florian NICOLAU

Eul

FLORIAN NICOLAU (1920-1993) este cunoscut ca traducător al lui Shakespeare sau al lui Erich Maria Remarque și ca secretar literar, vreme de peste trei decenii, al Teatrului Național din București.

Prea puțini știu că a debutat ca filosof (desigur,

după căutările poetice ale adolescenței, risipite prin presa vremii). Absolvent al Facultății de Litere și Filosofie din București, Florian Nicolau a publicat, în anii 1941-1943, în „Revista de filosofie”, trei studii de epistemologie, continuate printr-o serie de altele în „Revista Fundațiilor Regale” (1944-1947) și îndeosebi prin teza de doctorat *Despre imposibilitatea unei teorii atomiste a lumii fizice*, publicată în 1947 la Fundațiile Regale.

Vreme de decenii a meditat într-un „dialog filosofic” intitulat *Darul lui Phileas*, rămas în manuscris, în câteva zeci (!) de caiete.

Și tot rod al gândului de câteva decenii este și amplul eseu (de 360 de pagini dactilo) *Despre spirit*, definitivat în 1992. Lucrarea are nouă capitole: *Introducero; Psihismele; Stările Conștientei; Programul Conștient; Lumea Ideilor; Eul; Decalajul între natura umană și lumea Ideilor; Supremația Spiritului; Epilog.*

Textul pe care îl aduc în atenția cititorului este un fragment din capitolul al VI-lea, *Eul*.

Marin Diaconu

Aceasta este dovada cea mai grăitoare că lumea ideilor există independent de oameni. Comunicarea cu lumea ideilor mai depinde și de mijloacele de comunicare, care, de-a lungul secolelor, au sporit cantitativ și calitativ în mod permanent. De aceea în secolul nostru se poate vorbi chiar de o evaluare a posibilității de a comunica cu lumea ideilor a unei societăți în funcție de numărul mijloacelor de comunicare și de calitatea lor. Dar, în primul rând, trebuie luate în considerare cantitatea și calitatea instituțiilor de învățământ, principalele mijloace de transmitere sistematică a lumii ideilor. Tot datorită sporirii cantitative și calitative a mijloacelor de informație, există, în secolul nostru mai ales, tendința de formare a unei lumi a ideilor pentru întreaga omenire. Desigur că în nici o epocă „civilizația” omenirii, lumea ideilor aparținând unei anume societăți, n-a fost complet izolată, nici chiar în epocile „primitive”. De aceea comunicarea între diversele lumi ale ideilor a fost oricând posibilă. Dar mijloacele de comunicare n-au fost niciodată aceleași și de aceea gradul de comunicare a fost diferit. Diferitele societăți, ca și indivizii umani, s-au deosebit de-a lungul secolelor prin amploarea lumii ideilor pe care au creat-o sau gradul prin care au contribuit la crearea ei, ca și prin măsura participării la această lume.

FIECARE societate de astăzi își amplifică, pe cât îi este cu putință, procesul de comunicare cu celelalte culturi și civilizații. Încă de acum sînt anume domenii, cum sînt știința și tehnica, care aparțin majorității societăților din care este astăzi compusă omenirea. În orice caz, „fondul comun” al tuturor în lumea ideilor devine din ce în ce mai mare, nu numai datorită sporirii enorme a mijloacelor de comunicare, dar și interesului sporit pe care orice societate îl manifestă pentru o participare cât mai largă la știința, tehnica și cultura întregii lumi.

Omenirea este astăzi conștientă de însemnătatea acestui proces de participare la lumea ideilor și, deși „mecanismul” lui rămîne încă nu tocmai bine cunoscut, toate țările se străduiesc, pe de o parte, să-și aducă o contribuție cât mai mare la sporierea patrimoniului universal, iar pe de altă parte, să-și însușească într-o măsură cât mai mare acest patrimoniu. Acest aspect, adică locul pe care îl ocupă fiecare țară în ordinea evolutivă a omenirii, desigur că încă n-a ajuns să depășească criteriul forței, dar în mod sigur acesta va fi criteriul viitorului.

Dacă gradul de evoluție al celui de-al treilea mod de a fi (singurul prin care omenirea evoluează astăzi) se măsoară atât la indivizi, cât și la societățile în care trăiesc, prin gradul de participare la lumea ideilor, evoluția lumii ideilor se desfășoară pe cu totul alte baze. Ea nu poate „evolua” decât datorită activității spirituale a oamenilor, și această evoluție se manifestă printr-o continuă sporire a patrimoniului fiecărei societăți în parte și a celui universal. Se poate numi însă această continuă sporire o evoluție? Răspunsul, firește, este mai degrabă nu; decât da. Dar activitatea spirituală a omenirii nu este haotică, nu se desfășoară la întâmplare, ci prin diverse procese evolutive sau chiar involutive.

În toate tratatele de istoria civilizațiilor se vorbește în mod curent de epoci de înflorire ale unor societăți și de epoci de decadentă. Oricît ar părea de clare astfel de categorisiri, ele sînt foarte greu de tradus în limbaj

evoluționist. Procesul în sine este foarte complex și pare chiar cu neputință de analizat. El are diverse aspecte foarte greu de cuprins într-o anume concluzie și chiar nu este susceptibil de a fi calificat într-un fel sau altul. Dacă evoluția lumii ideilor și modul de participare al oamenilor și al omenirii la această lume s-ar desfășura numai pe coordonate benefice și numai pe procese evolutive ascendente, soarta omenirii ar fi fost cu totul alta și nici viitorul ei n-ar include posibilități atât de contradictorii. Dar noi am văzut că modul de a fi al ființelor vii înzestrate cu spirit este existența pe bază de decizii proprii. Dar, cum am mai spus adesea, aceste decizii pot fi și eronate și, din păcate, ele nu apar nici astăzi a fi foarte raționale sau, mai bine spus, corecte. Ele însă se iau pe baza participării la lumea ideilor, atât cele corecte, cât și cele eronate. Și lumea aceasta a ideilor nu este, ca în teoria socratică, perfectă. Ea este lumea ideilor pe care le emit oamenii, bune sau rele, adevărate sau false. Cîtă vreme oamenii nu vor fi perfecți, nici lumea ideilor lor nu va fi perfectă. Desigur că între lumea ideilor și opțiunile oamenilor există o diferență. Căci, deși această lume a ideilor conține multe idei eronate, chiar moduri de a gândi eronate (printre care și cele propuse de diverși filosofi), dacă opțiunile oamenilor, deciziile lor s-ar lua numai pe baza acelor idei corecte sau benefice, adevărate, frumoase etc., evoluția omenirii ar fi „garantată”. Dar, deși oamenii aleg ideile (din cele pe care le cunosc), ei nu săvîrșesc această operație numai după criteriul adevărului, al binelui, al frumosului. Există în lumea ideilor și idealuri de viață false, care de multe ori nu au atras numai anumiți oameni, ci și societăți întregi într-o anume perioadă. S-ar părea că, din toate aceste motive, oamenii nu sînt încă într-o fază evolutivă de natură să le asigure supraviețuirea. Și argumente sînt foarte multe în această direcție. A fost o vreme cînd lumea ideilor n-a fost atât de „puternică” încît să poată hotărî soarta omului, care rămînea în genere la discreția naturii. Cîtă vreme aceasta a fost situația, natura s-a dovedit a fi destul de „binevoitoare”. Iată însă că în secolul nostru mai ales, datorită unor progrese de necontestat (în sine) ale științei, omenirea a ajuns în situația de a-și hotărî ea singură soarta. Rezultatele le cunoaștem cu toții. Oare progresele științei sînt de vină? Cauza actualii situații a omenirii stă în faptul că aceste progrese au fost puse în slujba unor false și malefice idealuri de viață.

Deși, din acest punct de vedere, se poate dovedi cu lux de amănunte că teoria socratică a ideilor este profund falsă, teoria socratică a binelui pare a fi rămas, într-un anume sens, valabilă. Socrate a spus că nimănui nu i se poate contesta dreptul de a-și dori binele. Dar, din păcate, spunea tot el, oamenii nu își cunosc propriul lor bine și mai ales se pot înșela grav în această direcție. Dar oare aceasta să fie cauza răului? Socrate s-a dovedit totuși prea optimist: el a presupus că dacă oamenii și-ar cunoaște binele, l-ar și alege. Oare așa să fie?

Din toate aceste motive s-ar părea că încă nu putem vorbi de o direcție evolutivă fermă a lumii ideilor. Această situație nu e de natură să ne surprindă totuși, căci e firesc ca direcția evolutivă, fastă sau nefastă, să nu mai fie hotărîră de un destin, ci doar de propriile noastre decizii.

AȘA după cum am constatat existența psihismelor după performanțele anumitor ființe vii, tot astfel putem constata existența spiritului prin performanțele sale. Putem, gândind corect, să constatăm ordinea evolutivă a proceselor psihice. Putem, de asemenea, gândi și abstract asupra lor, cu riscul firesc de a ne înșela. Dar, acest risc oamenii și mai ales filosofii și l-au asumat în mod regulat.

Pentru toate aceste motive, este mai ușor a se constata performanțele spiritului, așadar este mai ușor a ști din ce constă lumea ideilor decât a se gândi corect spiritul. De aceea ea a și fost înglobată pînă acum sub termenul vag și nejustificat de „cultură”, înțelegîndu-se prin acest termen totalitatea achizițiilor spirituale ale oamenilor unei anume societăți și mai ales totalitatea operelor literare, artistice, științifice și filosofice ale acesteia. Acest termen a devenit ceva mai concret și mai inteligibil pe măsură ce biologii au început să vorbească de „canalul cultural” al evoluției. Prin această expresie se făcea o delimitare netă între evoluția biologică (evoluția speciilor) și evoluția spiritului. Pentru prima dată a fost clară ideea că specia umană nu mai evoluează biologic (în calitate de ființă vie), ci numai în calitate de ființă vie înzestrată cu spirit. Ideea că apariția speciei umane reprezintă sfîrșitul evoluției biologice pe planeta noastră a dobîndit un credit absolut. Dar rolul „culturii” (lumea ideilor) în nașterea și evoluția spiritului n-a putut fi sesizat, ca și rolul procesului de comunicare. Este încă dificil să se înțeleagă că acest proces poate fi un component, și încă unul esențial, atât în formarea lumii ideilor, cât și a rolului jucat de acesta în nașterea spiritului. Procesul de comunicare este încă insuficient cunoscut (deși odată cu teoria informației și cu cibernetica instrumentele de cunoaștere există) și încă mai puțin cunoscut este rolul lui în nașterea spiritului.

Acest aspect provine într-o mare măsură dintr-un rol foarte unilateral pe care oamenii îl atribuie „culturii” (lumii ideilor). Ea este considerată mai ales sub aspectul ei practic, adică prin prisma sub care facilitează existența omului, ușurîndu-i-o. Chiar operele literare și artistice sînt considerate, în chip vag, ca o „hrană

spirituală”, ca un mijloc de îmbogățire spirituală etc. Mai puțin a fost prezent în „mintea” oamenilor gîndul că lumea ideilor este în primul rînd motorul evoluției spiritului uman. Există teorii neospiritualiste care, descriind spiritul prin analogie cu trupul, consideră noțiunile, arhetipurile etc. ca pe o hrană a spiritului. După cum și filosofia materialistă atribuie „culturii” și mai ales filosofiei rolul de a „transforma lumea”, ignorînd faptul că acest proces de transformare a lumii este în primul rînd transformarea omului prin evoluția spiritului. Dar măcar aceștia din urmă au cel puțin scuza că neagă existența spiritului... Biologii și ciberneticienii au sesizat pe deplin rolul culturii în evoluția omului, vorbind despre canalul cultural al evoluției.

LUMEA IDEILOR, contribuind la evoluția fiecărui om în parte și deci și a speciei umane, evoluează și ea în același timp, prin contribuțiile aduse în mod continuu de spiritele cele mai alese ale omenirii. Dar se cuvine a fi făcută o distincție clară între modul de a evolua al individului uman și al omenirii pe baza lumii ideilor și evoluția lumii ideilor. Oamenii și omenirea evoluează printr-un grad mai înalt de participare la lumea ideilor. Dar nici omenirea nu și însușește în mod egal lumea ideilor (prin comunicare) de-a lungul secolelor. Au fost secole în care anumite societăți și-au însușit în mod foarte inegal lumea ideilor și deci au evoluat inegal. Cauzele acestei inegalități sînt multiple. În primul rînd este vorba de faptul că însușirea sau, mai bine spus, comunicarea cu lumea ideilor prin însăși natura acestui proces de comunicare nu se face niciodată în mod egal de către toți oamenii și de către diversele societăți umane. Nici un individ uman, și chiar nici o societate, n-are posibilitatea de a comunica cu întreaga sferă a lumii ideilor, oricît de înzestrat ar fi el și oricît de înzestrată societatea respectivă.

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Orașul de cenușă

PROBABIL ultima premieră a Teatrului Mic din această stagiune este *Sfârșitul Troiei* de Walter Jens după *Troienele* de Euripide, un spectacol pus în scenă de o echipă redutabilă: Vlad Mugur, Helmut Stürmer, Lia Monțoc. Textul scris de Walter Jens în 1982 folosește *Troienele* lui Euripide ca pe un pretext pentru relansarea discuției despre război, moarte, învingși și învingători din punctul de vedere al realităților dramatice, aceleași, din secolul nostru. Astfel, piesa sa este un fel de memorie morală și moralizatoare, căreia de cele mai multe ori îi simțim lipsa în virtutea cotidian. Altfel spus, *Sfârșitul Troiei* ar vrea să fie o zguduitoare zgîlțiere pentru cei ce nu văd din diavol decît coada, un episod din serialul distrugerii umane, o imagine a lumii noastre bolnavă de moarte, contaminată pînă astăzi de erori absurde, de catastrofe, de virusul iraționalului. Din păcate, nu aceeași forță a intențiilor o regăsim cu adevărat și în piesă, unde miza este

Teatrul Mic: Sfârșitul Troiei de Walter Jens (după *Troienele* lui Euripide). Traducerea: Victor Scrodet. Regia: Vlad Mugur. Decor: Helmut Stürmer. Costume: Lia Monțoc. Muzica: Mathias Thurov. Distribuția: Dinu Manolache, Leopoldina Bălănuță, Gheorghe Visu, Liliana Pană, Dana Dogaru, Alexandru Repan, Irina Movilă, Coca Bloos, Adriana Șchiopu, Irina Ionescu, Irina Rădulescu, Viorela Farcaș.

DANS

Concursul național de balet - Constanța '94 și dansul astăzi

O RAȘUL de pe malul Pontului Euxin, care din vreme în vreme dă la iveală noi vestigii ale civilizației antice, bătrînul Tomis, își construiește în prezent un profil cultural complex: muzee, teatre, operă, festivaluri și concursuri de artă. Aportul dansului la constituirea acestui profil a devenit substanțial, în principal datorită prezenței în acest oraș, începînd din 1978, a unei personalități artistice de talia maestrului Oleg Danovski.

În anul amintit, apărea în Constanța, alături de trupa de balet a Teatrului Liric, încă o companie coregrafică, sub directoratul lui Oleg Danovski. Două companii de dans într-un oraș - excepțînd capitala și Clujul - erau și sînt o excepție. Dar excepția constă, în primul rînd, în faptul că noua companie nu era subordonată artistic unui teatru de alt profil. Emanciparea completă s-a petrecut, însă, abia după 1989, cînd a primit și dreptul de a avea o structură organizatorică proprie, devenind primul nostru Teatru de Balet Clasic și Contemporan, apreciat astăzi în țară și în străinătate.

Un alt vis „nebunesc”, cum singur îl definește, l-a îndeplinit Oleg Danovski în anul trecut cînd, la inițiativa sa, a avut loc prima ediție a Concursului național de balet din Constanța. Și visele sale nu se opresc aici, căci la ediția din acest an, desfășurată între 6 și 12 iunie, și-a anunțat intenția de a transforma această competiție în concurs internațional, în alternanță cu cel de la Varna.

Dar la Constanța s-au mai pus bazele unei instituții esențiale pentru dezvoltarea artei dansului: secția de coregrafie a Liceului de artă. Ea a dat în acest an prima promoție cu studii complete și elevii ei s-au evidențiat la secțiunea de dans românesc, în concursul dintre școlile de coregrafie și la secțiunea de dans contemporan, la Concursul național de balet. Totodată, începînd din acest an, Teatrul de Balet Clasic și Contemporan din Constanța își va putea angaja balerini și din pepiniera propriului oraș.

Ambiția maestrului Danovski merge și mai departe. Pe lângă liceul amintit va apărea din toamnă și un Colegiu de trei ani, care să dea o instrucție universitară tinerilor balerini. Secția de coregrafie a Academiei de Teatru și Film din

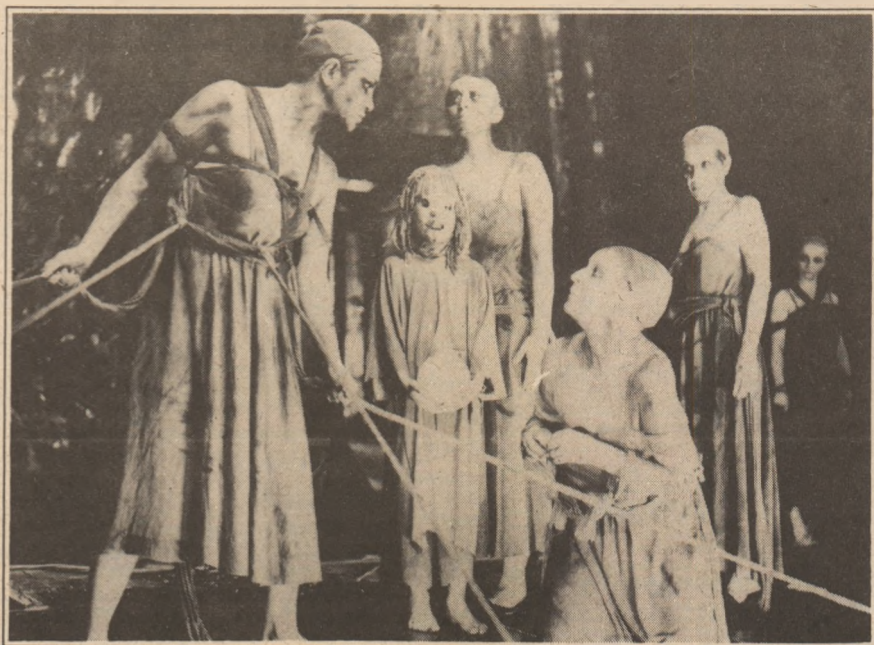
București, secția creată pentru coregrafi și pedagogi, va da anul acesta, după patru ani, prima promoție de absolvenți cu studii superioare, dar pentru balerini-interpreți Colegiul din Constanța va fi începutul unei atare instrucții. Consecințele acestor demersuri se vor vedea, desigur, în timp, dar punctul lor de pornire rămîne un punct esențial.

Același lucru se poate spune și despre Concursul național de balet, care de la o ediție la alta s-a extins și a cîștigat în prestigiu, dar a cărui importanță se va evidenția, cu mai multă claritate, abia în anii următori.

Concursul a avut ca organizatori Comitetul județean, Inspectoratul pentru Cultură și Teatrul de Balet Clasic și Contemporan din Constanța, în colaborare cu Comitetul Național al Dansului din România (de pe lângă UNESCO) și cu

felicia Șerbănescu și Horațiu Cherecheș (premiul I, dans clasic, seniori, în *Pas de deux* din „Don Quijote”)

Imagine din spectacol

ruine fumegînde, toate acestea și fiecare în parte scot la iveală grandiosul montării bazat fundamental pe imagini. *Sfârșitul Troiei* este în primul rînd un spectacol vizual, construit cu ingeniozitate, suplețe și rafinament de Lia Monțoc și Helmut Stürmer.

Cum am mai spus, un al doilea pilon important ar fi trebuit să fie interpretarea, care să suplinească scăderile textului și să susțină ideea regizorală, atît cît este ea definită. Din păcate, la acest nivel totul se estompează. În spectacolul din seara premierei, miercuri 15 iunie, a lipsit ritmul interior al fiecăruia, dar și ritmul exterior care ordonează forma rotundă a punerii în scenă. Replicile s-au legat greu, confuz, actorii și-au simțit și au trăit prea puțin, neconvîngător, personajele. Aproape nimeni nu a reușit să iasă din linia cunoscută, fiind ușor de indentificat chiar și nuanțe manieriste. Au izbutit să-și rupă

parțial lanțurile Leopoldina Bălănuță (Hecuba), Dana Dogaru (Andromaca) și Alexandru Repan (Menelaos). Deși puțin prea demonstrativă, Irina Movilă (Elena) se face cu adevărat remarcată prin starea și jocul său, deopotrivă provocatoare și disperate. Puțin inspirat mi s-a părut momentul de canto solistic la care s-a apelat și care eșuează în ridicol.

Sfârșitul Troiei este, totuși, o propunere interesantă a acestei stagiuni, perfectibilă probabil în timp. Ca și în *Antigona* de la Teatrul Bulandra, aripa antichității se întinde, actualizată, pînă în zilele noastre și ele cutremurate de primitivism demonic al distrugerii și al distrugătorilor. Spectacolul de la Teatrul Mic este un apel estetic la conștiința de sine, în care „libertatea de gîndire nu este adevărată decît în cazul celui care a acceptat pericolele gîndirii”, cum scria undeva Denis de Rougemont.

Liceul de Artă, Secția de Coregrafie din Constanța, desfășurîndu-se sub înaltul patronaj al Ministerului Culturii.

Avîndu-l ca președinte pe coreologul Gabriel Negri, juriul a fost format din coregrafi, pedagogi și interpreți de la București, Cluj, Chișinău și Constanța, în timp ce concurenții, avînd între 14 și 26 de ani și fiind organizați pe trei grupuri de vîrstă și în cadrul a două secțiuni, una de dans clasic și cealaltă de dans contemporan, au fost cu precădere din București și din Constanța, dar și din Chișinău și Timișoara.

Teoretic, prevederile concursului au depășit realitatea anunțînd că se pot prezenta la concurs atît elevii ai școlilor de stat de coregrafie cît și ai unor școli particulare de balet, deși pentru ca acestea să poată să apară sîntem în așteptarea legislației necesare.

Deocădată, concursul este o oportunitate de afirmare timpurie a elevilor din școlile de stat și de evidențiere a valorii artistice și a perfecțiunii tehnice a tinerilor din toate companiile de balet, pentru toți Constanța fiind o etapă în drumul către marile concursuri internaționale.

Ministerul Culturii a oferit banii necesari premiilor I, II și III de la toate grupele de concurenți, la acestea adăugîndu-se fondurile pentru premii speciale oferite juriului de ziare și societăți comerciale din Constanța, de persoane particulare, precum domnii Oleg Danovski și Constantin Dușu și chiar și de către membrii juriului.

Concursul a pus în valoare multe talente, unele în formare, altele cu o statură profesională bine conturată. Dacă laureatele secției de dans clasic de la juniorii mici (14-16 ani), Cătălina Măgureanu (premiul I), Elade Sineav (premiul II) și Sorina Șerban (premiul III) promit prin acuratețea execuției, premianții de la secția de juniori mari (16-19 ani), Mateia Săndulescu și Alexandru Foteșcu (premiul I), Olimpia Cheța și Mircea Crăciun (premiul II), Cosmina Zaharia și Ciprian

Oprîșan (premiul III) atestă un nivel avansat de pregătire, prin siguranța și eleganța liniei. Ținem să remarcăm maturitatea artistică și calitatea tehnică a dansului Olimpiei Cheța și a lui Alexandru Foteșcu și perspectiva de mare tehnicitate a lui Mircea Crăciun. Seniorii aceleiași secții clasice (22-26 de ani), Elisabeta Ogrăanu și Horațiu Cherecheș (premiul I), Silvia Ivan și Constantin Georgescu (premiul II), Cristina Uță și Cristian Tarcea (premiul III) s-au prezentat la nivelul statutului lor de dansatori profesioniști. Au reținut atenția, în special, Elisabeta Ogrăanu, prin stilul impecabil de epocă în care a interpretat *La Sylphide*, Silvia Ivan prin tehnica fără cusur a variației din *Don Quijote*, Horațiu Cherecheș prin performanța tehnică a interpretării variațiilor din același balet și Constantin Georgescu, prin silueta elegantă și stilul nobil în care a dansat *Pas classique de Auber*.

Secția de dans contemporan a avut în această ediție un număr crescut de concurenți, concursul constituindu-se, prin varietatea coreografiilor, într-un veritabil micro-recital. Această secție ridică însă probleme complexe legate de definirea stilurilor de dans care se cer neapărat elucidate în cadrul unor colocvii pe această temă. Oricum, premiații, dăruiți fiecare genului de dans pe care l-au interpretat, au fost, la juniori (14-19 ani) Bianca Fănarîu și Mircea Crăciun (premiul I), Mateia Stănculescu și Alexandru Foteșcu (premiul II), Cosmina Zaharia și Ciprian Oprîșan (premiul III) - dintre aceștia Bianca Fănarîu și Mateia Stănculescu excelînd prin expresivitatea plasticii corporale, iar Mircea Crăciun prin greutatea, pornită din interior, pe care o conferă mișcării. Laureatii concursului de seniori ai aceleiași secții (19-26 de ani) au fost Simona Iliescu și Horațiu Cherecheș (premiul I), Varvara Ștefănescu și Răzvan Mazilu (premiul II), Monica Petrică și Daniel Precuț (premiul III). Toate trei dansatoarele premiate s-au remarcat prin sculpturalitatea corpurilor de o deosebită expresivitate, ca și Răzvan Mazilu, o personalitate de valoare excepțională a dansului contemporan.

Liana Tugearu

Mr. Jones vrea să zboare

CINE e Mr. Jones? Un bărbat cu alură sportivă, încă tânăr (în jur de 40), un tip excesiv (când excesiv de vesel, când excesiv de trist, când exuberant și expansiv, când copleșit și îndurerat), un om la granița dintre trăzniți și bolnavi mintali și care, atât la polul euforic cât și la polul depresiv vrea să facă unul și același lucru: să zboare. Coccoțat pe un acoperiș, cu brațele îndepărtate ca două „aripe”, omul nostru freamătă de poftă de zbor, în transă și în concurență cu avioanele care brăzdează văzduhul. „De ce oare numai copiii visează că zboară?”, ne pune problema, dojenitor, Mr. Jones la un moment dat. „Eu sînt un copil! Nu sînt bolnav cu adevărat!”, pledează el în fața instanței și are câștig de cauză: nu e închis cu forța în clinica de boli nervoase, deși încercase să zboare, deși țîșnise pe scenă la un concert, ca să corecteze ritmul orchestrei și ca să-i sară în ajutor „prietenului meu, Ludwig” (Beethoven, compozitorul, vorba lui Mazilu).

Acest personaj, Mr. Jones, suferind maniac-depresiv, se îndrăgostește de „doctorița lui”. Și viceversa. Filmul se sfîrșește cu ei doi, împăcați pe acoperișul fierbinte. De reținut și cea mai mișcătoare declarație de dragoste posibilă în gura unui medic: „Nu ești bolnav: ai o boală. Boala nu e totuna cu tine!” - Iubirea, cea care

Mr. Jones - prod. americană; regia: Mike Figgis; scenariul: Eric Roth, Michael Cristopher; muzică: Maurice Jarre. Cu: Lena Olin, Richard Gere, Anne Bancroft, Tom Irwin, ș.a.

mișcă sorii și celelalte stele, mișcă și cosmosul interior; după atîtea filme cu personaje care din dragoste își pierd mințile, Mr. Jones pune problema invers: prin dragoste, spre deplinătatea facultăților mintale! „Ești un bărbat interesant, domnule Jones”, remarcă doctorița, la începutul flirtului lor; - „Și vrei să mă faci unul obișnuit?”, răspunde pacientul, într-o sclipire de luciditate.

Altfel, e de înțeles de ce Richard Gere personal „a băgat bani” în acest film. O asemenea partitură pentru un actor, e mană cerească: de la culmile exaltării la culmile disperării, tur-retur, într-un singur film. Rolul unui seducător chinuit de boală, dar nu mai puțin seducător. Doctorul și pacientul salvîndu-și reciproc viețile. Filmul e plin de bune sentimente și de „învățăminte” care merg la inima marelui public (vezi sălile pline, în ciuda caniculei), și care, în plus, îi dau și senzația unui film „serios”.

În altă ordine de idei, Gere mi s-a părut - contrar opiniei unor confrăți - absolut credibil în postura de bolnav (e adevărat că, aici, doar medicii psihiatrii s-ar putea pronunța în cunoștință de cauză). În schimb, nu-l crezi pe Mr. Jones cînd își revendică porniri geniale: „La trei ani cîntam Mozart. La 12 ani citisem tot. La 18 ani eram centrul Universului”. Degeaba. Obsesiile culturale nu-i vin, masca de geniu bolnav nu i se lipește de figură.

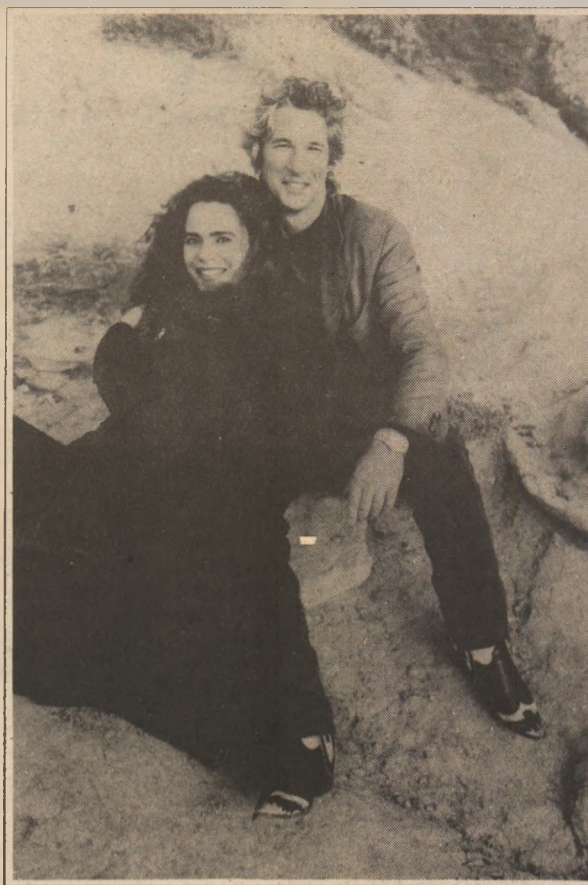
Conștientizați de faptul că patetismul declarativ al poveștii nu e deajuns, autorii îl contrabalansează cu umor: „La douăzeci de ani am luat

73 de aspirine. M-am trezit pe un pat de spital. De atunci nu m-a mai durut capul nici odată”.

O paranteză: sălile pline ar putea fi interpretate și ca un fel de „depresie la depresie trage”? Aflăm, dintr-o lucrare de psihiatrie, că depresia este cel mai frecvent fenomen psihopatologic; studii recente susțin că 10% din pacienții care se prezintă la medicul generalist sînt depresivi. Experții O. M.S. afirmă că 3% din populația globului suferă de depresie, ceea ce înseamnă peste 140 milioane de persoane! Și, ne asigură autorii, „numărul depresivilor va crește în continuare!”. De ce?

Din următoarele considerente: creșterea duratei medii de viață, modificările psiho-sociale rapide, generatoare de stress, creșterea morbidității prin boli cronice, la care depresia apare ca sindrom asociat, consum excesiv de medicamente care pot induce o depresie farmacogenă (în special anti-hipertensivele, corticosteroidii, contraceptivul).

Revenind la film: cînd Richard Gere rostește replica „De 20 de ani intru și ies din spitale”, din nou nu-l crezi. E vizibil faptul că actorul „a intrat în spital” doar pentru filmări.

Care e pacientul și care e doctorul?
(Lena Olin și Richard Gere în Mr. Jones)

Nici o clipă imaginea starului nu se șterge ca să lase în loc, nouă, imprevizibilă, imaginea personajului (cum se întîmpla, de pildă, cu Dustin Hoffman în Rainman, ca să rămînem în perimetrul bolilor psihice).

În loc de concluzie: un film american despre depresiunea psihică nu putea fi decît... stenic. Totul e tratat metodic, expozitiv, sportiv, antrenant, fără nostalgia unor profunzimi abisale sau a unor dezechilibre iremediabile. Suferința e, și ea, înainte de toate, spectacol. Iar filmul - rețetă.

Sărbători diverse

ULTIMELE dați cînd am participat - la reuniunile *Fêtes Musicales en Touraine* - din Franța, la celebrul hambar ales de Sviatoslav Richter pentru a celebra marea muzică, îmi amintesc că, la sfîrșit de iunie, la Tours (hambarul medieval de la Meslay este situat la vreo 12 kilometri de această capitală a văii Loirei) avea loc o sărbătoare populară la care luau parte, locurile permi-

Marele premiu al concursului „Jeunesses Musicales”: violonista Irina Mureșanu

tînd adunarea unui număr mare de oameni, felurite ansambluri populare, coruri, grupuri de dansatori etc. Acum, am primit din partea Institutului Francez din București o înștiințare despre „Sărbătoarea muzicii” de la 21 iunie 1994, prevăzută în diverse săli, printre care foaiatul galben de la Opera Română. Important este că au revenit cu acest prilej în țară Costin Cazaban, compozitor, profesor, critic stabilit de cîțiva ani la Paris și desfășurînd acolo o activitate notabilă, precum și pianistul Andrei Vieru, despre care semnalăm mai demult că îl văzusem și ascultasem la TV5 - Europe, programat de astă dată într-un recital cuprinzînd mai ales Tablourile dintr-o expoziție de Musorgski. Alegere și bună și riscantă - dacă ținem

seama că această lucrare rămîne legată pentru mulți de versiunea hiper-genială oferită de Richter la primul său recital bucureștean de la Ateneul Român, e adevărat dinainte de 1960. Florica Musiceacu (profesoara unor artiști ca Dinu Lipatti, Maria Fotino, Măndru Katz, Dan Grigore) stătea într-o lojă, se cam schimbase la față și ne-a spus tuturor celor ce-i sorbeam fiecare cuvînt: „Să țineți minte ziua asta!”

Nu numai fiindcă o țin minte prea bine și mi-era teamă de confruntarea cu o asemenea amintire, am lipsit de la Operă (să nu uit, pe afișul pe care l-am primit scria *Faites de la musique* - Faceți muzică) dar și pentru că țineam cu orice preț să fiu de față la o sărbătoare sonoră desfășurată concomitent la Sala Radio. Orchestra de cameră, dirijată de Ilarion Ionescu-Galați, anunța un adevărat festin clasic: Mozart - *Serenada nocturnă pentru două orchestre și timpani în re minor, KV 239* și *Concertul pentru pian și orchestră în do minor KV 491*, precum și *Simfonia I, în do major, op. 21* de Beethoven. Să vă explic: mai întîi, am o stimă constantă pentru acest dirijor, care era și un violonist excelent (nu uit că a cîntat de mult *Concertul de Șostakovici*, onorînd cum se cuvine o asemenea lucrare extraordinară), iar mai pe urmă, cînd și-a ales șefia de orchestră, a umblat prin lume, fiind discipolul unor „capete încoronate” ale podiului dirijoral din Europa și America.

În plus: *Serenada nocturnă* este o muzică divină și ascultată prea rar. Nu pot uita că la Filarmonica bucureșteană, cu decenii în urmă, ne-a dăruit-o un ilustru maestru ungar: Somogyi Laszlo. Acuma, Ilarion Ionescu-Galați a modelat-o, în convorbirea celor două mici orchestre, cu har, cu dezinvoltură, copios fără să „dea pe răscoală”. Apoi, am avut satisfacția să constatăm că avem în Viniciu Moroianu un pianist care ne poate potoli dorul după așii esențiali ai claviaturii. Înțelegerea adîncă a textului a învățat să o împletească cu șlefuirea tehnică impecabilă. Durerea și dramatismul *Concertului în do minor*, dar și un anumit echilibru și *cuvînta* mozartiană le-am găsit din plin realizate de el, alături de excelența orchestrei și dirijori. Să nu mai oftăm după „nume mari” străine, că nu prea sînt bani pentru a le aduce, și să ne consolăm că avem și la noi *marță fină* - de altfel Viniciu a început să fie prețuit și în

alte locuri, mai bine să-l onorăm cum i se cuvine cînd ne cîntă pe aici...

În fine, *Simfonia I* de Beethoven. Ce bine că ne-am adus aminte de ea, mai ales că i s-a făcut dreptatea rezervată, de obicei, suratelor ei cu numere mai mari!

Un fapt important și lăudabil a fost concursul *Jeunesses Musicales*. Talentul muzical și educația lui au resurse de nădejde în România. În juriile, prezidate la vioră de Petre Lefterescu, rectorul Academiei de Muzică bucureștene, și la pian de Constantin Ionescu-Vovu, șef de catedră, au figurat și oaspeți de seamă: străini, dar și români stabiliți peste hotare ca Șerban Lupu (Illinois) sau Constantin Șerban pentru vioră, însă ne-a părut bine să auzim și nume prea rar prezentate în capitală, ca Ninuca Oșanu-Pop, profesoara multor pianști chujeni sau Daniel Polovski, reprezentînd Iași. Între altele fie zis, ar trebui publicate toate numele membrilor juriului, dar și ale laureaților la diferitele categorii de vîrstă, pentru că, citite în sala Ateneului de compozitorul Petru Stoianov, ele erau poate clare, în transmisie directă, doar auditorilor de radio, însă publicului prezent la festivitatea și concertul de încheiere, nu! Am reținut totuși că, între participanții de excepție veniți la București erau unii din Republica Moldova, din Rusia, o tînără coreeană discipolă în S.U.A. a lui Șerban Lupu ș.a.m.d. Bine înțeles că în-am desfășurat ascultînd *Ghiocelul* de Ceaikovski descoperit de minuțele unei pianiste de-o șchioapă din Republica Moldova sau că dificultățile *Rapsodiilor* de Liszt erau înfruntate de unii tineri nu numai cu dezinvoltură, dar chiar cu expresivitate. Dar, de ce să nu recunoșc, am fost atras în primul rînd de versiunile unor pagini enesciene (ca de pildă a cel *Bourlee* oferit la pian de o tînără distinsă pentru „cea mai bună interpretare a unei piese românești”. Excelentă redare a *Scherzo-ului* din *Sonata I* pentru pian, de către tînărul clujean Sergiu Gherman, ne-a arătat că exemplul profesoarei transilvănene citate, recunoscută ca una din cele mai distinse interprete ale lucrării, a rodit din plin. Premiul special al juriului era pe deplin meritat și de violonistul Remus Azoitei, care ne-a dovedit că farmecul special al *Sonatei a II-a, în fa minor* este departe de a se fi epuizat. Desigur că numai lista completă a celor distinși din noianul de concurenți ce și-au disputat întîietatea ar fi concludentă. Se cuvine însă arătat că o violonistă de sclipire

și seriozitate ca Irina Mureșanu, care s-a evidențiat anterior la multe întreceri din străinătate, a cucerit Marele Premiu al concursului „Jeunesses Musicales”; interpretarea plină de finețe a fanteziei „Carmen”, în care nu numai strălucirea violonistică era pe primul plan ci și savoare, atmosfera specială a tematicii, a fost, la Ateneu, concludentă, cu atât mai mult cu cît acompaniamentul pianistic al Danei Munteanu, premiată și ea în domeniul respectiv, s-a arătat de un nivel deosebit.

Aniversarea unui deceniu de emisiuni „Vă place opera?” a furnizat una dintre rarele săli pline cunoscute în ultimii ani și se cuvin recunoscute meritele inimoasei redactore T.V. Luminița Constantinescu în organizarea reuniunii unor buni cîntăreți de operă. În afară de satisfacția ascultării unei soliste de prestigiu mondial ca Helen Donath și a urmării profesionalismului cu care soțul său, Klaus Donath, a dirijat Orchestra Națională Radio, care a acompaniat, pe primul plan al impresii artistice stă noblețea glasului și atitudinii artistice a tenorului nostru Ionel Voineag; i s-a alăturat într-unele momente prezența remarcabilei soprane Felicia Filip. Clujeanul Ion Țibrea, soprana ieșeană Mioara Cortez, basul reputat la Viena, Theodor Cîrdea (dar nu în aspectul scenic, ușor forțat în *Basilio*), cuceritoarea participare sufletescă a Marinei Krilovici au marcat momente reușite ale unei serii, exclusiv de operă italiană (pe cînd una Mozart, Weber, Wagner, Richard Strauss?) pe gustul multor auditori, dar nu al tuturor!

În încheiere, impresia reconfortantă a unui tînăr talent dirijoral. Dan Rațiu, la pupitrul repetat pozitivei Orchestre de cameră Radio! Aptitudinea de reconstituire veritabilă a climatului muzicii baroce într-un *Concerto grosso* de Händel, ocazionarea audierii unei partituri puțin frecventate de Mihail Andricu (suita „*Cenușăreasa*”), culoarea impresionistă și atmosfera de basm, seducătoare în *Ma mère l'Oye* de Ravel, ne-au despăgubit în mare măsură pentru dezamăgirea reascultării, după mulți ani, a violoncelistei - reputeate de altfel - Alexandra Guțu, care n-a avut nici timpul stabilirii în repetiții detaliate, a unei colaborări coresponsabile cu orchestra, nici atitudinea sobră, de autentică ținută convenită ades abordatei literaturii muzicale preclasice (Couperin, Vivaldi).

Soarta națiilor mici

DE VREO patru ani încoace noi tot avem umor față de imaginea pe care ne-o confecționează diverși băieți care cară câte o cameră de luat vederi în spate și cărora le-a intrat în cap că sîntem o țară de handicapați. Copiii nimănui din Gara de Nord se pot lua la întrecere, azi, cu Richard Gere în materie de mediatizare. Dar, dacă ne gîndim oleacă, Parisul poate fi ilustrat prin cloșarzii săi, New York-ul prin amărății lipsiți de casă care își întind noaptea așternutul pe unde se nimereste și nu mai vorbesc de capitale mai apropiate de noi, destul de bine garnisite cu inși fără căpății.

Dacă stăm să judecăm drept, sîntem o țară destul de amărită - sărăcie, frustrări, oameni care n-au de nici unele și care au ajuns să cerșească, dar în general în această stare de lucruri există o bună-cuviință pe care toți acești reporteri ai lui pește nu sînt în stare s-o perceapă. În '90, cînd au apărut pe piață primele reportaje despre handicapați din România, am fost de acord cu ele, fiindcă regimul lui Ceaușescu s-a străduit să ascundă tot ceea ce nu-i convenea. Dar de patru ani încoace, România e tot un soi de cocoșat de la Notre Dame, cam în același fel în care Iugoslavia nu era bună ca atare. Între timp Iugoslavia s-a rupt și dintr-un stat destul de bine alcătuit a devenit o constelație de stătuțele care nu prea știu ce să facă cu mica lor independență. Noi am rămas țara cerșetorilor și a detractorilor din jurul Gării de Nord. Să fim totuși serioși. Cei care ne fac această imagine merg pe ideea că, indiferent ceea ce ar spune despre noi, n-au ce pierde.

Povestea cu acel corespondent al Agenției France Presse, un nimeni cu condei, e o probă că umorul nostru a cam ajuns la capătul resurselor sale. Un editorialist a afirmat că aici e vorba de mult zgomot pentru nimic. Eu cred că, dimpotrivă, s-a făcut prea puțin zgomot. Țările puternice au mijloace invizibile pentru a-și păstra intactă reputația. Țările mici trebuie, din păcate, să facă zgomot, chiar și atunci cînd zgomotul pe care-l produc se întîmplă să fie mai mare decît cauza.

Așa că toate reacțiile împotriva celui ziarist de la France Presse care, după mine, voia să obțină efecte de limbaj favorabile echipei noastre de fotbal, sînt justificate. Acest franțuz de doi bani n-a găsit alt mijloc ca să ne laude decît folosind un termen peiorativ, pentru a o întoarce apoi în paradoxul elogiului. Indiferent de ce i-a fost în cap, corespondentul de la France Presse a dat urit cu bîta în baltă. Și nu cred că Doina Cornea trebuia să se declare țigancă pentru atîta lucru. Fiindcă Doina Cornea n-are cum intra în polemică, fie și implicit, cu un ziarist oarecare. În schimb, în măsura în care Doina Cornea se luptă cu agenția care-l păstorește pe acest gazetar, lucrurile se schimbă. Doina Cornea reprezintă un nume pentru orice agenție de presă. Intervenția ei e mai degrabă mediatizată decît mai știu eu ce protest al Ministerului de Externe. Fundamental, motivele sînt cam aceleași - confuzia și, mai ales, părerea că despre români se poate scrie oricum.

S-ar putea spune că prea s-a sărit în sus pentru un cuvînt, cum de altfel s-a și spus. După mine, această replică are meritul uriaș că îi îndeamnă pe cetățenii fără mari probleme de conștiință să nu se lase pradă reveriilor. România nu e buricul pămîntului, dar pentru locuitorii ei, ea nu intră în regim de abținere la replică. S-a făcut tîmbălău împotriva nefeicitului elogiul făcut de corespondentul agenției franceze de presă. Foarte bine că s-a făcut. Căci istoria cu țiganii români nu s-a născut în capul celui corespondent de presă al AFP ci în mintea lui Jirinovski. Și dacă și atunci cînd ciștiști ești luat drept altcineva, ce pretenții mai poți avea la pierdere. Soarta națiilor mici e să fie bătoase, la o adică. Iar ai noștri n-au făcut decît să se supună acestei reguli, uitînd de umor și uitînd să facă analiză lingvistică pe textul cu pricina.

Ca să nu cădem pe mina celor care răscolesc în false conflicte e de preferat să ne sară țandăra în astfel de împrejurări.

Contorul electric

DIN Caietul roșu. (1959). O voce străină se aude în birou, contrastînd tare cu tonul celorlalte voci, - voci de avocați, de juriști. Din cei ce nu spun *camdeodată*, de exemplu, în loc de *deocamdată*. Am observat, cine spune *camdeodată*, e un timpit de regulă deși vorba pare posibilă, ca toate maltratarile populare ale limbajului. Acestea prin neputința lor de a rosti corect cuvîntul, înving. Prostimea, adică, lexical, învinge totdeauna, întorcînd aiurea vocabulele. Ce-i drept, e nevoie, pentru omologare, măcar de o mie de ani. Toți cei din birou, șocați, își înalță capetele privindu-l pe intrus. El a întreat, cu solemnitatea plină de umilintă a semi-analfabetului pătrunzînd într-o lume în care oame-nii, în loc să țină în mîini unelte, ca la țară, ca în fabrici, - țin stilouri, creioane, sau tăcane la mașinile de scris: „P-acilea e unde se dă ceferticatele alea... cum le zice...” și insul se scîrpină în cap. Cum naba, mă gîndeam, să zici, în acest caz grotesc, „origine sănătoasă”; și cum să închizi ochii, făcînd, în numele acestei limbi stîlcite, - ai căror posesori pot fi în stare de orice - o revoluție?

ÎN APARTAMENTUL ei vechi și luxos, un lux demodat, încremenit de asaltul mizeriei și depozării sociale, - mizerie ce nu apucase încă să intre înăuntru, dar care se pregătea să ciocănească la ușă, - era atîta distincție defunctă, că te apuca tristetea, prefăcută, tristetea distantă, abstractă, a magazinelor de pompe funebre, unde îți dai seama că și transcendentul costă, are un preț; cum te-ai gîndi să-ți cumperi un costum nou expus în vitrină, prea scump pentru tine, sau prea... nu știu cum. (Șters, ilizibil).

Ginel, adoratorul femeilor, *Gynekolatris*, așa cum i se zicea, grec fiind, pretinde că, intrînd în astfel de apartamente luxoase, lui îi vine să scuipe pe jos, să rigîie, să injure, să spună mîscări, și că așa făcuse un strămoș de-al lui intrînd în cortul lui Menelau, încornoratul...

ACEST Ginel, un tînar simpatic, de familie bună, brăileană, cu dosar prost însă, se angajase de nevoie controlor de lumină, deși știa destulă carte. O treabă ușoară de băiat isteț; citeai contorul, scriai chitanța... și zicem noi, azi, bătrîni de noi, zicem, mă gîndesc așa, într-o doară, că am zice cu toții, ca la un semnal, „dar unde... unde e lumina

de altădată? chitanța aia modestă a ei, pe care aproape că nici n-o băgai în seamă, la buget?”...Aplic pe stofa eche acest petec scump din 1994...

Astfel, umblînd din casă în casă, *Gynekolatris* văzuse multe locuințe, multe moduri de viață, multe figuri omeneste, la ele acasă, unde prefăcătoria depune armele... *Lumina!* striga tare Ginel sunînd la ușă, și o zicea cum le-ar fi adus un dar, și o cadou, o surpriză foarte plăcută, sau măcar o veste bună, voioasă... Îi deschideau femeii în capot. Ciufulițe. Mirosind a ceapă prăjită. A varză fiartă. A rufărie udă. A closet înfundat. A vește și a tot ce se descompune, - iar el, în pragul ușii deschise, mai zicea o dată *Lumina!* de astădată însă cu un glas ceva mai sfios, că deranjează și că mai ales vede și *miroase*, iar *Gynekolatris*, - să nu uit, - *vedea și miroase monstruos*, ca celălalt grecotei, care ne-a încondeiat pe viață... Sau îi deschideau bărbați morocănoși, în pijama, în izmene, bătrîni de obicei, lăsații la vatră, la cozi și la toate celelalte angarale, zbrîlțiți, știrbi, fonfăiți, temători, neîncrezători, urmîndu-l pas cu pas peste tot, de frică să nu le șterpelească ceva. Atunci Ginel pretinde că făcuse fără să vrea „o adevărată anchetă socială”. Nimic senin înăuntru, în casa vizitată. Nimic dulce, intim: *casă, dulce casă*, vizuina superbă a cutezanței și retragerii semețe în eul tău inexpugnabil. Nimic, - zicea *Gynekolatris*, - nimic, autorule! Îmi zicea el în batjocură, acest coborîtor din Ulisse; unul doar, dar după care poți să-i judeci pe toți!... Toți îl priveau încordați, și el mai spune că în pupilele lor dilatate și pe fața lor bănuitoare, nu citea nici o rază de lumină, ci doar C. S. (Condamnarea Sistemului). Să vezi, - să vad eu, - cum o cunoscuse el pe Stela, o văduvă tînră, într-o garsoneră, relatează în direct *Gynekolatris*.

În ziua aia, era ziua morților. M-a tratat cu o colivă delicioasă. Mă uitam la contor țînd carnetul în mîna. Ea mă întreba, din spate, răsfațîndu-se, - fusese un parastas de șase luni luni: „da' de ce se învîrtește chestia aia așa?, cum vine?, se-nvîrtește așa tot timpul?” Tot timpul, am zis sever, privînd-o în ochii ei negri, focosi... (s-o fi văzut în *doliu, diavolița...*). Așa-i lumea, am zis, se-nvîrte, toate se-nvîrt, duduiță, mereu. Mi-roase frumos, a lacrimioare...

Fusese una din cuceririle de rutină ale urmașului lui Paris, cel cu buclucul...

Publicistica radiofonică

DACĂ în adevăr, numirea unei alte conduceri care să decidă destinul viitor al instituției din strada General Berthelot va semnifica și un nou drum pentru postul național de radio, un jalon al acestui drum este, trebuie să fie, imaginea publicisticii de specialitate. Mă refer, deopotrivă, la cea editată direct de Radiodifuziune dar și la cea propulsată de varii inițiative ce pot veni din partea unor colective redacționale, a unor asociații sau grupuri interesate de fenomenul comunicării, al difuzării informației la nivelul opiniei publice. Situația prezentă este total nesatisfăcătoare, plasînd radiofonia în deloc invidiatul rol de Cenușăreasă. Dacă programul zilnic al postului național de televiziune este reluat de aproape toate marile cotidiene și de cîteva reviste săptămîniale, ascultătorii *României-*

Actualități au la îndemînă doar „Panoramicul”. Orarul, uneori și detalii din structura de emisie de la diferite posturi private mai apar ici și colo, postul național este, însă, drastic ignorat. M-aș bucura să mă înșel, dar există, cred, o singură excepție: *Cotidianul* care oferă număr de număr selecțiuni din transmisiunile *României-Cultural*. Tocmai de aici aș dori să plec, nu înainte de a face un obligatoriu ocol în trecut, obligatoriu pentru a înțelege mai bine imperativele prezentului. Este vorba despre experiența radio-presei interbelice, experiență sugestivă măcar pentru cîteva motive pe care le-aș enumera într-o mai dreaptă aducere aminte. În România, publicațiile de specialitate apar înaintea emisiunii inaugurale de la 1 noiembrie 1928; revistele se înmulțesc, atingînd, unele, o longevitate care ne face visători; mari

scriitori, cunoscuți oameni de știință, artă și cultură sînt colaboratori fideli; în sfîrșit, interesantă mi se pare experiența înregistrată de „Radio-Universul” și „Radio-Adevărul”. Cel dintîi, apărut la 20 octombrie 1934 (va trăi pînă la 11 noiembrie 1944) își anunță intențiile în articolul program intitulat *Într-un ceas bun*: „Editura *Universul* lansează o nouă publicație pentru informarea și îndrumarea radiofonică; un periodic substanțial și, mai ales, independent în slujba radiofoniei și a radiofoniștilor indigeni. Un comitet redacțional alcătuit din tehnicieni pricepuți și bine intenționați se va strădui să strîngă în revista *Radio-Universul* un material care să intereseze pe toată lumea”. Cel de al doilea apare la 12 septembrie 1936 (va trăi pînă la 22 decembrie 1940) și reunește printre colaboratori pe Liviu Rebreanu, Al. Lohan, Constantin Bobescu, Th.

Rogalski, Alfred Alessandrescu, D. Cuclin, Ionel Perlea, Cella Delavrancea, T. Brediceanu, V. Bumbesti, V.I. Popa, Vasile Voiculescu, Horia Furtună, C. Giurescu, Al. Hodoș, N. Papatanasu (cu o serie de reportaje despre colegi), între directori numărîndu-se (de la 22 decembrie 1939) T. Teodorescu-Branîște. Și acum, întorcîndu-mă în actualitate, nu văd de ce *Cotidianul* nu ar prelua exemplul înaintașilor mai ales că a manifestat constant, de la înființare pînă acum, o reală disponibilitate intelectuală față de semnalele realității. Atît în paginile zilnice cît, cu deosebire, în suplimentele săptămîniale excelent coordonate, de impecabilă ținută profesională. Deci, pe cînd un supliment „Radio-Cotidianul”?

Transcrieri împotriva sinuciderii

1. Eram ascet, beam oranjadă și lapte crud de bibilică. Oh, între lenjuri de zăpadă, aveam o frică, frică, frică, deși femei cu coapse grele, în deșchiată stratagemă, îmi fin brodaseră-n perdele. Muntele Lor ca pe-o emblemă! Și-mi fluturau pe casă steaguri cu sîni pictați pe pajști dese, iar servitoarele, din praguri, își arătau mănoase fese... 2. (La o zarnacadea din Berezlogi) O, scoate-ți rochia un pic să te descriu exact cum ești: cu țîțele căzute-n cești și cearcâne pîn' la buric. Cu părul negru, plin de lindeni, ajuns la noada de zăpadă; umerii lasă pretutindeni îngei timpți de somn să cadă. Gura ce are dinți și limbă și buze-i gata de masacre! Purici fanați pe corp se plimbă înfășurați în mantii acre. Și atîrnînd de canapele, cînd coțți de-amor timpul ne papă, parfumurile tale rele dau din picioare ca o iapă!! 3. La mînăstirea Sucevița, în fiecare dimineată, un înger își pudra rochița cu clopoțel la poponeată. Veneau prințese pe mătăsuri să-l copie. El, ca vādana, numai măsări, numai răsături, le întorcea pe deget geana și le sufla în sîni ca-n pufuri către balauri să-i ridice, le gîdila cu pămătufuri în gaura de la burice, le picura pe unghii oje și păru-l ciripea cu drotul, pînă ce ele (Boje!, Boje!!) se dezbrăcau și dădeau totul...

Urme sadoveniene

TUNELURILE neexplorate sau presupuse ale unor cetăți dacice, romane sau medievale și unele peșteri ca Șura de Sus și altele, au iscat legende despre comori și altare, mese și scaune, toate de aur. Din iezerul de lingă vîrfurile Șurianu se spune că se ridică prin norii învălmășii în ploii și furtuni un balaur care fulgera spectaculos cu limbi năpraznice. Spre Deva, în turnul cetății Colț se spune că o fată, Ileana Cîndea, a tors aur într-un fir atît de lung încît a ajuns pînă la iubitul ei luat în captivitate tătără și atunci lanțurile s-au rupt permițîndu-i tînărului să revină acasă.

Nu departe de Pătru și Șurianu, la Oașa Mică, în cabana de peste drum de cea a lui Sadoveanu, mai trăia Rudă Cernuta, prototipul personajului Necula Ursachi din povestirea *Ochi de urs* a marelui scriitor. Firesc, a intrat și el în legendă, într-o zonă de atari fabulații. Pe drumul spre Novaci se mai zărește un mormînt de pietre, amintind o dramă cu un păstor ucis, dar e numai o similitudine, se crede, cu cel de lingă Ceahlău, căutat de Vitoria Lipan în *Baltagul* și cu motivul din *Miorița*.

Despre cetatea de lingă Săsciori se zice că ar păstra o comoară îngropată de Darius și cine s-ar încumeta să coboare în fîntîna cu pricina ar pieri implintat în săbiile așezate cu vîrfurile în sus, pe aur. Pe poteca Dracului, spre Jina, se spune că a putut pătrunde numai diavolul să fure o frumoasă Ileană. Iar în biserica săsească din Gârbova s-ar fi prefăcut în piatră cununa unei mirese obligate să se mărite cu un tînăr bogat și chiar mireasa ar fi murit în ziua nunții.

Sadoveanu a străbătut multe din aceste locuri, pînă pe Valea Prigoanei, la pescuit de păstrăvi și la vînătoare de cocoși de munte și de găinuși de alun. Va fi trecut pe lingă stîncă numită Grumazi, despre care se spune că a fost un om rău prefăcut în piatră dintr-un blestem, ca pedeapsă pentru nelegiuirile sale. Va fi trecut pe lingă stîncă Masa Jidovului, despre care legenda spune că a putut fi escaladată doar de

Haiducul Dăianu, să ajungă la opulența imaginată deasupra.

Pînă la cabanele de pe Valea Frumoasei, mutate mai sus, astăzi, din motive hidroenergetice, pînă la briza de pe Sălăne și pînă la Bradul Strâmb, va fi privit și la cetatea dinspre Laz, care ar fi fost zidită din piatră de către un uriaș cu un picior în rîu și celălalt pe deal. Septuagenarul anilor '65 Rudolf Cernuta, un italian stabilit pe aceste locuri, îmi povestea despre drumurile sale cu Sadoveanu, pe care l-a călăuzit pe văi, pe rîul Sebeș, respectiv în Cioaca Jinarilor, la Prigoana, la Runcul Prisăcii, la Gura Prigoanei, de pe unde se întorceau cu frumoase trofee.

La început, Sadoveanu nu a identificat cocoșii de munte în bătaia lor din poeni. Cernuta îi explica: „Vezi punctul ăla întunecat, negru care se mișcă pe zăpadă?” „Văd”. „No, ăla-i cocoșul”. Ochește în liniște și trage!“. La vînătoare de ierunci, la Gâlceag, în fața Gotului și pe Muchea lui Toader, Cernuta chema păsările dintr-un fluier de os, ele apăreau și Sadoveanu le împușca. „În vara lui 1951 maestrul a venit la pescuit cu fata dumnealui Profira. L-am dus cu calul și căruța. Cînd coboram către Gura Prigoanei mi-a zis: „Măi Rudi, știi tu cînd veneam și eram tînăr de mergeam pe jos, nu cu căruța sau cu mașina ca acum? au trecut toate și au venit bătrînețile...” „Așa era”.

Gazda mi-a dat o fotografie a lui Sadoveanu șezînd pe bancă în fața cabanei lingă pădurar și lingă tatăl pădurarului, pe care am publicat-o în volumul *Între cetăți și rîuri*. Trebuie adăugat că deși Sadoveanu nu mai putea reveni pe locurile dragi ale Frumoasei, prezența lui rămîne și aici irevocabilă, credincioasă veșniciei autohtone. Aici între Șurianu și Pătru, între Suru, Detunata și Parîng, aproape de Retezatul al cărui vîrf pare tăiat cu un legendar paloș. Măreție și satisfacție a omului aflat față în față cu cele mai înalte vîrfuri ale Carpaților. Ca de la om la om. Ca de la munte la munte.

Ion Rahoveanu

Puterea propagandei (III)

TOTUL era adus - în textele propagandistice din faza fundamentalistă a acestei religii politice - la dimensiuni cunoscute, la o tonalitate știută, totul, - inclusiv imprecățiile împotriva celui mai bogat de la noi și de aiurea - era transcris, cu viclenie, într-un limbaj ce „mergea la suflet” și dădea satisfacție impulsurilor obscure din noi, aceleași cu ale oamenilor strînși în jurul focului, speriați de apariția, în gura peșterii, a celor din afara clanului, a celor ce nu erau „de-ai lor”.

Pentru omul simplu, ușor de acceptat, prietenos părea și aspectul formal preconizat de propagandă, expresia seducătoare a textelor rezultată prin uzurparea unor structuri artistice cunoscute și, mai ales, ușor de apropiat: armoniile eminesciene, dialogarea șugubeată coșbuciană, curgerea simplă, narativă și ritmată a baladelor populare, asezonată cu mici pasaje lirice eufonice, frenezia obsesivă, oricînd plăcută, a blestemelor și invectivelor, conflictul între rău și bine, cu victoria, de basm, a binelui reprezentat evident, de „ai noștri”.

Dar, chiar dacă ar fi mîmat toate formele religioase sau artistice afine celor cunoscute și recunoscute de cititorii aceia - copii, adolescenți sau nu prea bine școliți din anii '50, întreg acest angrenaj „stilistic” întemeiat pe uzurpare și neînchipuit - pentru noi - de răzbătător la sufletele simple nu ar fi funcționat atît de eficace dacă nu ar fi fost întreținut de un izvor de energie ce urca din adîncurile preistoriei speciei noastre.

Nu e chiar greu de știut de unde își aduna apele tulburi ostilitatea (care își va proba remanența) față de cei diferiți prin avere, față de cei aleși și favorizați de soartă. Ea ține de invidia care, ca și curiozitatea este moștenită din moment ce cea dintîi ființă rodită din bărbat și femeie i-a cunoscut puterea, o putere care i-a schimbat destinul. Și, în oglinda propriei conștiințe care dintre noi nu a zărit, în penumbră, chipul lui Cain, cel ce s-a răzvrătit nu pentru că Abel avea trecere în fața Domnului ci fiindcă acesta rămîne insensibil la munca lui îndîrjită, la truda lui, ignorîndu-i jertfa și suspinul?

Avem motive (recitînd ca atare și Manifestul Partidului Comunist) să presupunem că inițiatorii acestei religii politice satanice s-au inspirat din destinul acestui personaj emblematic.

Cînd au ales pe proletar spre a întemeia noul curs al istoriei ei s-au gîndit la cel ce s-a revoltat nu pentru el însuși ci pentru toți cei ce nu vor accepta niciodată acest „mister al predestinării” care împarte lumea în respinși și aleși (vezi *Dictionnaire des Symboles*, Laffont). Au făcut un purtător prometeic de făclie din cel ce și-a luat în posesie viața, eliberîndu-se prin crimă și devenind, astfel, un simbol al responsabilității umane și al progresului.

Nemaicontînd în protecția lui Jahve, din față căruia s-a retras pribegînd spre un pămînt mai fertil, el își va dura un loc îngrădit: orașul domniei lui, al cîrmuirii proprii, germele oricărui viitor ateism.

Omorîndu-și fratele, el a gustat pînă la capăt fructul cunoașterii. În afara (și poate împotriva) prezenței modelatoare a lui Jahve și-a afirmat cu de la sine putere, valoarea proprie a efortului, revendicîndu-și partea sa, marea lucrare a creației.

Dobîndirea, cu prețul morții celuiilalt, a libertății era o idee în măsură să întemeieze o religie satanică. Era nevoie doar ca resentimentul (pe care îl deslușește acest simț străvechi) față de cel privilegiat, față de cel separat de tine prin ceea ce posedă, față de cel ce te face să te simți discriminat, să fie potențat, așîtat prin megafoanele propagandei sau prin mijloacele insidioase ale literaturii. Cu mințile lor candidă și înfiebîntate de credință, plămuitorii, din primele veacuri creștine, de legende parabiblice nu au ezitat să-și închipuie că numai satana în travesti putea să-l îmboldească pe Cain și să-i sugereze modul cum poate scăpa de prezența stînjenoasă a alesului Abel. Teroriștii conduși de Lenin și de urmașii lui nu au făcut decît să preschimbe pornirea naturală, resentimentul mocnit în ură dezlănțuită și în luptă de clasă întărită, incitată, dirijată și canalizată precis prin cîteva lozinci geniale în simplitatea lor explozivă.

Albert CAMUS:

PRIMUL

APĂRUT la treizeci de ani de la dispariția lui Albert Camus, romanul autobiografic *Primul om* a constituit o adevărată revelație atât pentru critică, dar și pentru cititori. Ezităriile legate de o-

portunitatea publicării, dat fiind aspectul nefinisat al lucrării - moartea l-a surprins pe Camus lucrând la acest roman - s-au dovedit neîntemeiate. *Primul om*, povestea familiei sale, a pământului algerian torid, populat de generații de coloniști, amestecați prin ură, și iubire, și deznădejdea supraviețuirii cu baștinașii, povestea copilăriei sărace a scriitorului, reprezintă, fără îndoială, un document excepțional. Dar dincolo de valoarea lui documentară, *Primul om* cucerește cititorul prin lirismul neîntâlnit în alte scrieri ale lui Camus, prin patetismul și sentimentul solidarității cu generațiile de anonimi care își trecuseră viața pe pământul Algeriei.

De aceea, tema regăsirii tatălui, mort prea tânăr, pe care scriitorul nu-l cunoscuse, se convertește în tema întoarcerii la origini, a regăsirii rădăcinilor într-un pământ bătut de toate vânturile deșertului african. De aceea, față de toți cei care trăiseră, suferiseră și muriseră pe acel pământ, devenit pentru ei o a doua patrie, *Primul om* este, mai presus de toate, un act de dreptate.

ACUM Jacques respira mai bine. Întinericul dinții se decantase, se retrăsese ca o maree, lăsând în urmă un nor de stele, iar acum cerul era plin de stele. Doar zgomotul asurzitor al motoarelor de dedesupt îl mai amețea. Încea din nou să-l vadă pe bătrînul negustor de roșcove și de nutrețuri, care îi cunoșcuse tatăl, care își amintea nedeslușit de el și repeta într-una: „Deloc vorbăreț, nu era vorbăreț”. Dar zgomotul îl năucea, îl cufunda într-un soi de moleșeală rea, în care încerca zadarnic să-l vadă iarăși, să și-l închipuie pe tatăl său, ce dispărea îndărătul acestei țări nesfârșite și dușmănoase, se contopea cu istoria anonimă a acestui sat și a acestei țări. Amănunte iscate din discuția lor de la doctor se întorceau spre el cu aceeași mișcare ca a șlepurilor care, după spusele doctorului, îi aduseseră pe coloniștii parizieni la Solferino. Cu aceeași mișcare, nu exista tren în vremea aceea, nu, nu, ba da, mergea însă numai pînă la Lyon. Așadar, șase șleपुरi trase de cai de edec cu *Marseieza* și *Cintec de plecare*, bineînțeles, intonate de către fanfara municipală, și cu binecuvîntarea clerului pe malurile Senei, cu drapelul pe care era brodat numele satului încă inexistent, dar pe care pasagerii urmau să-l înființeze prin minune.

Șlepurile se îndepărta deja de țarm, Parisul aluneca, se făcea fluid, avea să dispară, binecuvîntarea divină să fie deasupra lucrării voastre, pînă și spiritele puternice, durii baricadelor tăceau, cu inima strînsă, cu femeile lor înfricoșate cu totul în pofida curajului, iar în cală erau nevoiți să se culce pe paie cu foșnet mătășos și cu apa sărată pînă la înălțimea capului, dar mai întîi se dezbrăcau femeile îndărătul unor cearșafuri pe care le țineau pe rînd. Unde se afla tatăl lui în toate astea? Nicăieri și totuși șlepurile acelea arse de soare acum o sută de ani pe canalele toamnei pe sfârșite, rătăcind timp de o lună de zile pe rîurile și fluville acoperite de cele din urmă frunze uscate, escortate de aluni și sălcii golașe, sub cerul cenușiu, întîmpinate în

orașe de fanfarele oficiale și lansate iarăși cu încărcătura lor de noi nomazi spre o țară necunoscută îl făceau să afle mai multe lucruri despre mortul cel tânăr de la Saint-Brieuc decît amintirile (senile) și dezordonate pe care se dusesse să le caute. Motoarele își schimbau acum regimul. Masele întunecate, bucățile de noapte dislocate și tăioase de jos erau Kabilia, partea sălbatică și însingurată a acestei țări, mult timp sălbatică și însingurată, către care acum o sută de ani muncitorii de la '48, înghesuiți într-o fregată cu roți, *Labrador*, spunea bătrînul doctor, era numele ei, închipuiți-vă așa ceva, *Labrador* ca să mergi spre țînțari și spre soare.” *Labrador* se pune în mișcare orice s-ar fi întîmplat, cu toate paletele, răscolind apa înghețată pe care mistralul o ridica a furtună, cu punțile măturate vreme de cinci zile și cinci nopți de un vînt polar, iar cuceritorii aceia în fundul calelor, bolnavi să crape, vîrsînd unii peste alții și dorindu-și moartea, pînă la intrarea în portul Bône, cu toată populația pe cheiuri în întîmpinarea cu muzică a aventurierilor verzi la față, veniți de atît de departe, care părăsiseră capitala Europei, cu femei, copii și mobile, ca să atingă uscatul clătîindu-se, după cinci săptămîni de rătăcirii, pe acest pământ cu îndepărtări albastrii, căruia îi descopereau neliniștiți mirosul ciudat făcut din fum, arome și []*.

JACQUES se întoarse în toliu; dormea pe jumătate. Își vedea tatăl pe care nu-l văzuse niciodată, căruia nu-i știa nici măcar statura, îl vedea printre emigranți pe acel chei din Bône, în vreme ce macaralele coborau mobilele sărăcicioase care supraviețuiseră călătoriei, iar certurile izbucneau în legătură cu cele care dispăruseră. Era acolo, hotărît, întunecat, cu dinții strînși și, la urma urmei, nu era oare același drum pe care o apucase el de la Bône la Solferino, cu aproape patruzeci de ani în urmă, într-o căruță, sub același cer de toamnă? Drumul nu există însă pentru

* un cuvînt ilizibil

emigranți, femeile și copiii pe carele de artilerie ale armatei, bărbații pe jos, tăind-o la întîmplare peste cîmpia mlăștinoasă ori peste hățușul spinos, sub privirile dușmănoase ale arabilor, adunați din loc în loc, țînindu-se la distanță, însoțiți aproape încontinuu de haita urlătoare a cîinilor kabili, pînă ce au ajuns, spre sfîrșitul zilei, ca și tatăl lui acum patruzeci de ani, în același ținut, întins, înconjurat de înlățimi depărtate, fără nici o locuință, fără vreun petec de pămînt cultivat, acoperit doar de o mîna de corturi militare de culoarea pămîntului, nimic decît un spațiu gol și pustiu, ceea ce pentru ei însemna capătul lumii, între cerul pustiu și pămîntul plin de primejdii, iar femeile plîngeau în noapte, de oboseală, de teamă și dezamăgire.

Aceeași sosire de noapte într-un loc necunoscut și dușmănos, aceeași oameni și apoi, și apoi... O! Jacques nu știa în privința tatălui său, dar în privința altora era la fel, fuseseră nevoiți să se dezmoștească în fața soldaților care rideau și să se instaleze în corturi. Casele or să fie mai tîrziu, aveau să le înalțe și apoi să împartă pămînturile, munca, munca blestemată avea să izbăvească totul. „Nu era chiar pentru atunci, munca...”, spunea Veillard. Ploaia, ploaia algeriană, uriașă, brutală, neistovită, căzuse timp de opt zile, Seybuza își ieșise din matcă. Mlaștinile ajungeau pînă la

avuseseră dreptate să șovăie la gîndul călătoriei. - Ei bine, da”, spunea bătrînul doctor, mergînd în lung și-n lat, mereu drept și mîndru în jambierele lui, neputînd sta așezat, „acolo mureau o duzină pe zi. Căldurile veniseră devreme, te coceai în barăci. Iar cît privește igiena, nu-i așa? Ce mai, mureau o duzină pe zi. Confrații lor, soldații, erau depășiți. Ciudați confrăți, altminteri. Își epuizaseră toate leacurile. Atunci, le-a venit o idee. Trebuia să dansezi, ca să se încălzească sîngele. Și-n fiecare noapte, după lucru, coloniștii dansau între două înmormîntări, în sunet de vioară. Ei bine, nu era chiar așa de rău gîndit. Încălzindu-se, oamenii aceia de ispravă transpirau dînd totul din ei și epidemia s-a oprit.” „E o idee bună de adîncit.” Da, era o idee. În noaptea caldă și umedă, între barăcile în care dormeau bolnavii, cu scripcarul așezat pe o ladă, cu o lanternă alături, în jurul căreia bîzîiau țînțarii și insectele, cuceritorii în haine lungi și în costume de pînză dansau, transpirau cu gravitate împrejurul unui foc strașnic de mărăcini, în timp ce, în cele patru colțuri ale taberei garda veghea, ca să-i apere pe cei asediați de leii cu coamă neagră, de hoții de vite, de bandele de arabi, iar cîteodată și de jafurile altor colonii de francezi, care aveau nevoie de distracție ori de provizii. Mai tîrziu, se înălțase satul cu metereze de pămînt. Dar două treimi din emigranți muriseră, acolo ca și în întreaga Algerie, fără să fi pus mîna pe hîrleț ori pe căruță. Ceilalți continuau să fie parizieni la cîmp și muceau pămîntul, pe cap cu jobene cu resort, cu pușca pe umăr, cu pipa între dinți, și doar pipa cu capac era îngăduită, niciodată țigările, din pricina incendiilor, cu chinina în buzunar, chinina care se vindea în cafenelele din Bône și la cantina din Mondovi drept consumație obișnuită, la îndemînă oricui, însoțiți de nevestele lor în rochii de mătase. Dar mereu cu pușca și soldații în jur, și chiar ca să spele rufele în Seybuza era nevoie de o escortă pentru cele care odinioară, la spălătorul din strada Archives, țineau muncind în același timp un salon pașnic, iar satul, și el, era adesea atacat noaptea, ca în '51, în timpul uneia dintre insurecțiile în care sute de călăreți în burnusuri, rotindu-se în jurul meterezelor, fugiseră în cele din urmă, văzînd coșurile de sobă proptite de cei asediați, ca să simuleze tunurile, construind și muncind într-o țară dușmană, ce respingea ocupația și se răzbuna pe tot ce găsea, și de ce acum se gîndea la maică-sa în timp ce avionul urca și cobora? Văzînd iar carul acela înglodat pe drumul de la Bône, în care coloniștii lăsaseră o femeie însărcinată, ca să caute ajutor, și în care găsiseră femeia cu pîntecele spintecat și sîinii tăiați. „Era război, spunea Veillard. Să fim drepți, adăuga bătrînul doctor, îi închiseseră în grote împreună cu toată *smalah* lor, ba da, ba da, și le tăiaseră primilor berberi coaiele, care și ei... și atunci te întorci la cel dinții uci-gaș, știți, se numea Cain, și de atunci durează războiul, oamenii sînt îngrozitori, mai ales sub un soare cumplit”.

În prima copilărie

marginea corturilor, iar ei nu puteau ieși, frați dușmani în promiscuitatea murdară a corturilor uriașe, care răsunau la nesfîrșit sub averse, iar ca să scape de împuțiciune, tăiaseră trestii goale pentru urinat de dinăuntru în afară și, de îndată ce ploaia încetase, la lucru, cu adevărat, sub conducerea dulgherului, ca să înalțe barăci ușoare.

„A! Oameni de ispravă”, spunea Veillard rîzînd. „Și-au terminat adăposturile lor modeste în primăvară și pe urmă au avut dreptul la holeră. Dacă e să-l cred pe bătrîn, strămoșul dulgher își pierduse fata și nevasta, care

IAR după dejun traversaseră satul, asemeni altor sute de sate de pe toată întinderea țării, câteva sute de căsuțe în stilul burghez de la sfârșitul secolului al XIX-lea, distribuite pe mai multe străzi, care se opreau în unghiuri drepte în mari clădiri

In anul școlar 1923-1924, la școala comunală de pe strada Aumerat, la Alger.

precum cooperativa, casa agricolă și sala de festivități, iar toate acestea se îndreptau spre chioșcul de muzică cu armătură metalică, asemenea unui manej sau unei intrări impozante de metrou, unde, ani de-a rândul, orfeonul municipal ori fanfara militară dăduse concerte în zilele de sârbătoare, în timp ce perechile îmbrăcate de duminică se învîrteau împrejur, în timp ce perechile îmbrăcate de duminică se învîrteau împrejur, în căldură și praf, dezgheciind alune. Astăzi era tot duminică dar serviciile psihologice ale armatei instalaseră în chioșc megafoane, mulțimea era în cea mai mare parte arabă, dar ea nu se învîrtea în jurul pieței, stăteau nemișcați și ascultau muzica arăbească, ce alterna cu discursurile, iar francezii pierduți în mulțime semănau cu toți, aveau același aer întunecat și îndreptat spre viitor, ca și cei care veniseră odinioară aici pe Labrador sau cei care pusese piciorul pe uscat altundeva, în aceleași condiții, cu aceleași suferințe, fugind de mizerie ori de prigoană, în întîmpinarea durerii și a pietrei. Așa, spaniolii din Majorca, din care cobora mama lui Jacques ori acei alsacieni care, în '71, refuzaseră stăpînirea germană și optaseră pentru Franța și li se dăduseră pămînturile revoluțiilor de la '71, omorîți sau întemnițați, nesupușii luînd locul cald al răzvrătiților, persecutați-persecutori din care se nascuse tatăl său, ce sosise, patruzeci de ani mai tîrziu, pe aceste locuri, cu același aer întunecat și încăpățînat, îndreptat cu totul spre viitor, precum cei ce nu-și iubesc trecutul și-l reneagă, emigrant și el ca toți cei care trăiau și trăiseră pe acest pămînt, fără să lase vreo urmă, în afară de cea de pe dalele tocite și înverzite din cimitirele modeste ale colonizării, precum cel pe care, ca să sfîrșească, îl vizitase Jacques, Veillard plecase, împreună cu bătrînul doctor. Pe de o parte, construcțiile noi și hidoase ale ultimei mode funerare, îmbogățită la iarmaroc cu purici și perle, în care pietatea contemporană s-a pierdut. Pe de alta, în bătrînii chiparoși

printre aleile acoperite cu ace de pin și fructe de chiparos sau aproape de zidurile umede la poalele cărora creștea măcrișul cu florile lui galbene, dalele de demult aproape una cu pămîntul ajunseseră de necițit.

Veniseră aici puzderii de mai bine de un secol, munciseră pămîntul, trăseseră brazde, tot mai adînci pe alocuri, tot mai șovăielnice prin altele, pînă cînd se așezase peste ele un pămînt subțire, iar țînutul se întorcea atunci la ierburile sălbatice, și se înmulțiseră, apoi dispărușeră. Și tot așa fiii lor. Iar fiii și

nepoții acestora se aflaseră pe pămîntul ăsta, la fel cum se aflase și el, fără trecut, fără morală, fără învățătură, fără religie, dar fericit că există și că există în lumină, înspăimîntați dinaintea nopții și a morții. Toate generațiile acelea, toți oamenii aceia veniți din atîtea țări diferite, sub cerul minunat, pe care suia deja vestirea asfințitului, dispăruseră fără să lase urme închiși asupra lor înșiși. O nesfîrșită uitare se întinsese peste ei și, de fapt, așa ceva dăruia acest pămînt, ceva care cobora din cer, odată cu noaptea, deasupra celor trei bărbați ce o apucau din nou pe drumul din sat, cu inima strînsă la apropierea nopții, cuprinși de cea spaimă* care pune stăpînire pe toți oamenii din Africa, atunci cînd seara coboară degrabă pe muntii lor frămîntați și pe podișurile înalte, o spaimă sfîntă aidoma cu cea de pe tăpșanele muntelui de la Delfi, unde seara produce același efect, îl face să se iște din temple și altare. Dar pe pămîntul Africii templele sînt distruse și nu mai rămîne decît această povară pe suflet, de neîndurat și blîndă. Da, cum erau de morți! Cum mai murau încă! Tăcuți și depărtați de toate, așa cum murise tatăl său într-o tragedie de neînțeles, departe de patria lui de sînge, după o viață cu totul potrivnică vrierii lui, de la orfelinat pînă la spital, trecînd prin căsătoria inevitabilă, o viață care se construise în jurul lui, în ciuda lui, pînă cînd războiul îl ucise și-l îngropă, de atunci pe vecie necunoscut de ai săi și de fiul său, redus și el la uitarea nesfîrșită, care era patria definitivă a oamenilor din seminția lui, locul de sosire pentru o viață începută fără rădăcini, și-s atîtea amintiri în bibliotecile din vremea aceea să le întrebuinteze copiii găsiți la colonizarea acestei țări, da, aici cu toți copiii găsiți și pierduți, clădind cetăți trecătoare, ca apoi să moară pentru totdeauna în ei înșiși și în ceilalți. Ca și cum istoria oamenilor, acea istorie care nu încetase să pășească pe unul din cele mai vechi pămînturi, se pierdea sub soarele necurmat odată cu aminti-

* neliniște

rea celor care o făuriseră cu adevărat, redusă la crizele de violență și de omor, la pâlălăile de ură, la torentele de sînge degrabă înfierbîntat, degrabă uscat, ca uedele țînutului. Acum noaptea urca și ea din pămînt și începea să începe totul, pe cei morți și pe cei vii, sub minunatul cer mereu prezent. Nu, nu-și va cunoaște niciodată tatăl, care va continua să doarmă acolo, cu chipul pentru totdeauna pierdut în cenușă. Există un mister în omul acesta, un mister pe care ar fi vrut să-l pătrundă. Dar, în cele din urmă, nu mai exista decît misterul sărăciei, care face ființele fără nume și fără trecut, care le face să intre din nou în nesfîrșita gloată a morților fără nume, ce au făurit lumea desfăcîndu-se de ea pentru totdeauna. Căci tocmai asta avea în comun cu oamenii de pe Labrador tatăl său. Majorcanii din Șahel, alsacienii de pe Podișurile Înalte, cu acea nesfîrșită insulă între mare și nisip, pe care acum începea s-o acopere o uriașă tăcere, aceasta vra să zică anonimul, la nivelul sîngelui, al curajului, al muncii, al instinctului, în același timp crud și milos. Iar el care voise să scape de țara fără de nume, de gloată și de o familie fără nume, dar în care cineva nu încetase cu încăpățîinare să pretindă întunecimea și anonimul, și el făcea parte din seminție, în timp ce mergea în noapte alături de bătrînul doctor, care răsufila la dreapta lui, în timp ce asculta izbucnirile muzicii venind din piață, în timp ce vedea chipul aspru și de nepătruns al arabilor din jurul chioșcurilor, rîsul și figura voluntară a lui Veillard, în timp ce vedea, cu o blîndețe și o mîhnire care-i răsuceau inima, chipul de ființă în agonie al mamei lui, cînd cu explozia, în timp ce mergea în noaptea anilor pe pămîntul uitării, unde fiecare era primul om, unde el însuși fusese nevoit să se ridice singur, fără tată, necunoscînd niciodată acele clipe cînd tatăl își cheamă fiul pe care l-a așteptat să aibă vîrsta la care să asculte, ca să-i spună taina familiei, ori o povară de demult, ori experiența vieții lui, acele clipe în care, vorbindu-i lui Laertes, chiar și caraghiosul și ticălosul Polonius devine dintr-o dată măreț, iar el avusese șaisprezece ani, apoi douăzeci de ani și nu-i vorbise nimeni, și fusese nevoit să învețe singur, să crească singur, de ne-

voie, cu putere, să-și găsească singur morala și adevărul, în sfîrșit să se nască ca om, ca apoi să se nască printr-o naștere și mai aspră, cea care constă în a te naște pentru alții, pentru femei, ca toți oamenii născuți în această țară, care, unul cite unul, încercau să învețe a trăi fără de rădăcini și credință și care cu toții împreună, astăzi, cînd erau în primejdie de a-i cuprinde anonimul definitiv și de a-și pierde singurele urme ale trecerii lor pe acest pămînt, dalele invizibile pe care acum în cimitirele acoperise noaptea, trebuia să învețe a se naște pentru ceilalți, pentru nesfîrșita gloată de cuceritori acum dați deoparte, care îi precedaseră pe acest pămînt și cărora erau nevoiți acum să le recunoască înfrățirea întru rasă și destin.

AVIONUL cobora acum spre Alger. Jacques se gîndea la micuțul cimitir din Saint-Brieuc, unde mormintele sondaților erau mai bine păstrate decît cele de la Mondov*. Mediterana despărțea în el două universuri, unul în care erau păstrate spațiile măsurate, amintirile și numele, altul în care vîntul de nisip ștergea pe mari întinderi urmele oamenilor. În ceea ce-l privea încercase să scape de anonimul, de viața sărmană, ignorantă, încăpățînată, el nu putuse trăi la nivelul acelei răbdări orbești, fără fraze, fără nici un proiect decît imediatul. Cutreierase lumea, înălțase, făurise, arsele ființele, zilele îi fuseseră pline pînă la refuz. Și cu toate acestea, știa în adîncul sufletului că Saint-Brieuc și ceea ce însemna acesta nu-i aparținuseră niciodată, și se gîndea la mormintele roase și înverzite pe care tocmai le părăsise, acceptînd cu un soi de ciudată bucurie ca moartea să-l aducă în adevărata lui patrie și să acopere la rîndu-i cu nesfîrșita ei uitare amintirea omului monstruos și (banal) care crescuse, înălțat fără sprijin și ajutor, în sărăcie, pe un țarm fericit și sub lumina primelor dimineți ale lumii, ca să se apropie apoi, singur, fără memorie și fără credință, de lumea oamenilor din vremea lui și de istoria ei înspăimîntătoare și exaltantă.

*Alger

Selecție, prezentare și traducere de Gabriela Duda

La liceu (1927)

Marina Tsvetaeva

PROVIDENȚIALUL Guy Perrocheau, poet, cititor nesățios, director al mediastecii din Chaville, îmi deschide poarta unui univers straniu.

După ce citesc *Romanul Marinei de Dominique Desanti**, el observă (ceea ce nu e greu) că de tare mă tulbură și mă captivează personalitatea poetei Tsvetaeva și revărsă asupra mea, din nu știu ce corn al abundenței - adică știu: din biblioteca publică și din cea personală - o ploaie de cărți, documentație ca pentru un studiu exhaustiv.

Nu regret dublul plan în care am trăit câteva săptămâni. Cel obișnuit și cel al lecturilor

* Premiul Femina - Vacaresco (30 martie, 1994)

răscolitoare. Parcă-s contaminată de ritmul gâfâitor al vieții și poeziei acestei multiple și tensionate poete.

Din sumedenia de cărți, mă fascinează *Correspondența în trei: Rilke, Pasternak, Tsvetaeva (Vara 1926)*. Cred că e un moment unic în istoria mult agitată a poeziei mondiale. Un diamant negru. O enclavă cu nefirească strălucire. O tornadă a sufletului, între tornadele social-politice ale veacului.

Boris și Marina se cunosc din prima tinerețe. Acum au în jur de 30 de ani. De-a lungul anilor, s-au întâlnit de câteva ori, întâmplător. Se admiră exaltat... întru poezie. Marina trăiește în Franța, cu familia, în exil. Boris s-a întors la Moscova. Soția și copilul și i-a trimis în Germania, la ai lui.

Nici unul din ei nu-l cunoaște pe Rilke personal. Îl admiră. Îl adoră. El e Orfeu, cel fără asemuire. Cum și-ar putea imagina Boris că Rilke știa de existența lui, că i-a citit vreun vers? Și totuși divinul a remarcat o poezie semnată de el, într-o revistă din Franța; i-a plăcut și i-a scris lui Leonid Pasternak, pictorul, tatăl lui Boris, în Germania. Acesta îl pune la curent pe fiul său cu minunea care s-a nîmplat. Boris intră în transă. *Exaltare fără margini*. Fără margini și disperarea: corespondența e dificilă între Germania și URSS. Scrisoarea cu rîndurile Poetului se mai și plimbă prin familia lui Boris, și întîrzie.

Juvenil, generos, Pasternak o antrenează pe Tsvetaeva în marea aventură. Va fi un „trilog”. Misiunile de răspuns ale lui Rilke la scrisorile lui

Marina,

Boris vor trece mai întîi pe la Tsvetaeva. Și ele trec... Trec și *Sonetele către Orfeu* și *Elegiile din Duino*, trimise lui Boris... Numai că zăbovesc cam mult la ea. Ca și scrisorile, generoase, cordiale, adresate poetului.

A uitat sau n-a știut niciodată cum e Marina? Acaparantă, posesivă; rapidă fără șovăieli, în ritmurile ei de viață ca și în poezie. Fericită, preia ștafeta, îl „preia” pe Rilke. Scrisorile, trepidante, nervoase, de adorație a poeziei rilkeene, alternînd cu o scripitoare luciditate și cu declarații de dragoste, în care omul Rilke și poezia se confundă, îl cuceresc pe Poet cu repeziciune. Îi răspunde, uneori, din clinica din Val-Mont unde, în ultima vreme, e mereu internat. Alteori, din palatul-turn de la Muzot (Elveția). Mai are câteva luni de trăit.

Nu știe. Leuce-mia îl va răpune, cu două zile înainte ca anul să se sfîrșească. N-a trecut o lună de la prima scrisoare a Marinei și Rilke îi consacră un poem superb: *Elegia Marinei Tsvetaeva*.

Supremă consacrare. E beată de fericire, de mîndrie. N-o mai ating jigni-

Marina Tsvetaeva în anii '30

O personalitate singulară

● Francis Bacon, unul dintre pictorii celebri ai secolului nostru, a avut o existență aventuroasă și tragică, alternînd episoade rocambolești cu teribile drame. Născut la Dublin într-o familie burgheză, a intrat în conflict cu tatăl său, a furat banii familiei și a fugit la Berlin, unde a

frecventat boema anilor '30. Pasiunea pentru joc avea să fie una din constantele existenței sale. După ce a cunoscut succesul ca scenograf, a abandonat această ocupație pentru pictură unde a fost recunoscut ca un maestru. Daniel Farson care i-a fost prieten timp de peste 40 de ani, a scris o biografie, *Francis Bacon, aspecte ale unei vieți*, în care portretul acestui „om magic” este înfățișat cu toate tensiunile, violențele și strocea luciditate care-l caracterizau.

Complexitatea marilor scriitori

● Ultima carte a Marthei Robert, *Străbătarea literară* (Ed. Grasset) reunește articole, textele unor conferințe și interviuri publicate în ultimii 30 de ani în reviste. Majoritatea au ca subiect scriitori cărora Marthe

Robert le-a consacrat mai multe cărți: Kafka, Flaubert, Freud ș.a., abordați de fiecare dată din unghiuri diferite, pentru a releva contradicțiile, umbrele și ambiguitățile marilor personalități, ine-puizabile la analiză.

Debut

● Pierre Arnaud, 32 de ani, profesor de engleză, debutează luna aceasta la Grasset cu un volum de nuvele intitulat *Urechea orbită și alte dezordini*. Pornind de la ideea că lumea este o mare dezordine în care sînt mici oaze de armonie

în echilibru fragil, tînărul scriitor cu accente beckettienne urmărește în nuvelele sale modul cum fatalitatea acționează pînă la distrucție asupra unor personaje urmărite de himera artei, a iubirii, a supraviețuirii.

„Timpul traversat”

● Sub acest titlu a apărut la Gallimard corespondența dintre Louis Aragon, Jean Paulhan și Elsa Triolet purtată între 1920 și 1964. Cuprinzînd numeroase referiri la viața literară (André Breton este unul dintre personajele principale ale acestui schimb epistolar), *Timpul traversat* devine o sursă de referință pentru biografi și istorici literari.

Din „anii nebuni”

● Lucie Delarue-Mardrus a fost un personaj remarcabil al „anilor nebuni”: romancieră, poetă, jurnalistă, pictoriță, sculptoriță, prietenă fidelă a lui André Gide și Edmond Rostand, Colette și Isadora Duncan, Rodin, Maeterlinck, Paul Valéry și Octave Mirbeau, între alții, nu ocolită de scandaluri datorită legăturilor sale amoroase (nu numai masculine), ea e subiectul biografiei scrise de Hélène Plat și apărută la Grasset. De formație istoric, Hélène Plat și-a consacrat mai mulți ani studierii epocii și anturajului în care a trăit Lucie Delarue-Mardrus iar rodul acestei cercetări se subintitulează *O femeie de literă din anii nebuni*.

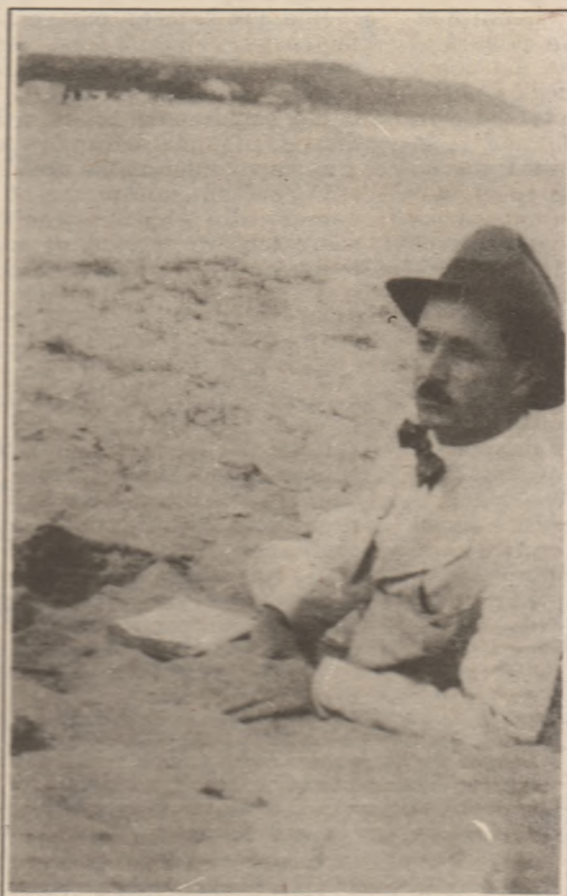
Prix du Menhir

● Ziarul francez „Vendée matin” din 6 iunie 1994 anunță rezultatul Concursului Internațional de Literatură pentru Țările Francofone între care România a fost admisă în 1993. Compatrioata noastră Paula Romanescu, poetă, traducătoare, vicepreședintă a Ligii de Cooperare Culturală și Științifică România - Franța, a fost distinsă cu „Prix du Menhir” pentru poezie. Ceremonia de premiere a avut loc la Soullans - Franța, sub președinția scriitorului Yves Viollier.

Spion

● În seria „Biblioteca de Istorie” a Editurii Gallimard a apărut un eseu cu tematică inedită: *Spion. O antropologie istorică a secretului de stat contemporan* de Alain Dewerpe, o reflecție asupra practicilor și reprezentărilor secretului în cîmpul politicii și a raportului dintre lucrurile care trebuie tănuite și transparentă.

Scrisorile lui Saint-John Perse

● Departe de a fi, cum s-a crezut, o corespondență „autentică”, *Scrisori din Asia* ale diplomatului Alexis Leger sînt în realitate, în același timp, o proză a poetului Saint-John Perse, o autobiografie ascunsă și o cheie pentru a-i înțelege și interpreta mai bine opera,

la îndemna cititorilor și criticilor. Aceste scrisori, pe care poetul pretinde că le-a trimis de la Pekin între 1916-1921, au fost scrise mult mai tîrziu, pentru ediția de *Opere complete* din „Pleiade”. În imagine, Alexis Leger pe o plajă din China, în 1920.

Un compatriot?

● Georges Kouk este fiul unui refugiat sau rus sau român, nici el nu știe. „Uitat” la o doică din Franța pe cînd avea doar câteva luni, Kouk se consideră o victimă a istoriei și încearcă să-și ia revanșa printr-un roman, *Rechizitoriul*, apărut de curînd la Grasset, o satiră feroce a „spiritului de justiție” împins la extrem. Umorul negru este punctul tare al romancierului.

Muzeul Pancho Villa

● Chihuahua a fost întotdeauna unul dintre cele mai importante centre ale mișcării pentru independență și revoluție din Mexic. Este orașul marelui erou mexican Pancho Villa, a cărui hacienda „La Quinta Luz” a fost transformată în muzeu. În această clădire a trăit pînă în 1981 văduva lui Pancho Villa. Galeria de la etaj sînt dedicate retrăririi istoriei revoluției mexicane.

Dubla realitate

● Acesta este titlul unei expoziții deschisă pînă la 9 octombrie la Muzeul de artă modernă Astrup Fearnley din Oslo. Sînt expuse picturi figurative ale artiștilor englezi Lucian Freud, David Hockney, Francis Bacon și Leon Kossoff.

Boris și Orfeu

meschinăriile conflictuale ale exilului, apăsătoarele treburi casnice. Plutește. Paradisul epistolar ține patru luni. Trec și nori prin seninul dragostei platonice. Marina vrea să doarmă cu Rainer, nu mai mult, scrie, numai să doarmă... Și el nu o cheamă. Are și alți prieteni, și foste iubite, și actuale figuri feminine trec prin viața lui de muribund discret; chiar o cunoștință nouă, o rusoaică, alta...

— Pentru tine eu sunt Rusia, nimeni altcineva, Rainer...

Criză de gelozie. În 1927, vor veni la el ea și Boris, sigur, sigur. Rainer tace. În noiembrie, o ilustrată din Meudon-Bellevue: „Mă mai iubești, Rainer?”

La 29 decembrie 1926, Rainer Maria Rilke moare. Marina avea proiectat un revelion. Află de la niște prieteni... Nu se mai duce. La 7 ianuarie scrie, pentru Rilke, *Scrisoare de An Nou*, unul din cele mai frumoase poeme ale ei.

Boris e ținut la curent. Între timp, furtuni pasionale, gelozie, furii ale lui Boris, în „trilogul” din care se simte exclus. Vrea să vină la ea, în Franța. Nu este primit. Explicații, pretexte... N-a trecut un an de când voia un copil cu el, cu Boris... Altfel de ce ar mai fi trăit? fi scria unei prietene.

Rainer Maria Rilke...

Correspondența dintre ei mai continuă o vreme. Pălește cu încetul, se stinge. Nici unul din ei nu-și face iluzii. Ceva s-a destrămat definitiv.

Într-una din primele ei scrisori către Rilke, Marina citează: „Da steigt ein Baum. O Reine Überstaugung!” Și comentează: „Asta e, marea manieră (grandioasă). Și ce bine cunosc asta! Copacul e mai înalt decât el însuși, copacul se depășește pe sine — de aceea e atât de înalt. Una din acele fapte de care Dumnezeu, din fericire, nu se îngrijește (o fac ele singure) și care urcă drept la cer...”

Citesc și, ca prin farmec, timpul devine reversibil. Sînt în toiul verii din 1937, în Țara Bîrsei, pe o cârare, într-un cîmp de ovăz copt, auriu, care-și leagănă spicele subțiri, delicate, în soare. Trăiesc totul: în nări, în plămîni, aerul încins și bun. Foamea, în stomac: e ora prînzului. Și pretutindeni, în mine, fericirea dubitativă, întrebătoare: Parcă-am reușit, dar oare am reușit să transpun sonetul: „Și-un pom cresc, o, pură depășire?”

Ani de zile, am trecut prin chinul voluptuos al talmăcirii lui Rilke. Dar nu știu de ce, în rarele, privilegiatele ceasuri cînd îmi reamintesc această

perioadă - toamne, ierni, anotimpuri se contopesc, se adună, în amiaza acelei veri cînd trudeam la *Sonetele către Orfeu*. Și trec, legănată și tînără, fericită și nefericită, întru poezie și dragoste, printre legănatelile spice aurii, în soare.

Numai o întinsă pădure desparte Chaville-ul de Meudon-Bellevue, unde a locuit Marina Tsvetaeva, o vreme, în 1926, cînd îi scria lui Rilke. Am aflat adresa exactă: 31 Boulevard de Vert.

Stau în fața casei cu două etaje, o casă burgheză oarecare, cu fațada din pietre mari, gălbui-cenușii, la modă pe la începutul secolului. Aștept emoția. Nimic. Prea e oarecare casa. Nu rimează cu personalitatea atât de aparte - stranie - a Marinei. Nici cu faptul că aici a cunoscut supremul orgoliu de a fi admirată și iubită de Orfeu-Rilke.

Aerul pe care-l respir e acela al tragediei. Nu sunt făcută pentru această viață”, notează ea undeva.

Se cunoștea bine lucida și pătimașa Marina. Adevărata glorie a venit tîrziu, decenii după sinuciderea din tragicul '41.

Maria Banuș

Chaville - București

N.R.F. și căile Domnului

● Cartea lui José Cabanis, membru al Academiei Franceze, intitulată *Dumnezeu și N.R.F.* (1909-1949), apărută în „Colecția albă” a Editurii Gallimard, urmărește legăturile strălucitei reviste și grupări literare cu religia, rătăcirile și regăsirile membrilor ei pe „căile Domnului”, extrage din jurnalele lui Jules Renard, André Gide, Léautaud, Larbaud, Du Bos, Cocteau, Copeau, Julien Green experiențele spirituale consemnate și reflexul lor în literatura epocii. În imagine: Gide, Schlumberger, Rivière și Martin du Gard la Pontigny.

Nuvele chinezești

● La Gallimard a apărut o antologie de nuvele chinezești contemporane, de după moartea lui Mao (1976), cînd literatura chineză și-a multiplicat experiențele, explorînd toate modurile narative. Traduceri mai recente din Kafka, Kundera, Faulkner sau Márquez își găsesc reflexul în această antologie conținînd 17 autori semnificativi pentru vitalitatea povestirii în China.

După 17 ani

● La 17 iunie, Orchestra Simfonică Națională din Washington a dat un concert de adio în cinstea lui Mstislav Rostropovich, care a părăsit postul de director muzical după 17 ani de activitate în fruntea acestei instituții artistice.

Artă modernă la Geneva

● La sfîrșitul lunii septembrie se va deschide Muzeul de artă modernă și contemporană din Geneva. El va fi găzduit într-o fostă fabrică și va fi subvenționat de o fundație particulară, în afară de autoritățile orașenești care au investit 14 milioane de dolari în acest proiect.

Călătorind cu...

● Maurice Nadeau, critic, editor și director al revistei „Quinzaine Littéraire” s-a asociat cu un mecena, Louis Vuitton, pentru a edita o nouă colecție de cărți, intitulată „Călătorind cu...”. Primele titluri apărute: *Povestiri de călătorie*, conținînd extrase din jurnalele de voiaj ale lui Ernst Junger, și o antologie de poeme de Blaise Cendrars, *Panama*

sau *Aventurile celor șapte unchi ai mei*. Următoarele nume prevăzute în planul colecției sînt Virginia Woolf și Marcel Proust. În imagine, Ernst Junger în Malaezia.

Botero la Madrid

● După Paris și New York, străzile Madridului, între Paseo de Recoletos și Plaza de Cibeles, sînt invadate pînă la 12 august de sculpturi ale artistului columbian Fernando Botero.

O scriitoare extraordinară

● La peste 80 de ani, Beatrix Beck își continuă drumul literar original, neasemănător nimănui în literatura franceză contemporană - ceea ce a făcut-o cunoscută și admirată de toată lumea: exuberanță, causticitate, necuviință, nostimădă, prodigioase jocuri de cuvinte și reflecții șocînd gîndirea comună. Ultima sa carte, *Eu sau alții*, apărută recent la Grasset, reunește texte care au ca subiect bătrînețea și moartea, privite cu umor, cu ochii unui copil care se minunează. Deținătoarea premiului Goncourt pentru romanul *Léon Morin, preot*, fosta secretară a lui Gide iubește la fel de mult viața și cuvintele în derivă ca și atunci cînd, liceană, a început să scrie sub influența grupului NRF.

Viața cuplului

● Peter Schneider, născut la Lubeck în 1940, s-a remarcat de la debut ca un strălucit eseist și critic literar. În 1966, a fost unul din liderii mișcării studențești berlineze, apoi, ca toată generația sa, s-a „cumințit”, dedicîndu-se exclusiv literaturii. Romanul *Ora-*

șul despărțirilor are ca erou un profesor universitar genetician, cu succes la femeie, care-și alcătuieste cu rigoare științifică un dosar despre „durata medie a relațiilor amoroase”, ajungînd la concluzia că viața unui cuplu ține 3 ani, 177 de zile și două ore.

Diavolul în libertate

● În 1974, după apariția *Complexului lui Icar*, scriitoarea americană Erica Jong a primit o scrisoare entuziastă de la Henry Miller, care avea atunci 83 de ani. A fost începutul unei importante corespondențe purtate pînă la moartea lui, în 1980. „Dacă ai să scrii o carte despre mine, inventează totul” îi spune mentorul tinerei corespondente. Dar Erica Jong a folosit în cartea *Henry Miller, diavolul în libertate* paginile în care bătrînul domn îi povestește amintiri, anecdote, reflectează asupra literaturii, misticismului, asupra epocii sale, a artei în general.

Opera din Barcelona

● În urma incendiului care la 31 ianuarie a mistuit celebra scenă lirică a Spaniei - Teatrul Liceu din Barcelona, preocupate să redea strălucirea uneia dintre cele mai mari Opere din lume, autoritățile catalane au hotărît reconstruirea acestui edificiu, astfel încît el să fie redeschis în 1997, cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la construirea lui. Să amintim că pe scena lui au cîntat Enrico Caruso în 1902, Maria Callas în 1959, au dansat Balletele Ruse ale lui Diaghilev în 1917, în frunte cu Nijinsky, au dirijat Richard Strauss și Igor Stravinsky, iar Picasso și Dali au creat decoruri.

Revista revistelor

Flegma englezească

• După o întrerupere de peste trei luni, ne bucurăm că și-a reluat apariția **CONTEMPORANUL - IDEEA EUROPEANĂ**, fără nici o schimbare de fond sau formă, chiar continuând din „numărul trecut”, din martie, unele foiletoane. Acesta nu e un reproș de „dușman”, cum crede Nicolae Breban în pagina 2, într-o scrisoare deschisă adresată lui Gelu Ionescu, drept răspuns la un comentariu pe care acesta l-a făcut la „Europa liberă” în februarie. Orice obiecție la adresa „Contemporanului”, N. Breban o atribuie detractorilor săi, invidiei și faptului că dînsul nu face parte din nici o „coterie”: „Și, pentru ca să vorbim odată cu franchețe într-o zonă istorică unde afirmațiile au mai degrabă un sfîșit de insinuare și subtilă calomnie - „Contemporanul” este astfel, azi, nu pentru că este de fapt așa (adică inactual și invandabil), ci pentru că este condus de... romancierul Nicolae Breban! Haide, simpatici și dragălași denigratori, foști sau actuali amici, mai loviți o dată, dar vă rog, nu vă jenați, profitați de faptul că am o îndelungată experiență de «incasator», și mai profitați și de faptul că am, se pare, în spate, o operă ce, pînă la noi ordine, rezistă! Sînt uimit și eu...dar asta este! Pînă la noi ordine! A, ia să se fi înregimentat Breban într-una din găștile de pe ici sau colo, să vezi numai cum, ca printr-o baghetă magică (la asta sîntem într-adevăr neîntrecuți!) i se găseau aceleiași ponosite, invandabile, uscate, moarte, elitiste, inactuale, găunoase reviste, tot atîtea merite și calități! Ba chiar și geniu! Ce răsfăț ar mai fi fost!”

• Să mai îndrăznim să spunem că litera e tot prea mică și otova, că materialele sînt lungi, înghesuite și nedelimitate clar între ele și că lectura e mult îngreunată din această pricină? Sau că, în numărul de față, 10-11-12, cele două pagini de revistă semnate de Marcel Marcian, *B. Fundoianu* la

semicentenar, sînt de o prolixitate, o fugă a ideilor (cu o gramatică și punctuație cel puțin ciudate) încît e dificil de înțeles ce a vrut autorul? N-am devenit automat denigratori ai romanțierului N. Breban, firește cu directive de la „Europa liberă”, mînați de „coterie”, de „balcanism roșu”, alături de „atacului în haită” împotriva unui om singur? Îl asigurăm (dar, probabil, degeaba) pe Nicolae Breban că facem realmente parte dintre „nu puținii și realii susținători ai cărților sale” și că apreciem ceea ce e de apreciat în revista pe care o conduce. Dar lipsa oricărui dubiu că aceasta n-ar fi perfectă (și ce revistă e?), că orice obiecție urmărește să-l calomnieze, sublinierea apăsătoare a meritelor sale trecute și prezente parcă nu se prea sortează cu acel gentleman-style pe care l-ar dori polemicii și a cărui lipsă o deplînge: „Nu mai știe nimeni să se «certe» în public, la Cameră sau în revistă, poate de vină este absența acelor duburi de stil și flegmă englezească, unde seara, cînd amurgul se lasă («și Johnny Walker sosește!») adversarii de peste zi încrucișează nu spadele, ci un zîmbet și un drink!” Dacă drinkul nu-i la îndemîna oricui, cel puțin zîmbetul (nu grimasa) să fi fost prezent în scrisoarea polemică a marelui romancier, că nu costă nimic!

Mucles, delo?!

• Există anumite publicații în slujba puterii care nu pierd nici o ocazie pentru a reactualiza sloganurile antilutiste din timpul mineriadelor. Pornind de la președintele țării - care atunci cînd își pierde cumpătul (om și el, nu?) își exprimă public, în forme vulgare, ura împotriva opoziției și a intelectualilor care o susțin, lăsîndu-se împins de sentimente pînă la înjurătură -, la parlamentarii de stînga și purtătorii de epoleti invizibili din presă, folosirea cuvîntului elită e însoțită de ghilimele disprețuitoare și sintagme confecționate hăt, încă din

SPORT

Vezi P.S.-ul

NOI am bătut o echipă zdravănă, dar nu adevărata echipă a Argentinei. Fără Maradona, acești băieți chipeși și iuți de picior au fost dezorientați în atac. Au adus mingea pînă la marginea careului nostru, apoi nu mai știau ce să facă cu ea. Ne-au dat goluri - dintr-un penalty îndoielnic și din singura greșală a lui Prunea. Lipsa lui Maradona i-a transformat pe argentinienii dintr-o echipă de finală, într-o trupă oarecum panicată de propria ei reputație. Însă dincolo de aceste considerații despre ceea ce s-a văzut pe teren, marele duel a avut loc între Iordănescu și antrenorul argentinian. Omul nostru cu cravată și costum pe căldurile de foc din America, i-a lăsat mijlocul argentinianului, ca să-și facă ai noștri lansările exact din zona în care, în meciul cu americanii, se apropiau de centru cu pase prudente. O să-mi spuneți că Ilie Dumitrescu a jucat, în sfîrșit la adevărata lui valoare și a dat două goluri. Cred că Ilie a fost jucat în acest meci la adevărata lui valoare, și asta l-a făcut să-și dea drumul spre gol. Deprins cu rolul viorii întii, la Steaua, el a trepădat în sec cîtă vreme s-a simțit la umbra lui Răducioiu. În meciul cu Argentina, marele atacant din Ilie Dumitrescu l-a făcut pe acest jucător mai degrabă ghinionist să-și depășească toate complexele și să dea două goluri, în prima repriză. Moralmente, după al doilea gol al lui Ilie, ai noștri călăreau situația. O anumită teamă de ceea ce sîntem în stare i-a făcut pe români să se retragă în apărare, în repriza a doua. Și atunci Hagi și-a amintit că n-ajunge să dea pase altora. S-a aruncat la gol și a înscris. Atunci am ieșit pe balcon și am răgușit strigînd „S-a terminat!!!”. Nu-i vedeam egalînd pe argentinienii, iar cel de-al doilea gol înscris de ei nu mi se pare, nici acum, o probă de forță, ci una de șansă. Psihologic vorbind, argentinienii pierduseră în clipa cînd au egalat din acel penalty dubios. Și asta nu din pricină că i-ar fi ajutat arbitrul, ci pentru că ei și-au închipuit că arbitrul i-a luat locul lui Maradona.

Tușier

P.S. Îi batem și pe suedezi.

Umor involuntar

„Mulți dintre tovarășii mei de ghetto SF n-aveau tangență nici cu știința, nici cu literatura, ba chiar și în privința gramaticii erau sfîșiați de îndoieli”.

Cristian Tudor Popescu în *Adevărul literar și artistic* din 19 iunie 1994

„de ce omor casetofonul cu piesa americană, împing radioul în performanțe decibelize când e, mama, mama, Uitnei pe post, și numai din când în când vreau s-aud lieduri de Schubert, la fel de frumoase? Răspunsul, în ceea ce mă privește, e simplu: mulatra de geniu (și posesoarea unor craci bestiali, ca să fim sinceri)” [..].

Andrei Pogorilovschi, idem

„Pentru că, să nu ne iluzionăm, *dintre noi*, ăștia hedoniștii, ăștia care facem băscălie de tot și avem poftă de viață, *dintre noi* s-au ivit și se vor mai ivi EI, purificatorii. Ne apucă pe noi, așa, din când în când, în istorie, accese din astea metafizico-curățătoriste.”

Cătălin Țirlea, ibidem

Notă. Articolul lui Cătălin Țirlea are și un motto: „Aici, în țara mea, unde sub fiecare pietricică se ascunde o comoară de prostie...”

Cursul scurt și obligatoriu de istorie a PCUS: vînzători de țară, lachei în slujba capitalismului occidental, vermină etc. În *JURNALUL NAȚIONAL* nr. 332, un Constantin Gheorghe, comentînd titlul dat de un prost invidios de la agenția franceză AFP după victoria românilor în meciul cu Argentina (titlu care ne-a indignat deopotrivă pe toți și opinia publică a reacționat prompt, indiferent de culoare politică sau statură intelectuală), scrie niște fraze agramate din care rezultă că vina pentru imaginea „țigănească” a românilor o poartă.. „elitele intelectuale”. „Problema e veche și trebuie tranșată scurt și fără prea multe menajamente: România nu-i o țară de țigani, chiar dacă mulți dintre ei, (care ei? n.n.) inclusiv (sau poate mai ales) intelectualii, «elitele», se comportă ca atare, purtîndu-se ca niște pomanagii și fiind oricînd dispuși să-și înjure țara, să-și denigreze istoria și să se lepede de România ca de Satana pentru un blid de «ajutoare» nerambursabile! iar în ceea ce-i privește pe țigani, ei sînt și rămîn țigani, fără nimic peiorativ în acest cuvînt. Confuzia creată de apelativul rom nu folosește nimănui. Și să fie clar pentru toată lumea: românul-i român, țiganul-i țigan”. Nu știm ce e așa-zisul ziarist, în orice caz nu un intelectual, stilul îl trădează: „Și cum era inevitabil ca cel ce dă cu mucii în fasole să fie un «prieten», de data asta figura ne-a făcut-o agenția franceză de presă AFP...” etc. Indignatul articolaș se încheie cu propunerea unui boicot total asupra informațiilor privind Franța și cu un spiritual indemn pe țigănește: Mucles, delo! Limbajul în care își exprimă jurnalistul național Constantin Gheorghe demnitatea lezată nu e categoric un argument în favoarea „imaginii”. Iar intenția de manipulare a opiniei publice, folosind subiectul fierbinte, e sfîngace și grosolană. Îi credeam pe „băieți” mai profesioniști!

O gazetă bolnavă de nevoi

• În ultimul număr din săptămînalul *DREPTATEA*, Vartan Arachelian îl descrie pe înlocuitorul lui Paul Everac. Portretul e remarcabil, credibil și din păcate trist. Dumitru Popa nu emite tablete la ore de vîrf, dar se îngrijește ca TVR să fie aservită Partidului de guvernămînt. În cuprinsul interviului din *Dreptatea*, Vartan Arachelian îi face o descriere neconvenabilă și lui Aurel Dragoș Munteanu, pe care-l consideră răspunzător de obediența care se manifestă acum în televiziune, în calitate de prim director al TVR, după revoluție. Vartan Arachelian consideră că A.D.M., care a anunțat recent că i s-a făcut lehamite de politica oficială de la noi, e primul autor al aservirii Televiziunii noii puteri. Vartan Arachelian îi reproșează lui A.D. Munteanu că i s-a făcut lehamite mult prea tîrziu de toate combinațiile în care s-a vîrît în '90. Că Aurel Dragoș Munteanu s-a vîrît în '90 în diverse chestiuni mai mult sau mai puțin necurate, asta îl privește. Dar că

a avut nevoie de patru ani ca să nu-i mai placă politica puterii, asta nu e un semn bun. • După părerea celor care urmăresc *ROMÂNIA MARE* e o greșală să iei în serios această foaie. • Iar după părerea celor care n-o urmăresc, greșala e s-o citești. Noi o citim din pricină că n-avem încotro, dar altfel o considerăm o gazetă bolnavă - de nervi, evident. • De cînd a început Campionatul Mondial de fotbal, toate ziarele numai despre asta vorbesc. Unele mai bine, altele mai prost. Cel mai convingător pare ziarul guvernului *VOCEA ROMÂNIEI* al cărui trimis la fața locului pare ușor cam străin de chestiune. • După ce despre Hagi s-a spus că ar fi bun de președinte - probabil ca să-i facă pe plac admiratorului său de la Cotroceni - iată că fanii acestuia s-au gîndit să-l avanseze și l-au propus și ca rege. E drept; al fotbalului. • Neculai Constantin Munteanu se desparte de *Europa liberă*. E greu, aproape imposibil, pentru ascultătorul fidel al acestui post de radio să-și închipuie că „Al dvs., Neculai Constantin Munteanu” va înceta să ni se mai adreseze de la microfonul *Europei libere*. • Apropo de *E.I.* fișica lui Păunescu nu mai poate de grija acestui post de radio pentru care face pronosticuri pe care le-am mai citit și în altă parte. În rest ziarul e din ce în ce mai fad. E vădit că de cînd a intrat în grațiile P.D.S.R.-ului Adrian Păunescu nu mai simte nevoia să-și păstrească ziarul. • Oricum, presa a povestit pe larg ultimele aventuri ale poetului de la Bîrca, pripășit la P.S.M. pe vremea cînd se autocota drept porc. Sîntem curioși cum își va zice Păunescu după ce va trece în tabăra P.D.S.R.-ului abandonîndu-și foștii tovarăși de drum.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86.;

650.33.69.; 659.35.42. (foto).

Abonamente: 3 luni - 5.200 lei; 6 luni - 10.400 lei; 1 an - 20.800 lei. ISSN 1220-6318.

24 pag. - 400 lei